Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

GRENAA og OMEGN
FØR og NU
1982

GRENAA og OMEGN
FØR og NU
1982

ISBN 87-87629-21-6
1. oplag 1982
© P. S. Johnsen
Redaktion: P. S. Johnsen
Tryk og grafisk tilrettelægning:
JOHNSEN bogtryk/offset, Grenaa

Tidligere udgivet i denne serie:
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1976 - udsolgt
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1977
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1978
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1979
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1980
Nørre Djurs - Før og Nu 1977 - udsolgt
Nørre Djurs - Før og Nu 1978
Grenaa og Nørre Djurs - Før og Nu 1981

Forord

Årbogen 1982 er den syvende i rækken af GRENAA og OMEGN FØR og NU.

Den nye udgave adskiller sig lidt fra de øvrige, idet antallet af artikler er nedskåret til fordel for en dybere bearbejdelse af stoffet end i de tidligere årgange.

Årbogen har som sædvanlig trukket på Grenaa Egnsarkiv, og J. A. Nielsen har også i år ydet sit store bidrag som skibent af denne nye udgave. Arkivet har siden oprettelsen haft til huse hos J. A. Nielsen privat, men overflyttes nu gradvis til biblioteket, hvor der er indrettet et hyggeligt lokale til formålet. Det betyder dog ikke, at arkivaren har ladet sig pensionere, idet han stadig er så aktiv som nogensinde i sit hjem på Åstrupvej.

En årbogs tilblivelse er kompliceret, ikke alene teksterne, men navne og årstal skal have den størst mulige nøjagtighed, og vi bringer hermed en tak til de mange, der har ydet hjælp ved fremskaffelse af de mange oplysninger, der er nødvendige for at gøre egnsbøgerne så interessante som muligt.

P. S. Johnsen

Indholdsfortegnelse

Set og sket i 1981/82, af H. V. Nygaard Hansen ..... side 5
Det var nyheder dengang, af J. A. Nielsen ..... side 20
Det første rækkehusbyggeri i Grenaa, af J. A. Nielsen ..... side 24
Marmeladekogning til børnerige familier, af J. A. Nielsen ..... side 24
Kombineret garageanlæg og beskyttelsesrum under Torvet, af J. A. Nielsen ..... side 25
Kørebro over åen ved Grenaa Havn, af J. A. Nielsen ..... side 25
Vogels elektricitetsværk, af J. A. Nielsen ..... side 26
Nyt klubhus på Stadion, af J. A. Nielsen ..... side 26
Kunstmuseum i Grenaa, af J. A. Nielsen ..... side 26
Døde i Grenaa kommune ..... side 27
Grenaa Postkontor, af H. V. Nygaard Hansen ..... side 29
Kulgården i Rosengade, af J. A. Nielsen ..... side 37
En opdyrkningskoloni på Anholt, af J. A. Nielsen ..... side 40
Avlsbrugere, koholdere og vognmænd i Grenaa - i gamle dage, af J. A. Nielsen ..... side 43
Grenaa Fugleskydningsselskab ved 75-året 1982, af J. A. Nielsen ..... side 48
Kastanierne ved jernbanestationen fældes ..... side 57
En brandkatastrofe i Aalsrode 27. juli 1906, af J. A. Nielsen ..... side 59
Handels- og Kontoristforeningen i Grenaa, af J. A. Nielsen ..... side 61
Guldsmed Møllers sølvsmykker, af Tom Mortensen ..... side 69
En storartet stensætning ved Homaa, af J. A. Nielsen ..... side 71
Berigtigelse, af Vilhelm Krarup ..... side 74
De forenede Haandværkers Liglaug i Greenaae 1787, af Tom Mortensen ..... side 75
Børnehjælpsdage i Grenaa i gamle dage, af J. A. Nielsen ..... side 78
Fra boghandler Vilhelm Hansens fotoalbum, af J. A. Nielsen ..... side 82
Skoleinspektør Rud. Simonsens billeder, af J. A. Nielsen ..... side 90
Gjertrud Marie Hansdatter, redigeret af P. S. Johnsen ..... side 93
Trustrup Realskole, af Nanna Mostgaard Eldrup og P. S. Johnsen ..... side 107

Set og sket 1981/82

Tekst: H. V. Nygaard Hansen
Foto: Kurt L. Jakobsen og Niels Mogensen

Oktober 1981

2. oktober
I anledning af sparekassens 125-års jubilæum uddeltes der ved en morgenreception på Hotel Dagmar en lang række gaver til foreninger og institutioner fra Sparekassen for Grenaa og Omegns fond. Blandt andet modtog Grenaa Byråd ved borgmester Arne Jessen en dirigentklokke af sølv.
På billedet modtager borgmesteren gaven af tilsynsrådets formand, fhv. politimester Ebbe Tønnesen.

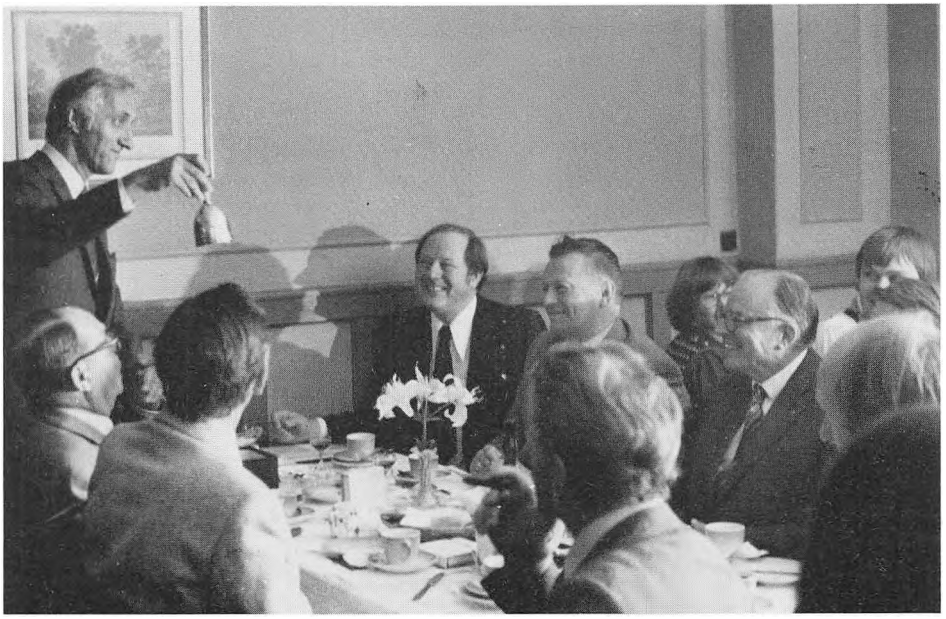

5.
I weekenden afholdtes pløjekonkurrencer. Lørdag konkurreredes mellem en halv snes pløjere med hesteforspand på en mark mellem Grenaa og Enslev, og søndag konkurreredes med traktorpløjning på en mark i Sdr. Homaa. Vinderne går videre til amtskonkurrencen og måske videre derfra til landskonkurrencen. I traktorpløjning deltog 10 pløjere, hvoraf 7 var helt unge juniorpløjere.

10.
Et nyetableret børne- og ungdomsteater fra Grenaa har fået en start, som mange kan misunde initiativtagerne. Det drejer sig om »Teater Ravnen«, som allerede har solgt 40 forestillinger. Der bliver 3 forestillinger på Grenaa Bibliotek den 29. og 31. oktober 1981.

10.
Grenaa - Trustrup Atletikforening har for vinteren arrangeret ialt 5 TRIM-løb i Grenaa Plantage. Deltagerne bestemmer selv gangarten, og der kan vælges mellem ture af 3 forskellige længder.

16.
Et nyt vejstykke til en halv million kroner er snart færdig til ibrugtagning. Det drejer sig om et nyt vejafsnit mellem Aastrupvej og Bredstrupvej nord for Grenaa Mælkecentral. Det nye vejstykke forbedrer færdselssikkerheden meget ved at afskære det farlige stykke af Aastrupvej, hvor Mellemstrupvej udmunder, og Bredstrupvej krydses.

16.
I engene vest for Grenaa har Grenaa Skyttekreds indrettet et skydebaneanlæg og bygget et skyttehus på 680 m². Medlemmerne af Grenaa Skyttekreds har lagt et stort og værdifuldt fritidsarbejde i anlægget, der for dem bliver noget nær det ideelle. For beboerne i kvarteret omkring de gamle skydebaner bliver udflytningen hilst med stor tilfredshed.

23.
Teknikere fra Aarhus amt samt lodsejerrepræsentanter og planteavlskonsulenter var på en opmålings- og pejlingstur på Grenåen fra udløbet i Kattegat til engene vest for byen. Det gjaldt en vurdering af åens muligheder for at aftage mest muligt vand fra Kolindsund, der var stærkt oversvømmet i sommeren 1981. Man planlægger en oprensning af åen, og man hefter sig ved, at jernbanebroen ved Søndergade kan virke hæmmende på vandgennemstrømningen både hvad dybde og bredde angår.

24.
Der søges om anlægsbevilling på 375.000 kr. til kabler til tilslutning til fjernseere til Grenaas byantenneanlæg. Ikke færre end 337 abonnenter har meldt sig med ønske om tilslutning. Fra 1982 stiger tilslutningsafgiften for en abonnent med 501 kr.

28.
Udvidelsen af Grenaa Nordhavn forløber planmæssigt og ventes færdigt til tiden - ved årsskiftet.
I et større område uddybes bassinudvidelsen til 5 meter, og det oppumpede bundmateriale sendes gennem en rørledning ind bag molen som opfyldning af den nye havneplads.

31.
Grenaas revalideringscenter på Fabrikvej har nu efter udvidelse plads til 25 til genoptræning. Det drejer sig ikke om syge mennesker, men mennesker, som efter sygdom eller ulykkestilfælde har brug for genoptræning til en plads i erhvervslivet.
De udvidede og ombyggede lokaler indvies officielt mandag den 2.11.1981.

November 1981

6.
Den 5. november 1981 indviedes den nye store lufthavnsbygning i Stabrand, hvortil Tirstrup Lufthavn nu er flyttet.

1. november
Ca. 300 musikere fra FDF/FPF var i weekenden samlet i Grenaa til det årlige musiktræf. Musikerne er medlemmer af respektive tambourkorps, og en del af dem kvitterede for gæstfriheden med musik i gaden.

5. november

Lørdag formiddag indvies de nye marinestuer, som Grenaa Marineforening har indrettet i det tidligere havnekontor i Grenaa. Grenaa Marineforening har lejet bygningen af Grenaa Kommune, og ved en stor frivillig indsats fra medlemmernes side er bygningen istandsat ude og inde og lokalerne indrettet.

11.

Ved valgmøder fremhævede byrådskanditater, at grænsen for forurenende industrier er nået i Grenaa, og at de disponible industrigrunde bør anvendes til mindre forurenende virksomheder. Samtidig har formanden for naturfredningsforeningernes lokalkomite i et brev til Aarhus amts udvalg for teknik og miljø stillet krav om, at forureningen fra spildevandsledningen ved Fornæs formindskes med mindst en trediedel.

12.

Grindstedværket i Bredstrup bliver fra nytår tyskejet, idet virksomheden indgår i den store koncern BASF. Denne store tyske virksomhed har i forvejen et dansk datterselskab »Badilin« i København. Der vil ikke ved overtagelsen blive fare for indskrænkninger eller tab af arbejdspladser i Grenaa.

18.

Efter byrådsvalget indtræder 5 nye medlemmer i Grenaa byråd. Det er følgende: For socialdemokratiet Gert Schou og Henning Christensen. For Socialistisk Folkeparti Henning Sørensen og Jack Stærk og for Venstre Erik Wiedemann.

18.

Tekstilvirksomheden B. W. Wernerfeldt A/S, der har sin produktion i Gladsaxe og Haderslev, har givet udtryk for ønsket om at købe Gredana.

21.

Efter ibrugtagning af det nye idrætscenter ved Ydesvej, har krydset, hvor Ydesvej og N. P. Josiassensvej skærer Ringvejen, vist sig meget farligt, ikke mindst for cyklende børn, men også for motorkøretøjer, og uheld er sket. Krydset er nu blevet lysreguleret for vejdirektoratets penge, og krydset kan herefter anses for trafiksikkert, hvis færdselsreglerne ellers følges.

21.

Den internationale koncerttrup »Up with people», der omfatter udøvere fra mange nationer, rejser verden rundt, og truppen besøgte Grenaa fredag og lørdag. Der blev givet to koncerter, først for skoleungdom og senere en offentlig koncert i Grenaahallen. Det blev betegnet som en virkelig oplevelse.

25.
En orkan med gennemsnitsvind på 28 sekundmeter og med vindstød op til 46 sekundmeter, betegnes af alle som den værste storm, nogen kan mindes. Uvejret voldte landet over ikke mange personskader, men de materielle skader er uoverskuelige. Grenaa havn lå i læ og slap nådigt, men på havnen i Bønnerup skete der skader for flere hundrede tusinde kroner. Langs Jyllands vestkyst var der katestrofale oversvømmelser lige fra grænsen og op gennem Limfjorden. Der skete talrige skader på bygninger, og de fleste skove blev meget stærkt ødelagte, det gælder også skovene på Djursland og herunder skovene ved Sostrup og Meilgaard samt Grenaa plantage.

28.
Sparekassen Bikuben betænkte på sin jubilæumsdag Grenaa Menighedsråd med penge til et kirkeskib, og for pengene er nu indkøbt en model af fregatten »Blaa Hejre«. Modellen er 160 cm lang. »Blå Hejre« blev bygget i 1734 og sank ved de vestindiske øer i 1770 uden at have været i kamp. Da et kirkeskib efter ophængning i kirken hænger for højt til detailleret beskuelse, bliver »Blaa Hejre« i nogen tid anbragt i et vindue mod gaden i Sparekassen Bikuben.

December 1981

1.
Grenaa Bagerlaug har fejret 50-års jubilæum. Ved receptionen i Pavillonen indfandt sig mange gratulanter, og der blev modtaget mange hilsener og gaver. Om aftenen blev der afholdt en festmiddag i Pavillonen.

2.
I ejendomskomplekset Mølleparken på Baunhøj er 13 ejerlejligheder til en samlet ejendomsværdi af godt 3,4 millioner kroner sat på tvangsauktion. Af ejendommens 20 lejligheder er indtil nu kun solgt 7, hvorfor byggefirmaet ikke har kunnet overholde sine økonomiske forpligtelser.
Det var byggefirmaets hensigt at bygge yderligere 4 ejendomme i området ved Baunhøj mølle, men disse planer realiseres næppe foreløbig på grund af den økonomiske afmatning.

16. december
Grenaa byråd holdt konstituerende møde den 15. om aftenen, og borgmester Arne Jessen blev genvalgt uden modkandidat. Til første viceborgmester valgtes Morten B. Kristiansen og til anden viceborgmester valgtes Børge Kildahl.

6.
Vinteren er kommet tidligt, men trods kulde og sne deltog 445 i årets julemærkemarch fra Søndre Skole gennem plantagen. Arrangementet vil give ca. 5.000 kr. til julemærkehjemmenes drift.

12.
Af træer, som novemberstormen væltede i Grenaa plantage, fremstiller unge arbejdsledige under Grenaa kommunes beskæftigelsesprojekt i øjeblikket 25 foderhuse til vildtet. Husene anbringes, så de falder naturligt ind i omgivelserne i plantagen.

22.
Pengemæssigt holder fiskeriet fra Grenaa samme niveau som i 1980, nemlig ca. 40 millioner kroner, men kilomæssigt må der i 1981 noteres en lille tilbagegang i forhold til 1980. I de sidste decemberdage er kulden så stærk, at der er overisningsfare ved kuling.
Grenaa havn har i 1981 været en god forretning, som har givet et pænt driftsresultat. Man tror også, at havnen vil være en god forretning i 1982. En eventuel storhavn ved Glatved behøver ikke at påføre Grenaa havn tabsgivende konkurrence, idet en sådan havn - hvis den nogensinde kommer - sikkert bliver en privat havn f.eks. for Elsam, uden adgang til at konkurrere med de allerede bestående havne.

Januar 1982

4.
Kutteren »Inger Marie« af Grenaa frygtes forlist udfor Fornæs med 2 mand om bord. Frygten blev senere til vished.

6.
Djursland oplevede det værste vintervejr i mange år - kulde, storm og megen sne. Selv i Grenaas indre gader gik al trafik i stå, og færdsel på landevejene var i mange timer en umulighed. Falck i Grenaa rekvirerede et bæltekøretøj fra Randers kaserne til livsvigtig sygetransport.

8.
Grenaa havn roser sig af at være isfri, men nu er isen kommen, og Kattegat er dækket med is så langt ud fra kysten, som øjet rækker.

2. januar
Den 1. januar om aftenen modtog Grenaa kirke sit kirkeskib, modellen af fregatten »Blaa Hejre«. Det skete ved en takke- og nytårsgudstjeneste for søens folk. Skibet blev båret til kirken i procession af repræsentanter for Grenaa Fiskeriforening og Grenaa Marineforening. Det blev ved gudstjenesten med glæde fremhævet, at året havde været uden ulykker for søfarten i Grenaa, og at gudstjenesten derfor kunne blive en takkegudstjeneste og ikke en mindegudstjeneste.

8.
Grenaas bybusser benyttes meget flittigt i vintervejret, men kørselsforholdene er så svære, at forsinkelser forekommer, og for især ældre mennesker er det et problem, at der mange steder er meterhøje snevolde, som skal forceres for at komme fra fortovet og ind i bussen.

9.
Brd. Jensen, skibs- og bådebyggeri på Grenaa havn, fylder 100 år i 1982. Firmaet begyndte under beskedne forhold på Sydhavnen, men flyttede senere til den nuværende plads på Nordhavnen og beskæftiger nu 43 medarbejdere. Foruden nybygningsarbejder udføres der mange reparationsarbejder, og her kommer det ind i billedet, at Grenaas beliggenhed medfører, at ikke så få fartøjer udefra kommer ind til reparation.

20.
Isvanskelighederne på Kattegat er nu så store, at færgerne til Varberg og Helsingborg finder det rigtigt at aflyse en del af turene. På grund af isen er der ikke landet fisk i Grenaa i 2 dage.

21.
Vintervejret har isoleret Anholt. Isen ved øen er så vidtstrakt og svær, at sejlads til og fra øen er umulig, og i de seneste dage har tågen ligget så tæt over øen, at også al flyvning har måttet indstilles. Man sulter ikke på øen, men man tærer på reserverne og savner mange ting. Man savner også postforbindelse, indtil flyvning igen bliver mulig.

25.
Anholt har nu fået forsyninger af tiltrængte varer og gods, efter at bjergningsfartøjet »Brage« med sine 2000 hk, har formået at sejle gennem isbarriererne mellem Grenaa og øen.

27.
Den gamle smedie på Nytorv har efter smedemester M. Jensens død været truet af forfald. Den kan nu reddes for eftertiden, idet statens bygningsfredningsfond har bevilget 250.000 kr. til bygningens restaurering. Bygningen med dens indhold af værktøj og maskiner vil i fremtiden udgøre en selvejende institution.

Februar 1982

27. februar
Oprensning af Grenåen er påbegyndt, og der opgraves store mængder af sand, som foreløbig henligger langs åens bredder. Oprensningen viser også, at åen lige fra Pavillonen til Kattegat har været byens store skraldespand, og foruden masser af småting kommer der også store ting for dagen, f.eks. cykler, gulvtæpper og en motorcykel.

9.
Man har ikke sagt det før, men nu erkendes det åbent, at den smukke byrådssal i den nye rådhus har en så dårlig akustik, at det virker generende under byrådsmøderne. Man måtte af samme grund opgive at give Østjyllands Radio adgang til at optage en debat.

20.
Et kirkesyn har afsløret, at kirkens tag er meget brøstfældigt. Det er 120 år siden, blytaget sidst er lagt om, og det kan næppe modstå mange storme. Den nødvendige reparation skal snarest udføres. Den vil strække sig over mange måneder og er beregnet til 2,3 millioner kroner.

24.
Der er nu ansat nogle parkeringsvagter, som kommer udenbys fra til byerne i Grenaa politikreds. Ved parkeringsvagternes første besøg i Grenaa faldt der 10 parkeringsbøder.

Marts 1982

31. marts
Problemet med dårlig akustik i den nye smukke byrådssal var så alvorligt, at noget måtte gøres. Loftet i salen er nu blevet sænket ganske væsentligt, hvilket ganske vist har berøvet interiøret visse karakteristiske træk, men man har opnået det meget væsentlige, at mødedeltagere med almindelig menneskerøst kan tale til hverandre fra den ene side af salen til den anden.

2.
I sneperioder kan man mere eller mindre tydeligt se, hvor byens fjernvarmeledninger ligger, for der sker snesmeltning på grund af spildvarme. Dette er dyrt, og nu er byens varmeværker gået sammen om en undersøgelse af ledningsnettet. Denne undersøgelse foretages fra luften ved anvendelse af moderne teknologi.

5.
Efter at ventende buspassagerer har frosset bravt ved stoppestederne i den kolde vinter, har Grenaa kommunes tekniske udvalg forsøgsvis opstillet et læskur på Torvet ved arresten. Viser det sig at være tilfredstillende, kommer der flere læskure rundt om i byen.

16.
Monopolankenævnet har omstødt monopoltilsynets afgørelse om nedsættelse af Molsliniens takster med 6%. DFDS, som driver både Molslinien og Grenaa-Hundestedlinien har herefter erklæret, at den fortsatte drift af Grenaa-Hundestedlinien indtil videre er sikret.

19.
På Djurslands Erhvervsråds generalforsamling måtte formanden Niels Buur konstatere, at erhvervslivet på Djursland har det dårligt. Firmalukninger og en stigende arbejdsløshed er desværre ved at blive en del af hverdagen. Værst er det i bygge- og anlægssektoren, idet både privat og offentlig byggeaktivitet er på et meget lavt niveau. Mange må se i øjnene, at fortsat beskæftigelse i deres egen branche ikke er mulig, og arbejdsløsheden i mange andre brancher er samtidig stor.

20.
Grenaa Biblioteks årsberetning viser med tørre tal, at det nye bibliotek bliver stærkt benyttet. Bogbestanden er vokset til 159.000 bøger, og udlånet er på 2 år vokset fra 369.000 til 418.000 bøger.

25.
Den nystiftede Grenaa Golf Klub har allerede 71 medlemmer, og man ser frem til en golfbane på et 5 tønder land stort område, som Grenaa kommune vil stille til rådighed vest for Ringvejen.

27.
TV-kabelnettet med tilhørende forstærkeranlæg er nu udbygget så vidt, at 2000 husstande i Grenaa by kan vælge mellem dansk, svensk eller vesttysk TV.

April 1982

3.
Europafærgen i Grenaa lader nu opføre en nybygning på færgehavnen, der skal tjene til godsregistrering. Det bliver en ejendom i 2 etager på ialt 350 m². Bygningen skal stå færdig den 1. juli.

10.
I de 2 første påskedage blev ikke mindre end 13 biler beskadiget ved 4 sammenstød ved Grenaa. Den materielle skade var stor, men personskaderne heldigvis mindre.

17.
Grundlaget for opførelse af en ny skole i Grenaa synes at smuldre, og man begynder at drøfte, om de eksisterende skoler alle kan bevares. En prognose for Grenaa kommune indtil 1996 viser, at antallet af børn fra 0 til 16 år i denne periode vil falde med 25%.

28.
Grenaa kommune har givet tilladelse til, at Dansk Politihundeforenings Grenaa-afdeling og civilforsvaret må anvende den nu nedlagte skydebane i Grenaa plantage til hundetræning. Tilladelsen er givet på den betingelse, at den erstatningsfrit kan inddrages, hvis der klages berettiget over hundelarm.

Maj 1982

4.
Grenaa har fået et nyt vartegn, idet Grenaa Papfabrik har opført en ny skorsten af glidebeton. Skorstenen er af miljømæssige grunde ført op i 94 meters højde, og den kan ses over store dele af byen.

8.
Aarhus amt har peget på en mark ved Sangstrup som egnet til anlæg af en flyveplads for egnscenter Grenaa. Dette oplæg fra amtet har lokalt sat sindene i bevægelse, og bl.a. har Nørre Djurs kommune fundet, at Grenaa undertiden ligesom vil brede sig ind over kommunegrænsen.

14.
Omkring Grenaa kirke er der rejst et plankeværk, mens taget repareres. En kreds af mennesker - herunder bestyrelsen for Grenaa Kunstforening - ser gerne plankeværket udsmykket kunstnerisk og søger sponsorer, som vil være med til at bekoste en sådan udsmykning.

22.
Der indføres nu et totalt øl- og spiritusforbud på torvepladsen og på gågaden i Grenaa. Indførelsen vil nok udløse en del kritik, men den vil også blive hilst med tilfredshed af mennesker, som ofte har fundet alle bænke optaget af øldrikkende »stamgæster«.

24.
Grenaa var værtsby for en forholdsvis ny sportsgren. Der blev holdt windsurferstævne i farvandet omkring Grenaa Havn. Vejret var koldt, regnfuldt og meget blæsende, og mange af tilskuerne var fulde af beundring og forbavselse over, hvad der i det hårde vejr kunne præsteres på det smalle brædt.

26.
Tre dirigentklokker er tilsyneladende stjålet fra byrådssalen på Grenaa rådhus. De havde deres plads på en hylde bag borgmesterens stol, men de var borte og kunne ikke bringes til veje, da det sidst afholdte byrådsmøde skulle åbnes.

26.
Man er i Grenaa særdeles utilfreds med den måde, Miljøministeriets badevandsrapport blev offentliggjort på. Stranden ved Grenaa var på det ledsagende kort indtegnet som uegnet til badning.

27.
Turistkontoret har i længere tid haft til huse i en barak på parkeringspladsen ved Markedsgade. Turistkontoret flytter nu ind på 1. sal i den tidligere retsbygning på Torvet i Grenaa og får herefter en central og turistvenlig placering.

Juni 1982

3.
Fiskerimuseet på Djurslands Museum blev åbnet ved en ceremoni, som overværedes af mange gæster. Den officielle åbning af museet blev foretaget af borgmester Arne Jessen både på Grenaa kommunes vegne og på fiskeriministeriets vegne, idet fiskeministeren blev forhindret i at komme til stede. Museet fik mange gaver, også pengegaver i betydeligt omfang.

3. maj
Grenaa-ugen blev en god uge og en ganske særlig uge, fordi den i høj grad samlede sig om at gøre noget for børnene. Børn har malet, hamret, sunget, spillet, danset, dyrket sport og en hel del mere. Der kan nævnes meget f.eks. følgende: Parkeringspladsen ved Kærvej blev indrammet med plader bemalet med festlige bilmodeller. På parkeringspladsen ved Markedsgade indrettede Junior Chamber en byggelegeplads. Ved idrætscentret arrangerede Lions Club en cykelistprøve for børn, hvori 71 skoleelever deltog, og hvor præmier kunne vindes. I Grenaahallen var der arrangeret et 3-timers program for de mindste med bl.a. cykelløb på 3-hjulede cykler.

4.
Lystbådene har fået ny liggeplads i den nye Nordhavn og flere pladser end før, men tilgangen af sejlere er så stor, at der fra starten er sejlere på venteliste.

5.
Bybusserne er gode at have, men en underskudsforretning på 1 million kr. i 1981. På næste byrådsmøde foreslås det derfor, at bustaksterne sættes op med 25% fra den 1. august.

7.
Djurslands Motorklub stod i spidsen for et motorløb ved Grenaa, hvor deltagerne kom ud for en række vanskelige hastigheds- og manøvreprøver.

9.
Grenaa byråd vedtog efter diskussion at redde Djurslands Ridehal fra at gå til tvangsauktion ved at yde ridehallen et lån til betaling af bl.a. forfaldne håndværkerudgifter.

10.
Alle erkender, at J. P. Josiassensvej er farlig for skoleeleverne i myldretiderne, og der er nu bevilget ca. 1 million kroner til cyklestier på begge sider af vejen. Arbejdet skal påbegyndes straks.

11.
Efter udvidelsen af Grenaa havn er der oplagsplads nok til, at man for tiden har kunne opstable 7000 kubikmeter stormfældet træ, som skal sejles til Finland.

15.
I gamle dage var kirken et fredlyst sted, men efterhånden er hærværk og tyveri lige så hyppige i kirker som andre steder. Grenaas kirke er derfor kun åben for besøgende i 2 timer på hverdage overvåget af en vagtordning.

14. juni

I det tidligere rådhus på Nytorv er der indrettet lokaler til dommerkontor og retsfunktioner iøvrigt. Det nye domhus er indviet i dag i overværelse af talrige indbudte gæster, og indvielsen blev foretaget af justitsminister Ole Espersen.

19.
Årets studenter, HF'er og handelsstudenter er »sprunget ud« og sætter på traditionel vis deres præg på byen.

24.
Aldrig har regnen været mere trøstesløs på Sankt Hans-aften end i år. De fleste bål blev slet ikke tændt, og de få antændte gav ikke megen festlig stemning.

21. juni
I weekenden har Østjydsk Køreselskab afholdt et kørestævne i Grenaa. Der var tilmeldt 26 ekvipager, hvoraf 5 firspand. Der kørtes bl.a. i plantagen og i strandkanten. Der var præsentation og forhindringskørsel ved Pavillonen.

25. juni

5 km vest for Grenaa har der i længere tid været arkæologiske undersøgelser igang, og der er fremdraget et betydeligt materiale fra en periode i stenalderen. Dronning Margrethe aflagde som privatperson et to timer langt besøg den 24. juni dels på Djurslands Museum og dels på udgravningsstedet ved Kainsbak.

Juli 1982

3.

Der kan spares op til 3000 kr. pr. måned i vægtafgift ved at afmelde et lastbilsvogntog, og i år ser det ud til at ca. ⅓ af Djurslands lastbiler er afmeldt i den måned, hvor industriferien falder.

5.

Grenaa Cykelklub havde igår arrangeret et cykelløb ved Grenaa, som blev kaldt jernhårdt, men som blev så vellykket, at Grenaa Cykelklub fik mengen ros for arrangementet.

6.
Dyrene kender ikke til nåde, når de følger deres naturlige instinkter, og i andedammen ved Grenaa havn er det en kendsgerning, at mågerne har gjort et vældigt indhug i bestanden af ællinger. Der er altfor få ællinger tilbage.

15.
Grenaa kommune vil starte en genbrugsvirksomhed med indsamling og videresalg af flasker, papir, plast, metal etc. fra alle husstande. Arbejdet skal udføres af unge arbejdsledige. Projektet har givet anledning til megen diskussion, dels fordi virksomheden ikke kan bære sig økonomisk, og dels fordi spejderne m.fl. nu mister fortjenesten ved sådanne indsamlinger. Det sidste kan der dog måske rådes bod på.

17.
Der har været bekymring for, om Varberg-linien kunne opretholdes, men nu har Stena Line overtaget ruten, og den vil blive videreført.

12. juli

Handelstandsforeningen har taget initiativ til afholdelse af 3 sommermarkeder i Grenaa centrum med hovedvægt på rådhustorvet. Markederne blev en vældig succes og trak masser af mennesker til byen. Nu skal det dertil siges, at da sommeren endelig kom efter Sankt Hans, blev den her i mere end en måned med megen sol og varme.

August 1982

4.
Efter mange uger med sol og varme er alt i naturen så tørt, at brandfare er overhængende. Al færdsel - også til fods - bliver derfor forbudt i de fleste af Djurslands skove. Forbudet kom også til at gælde Grenaa plantage. Samtidig bliver al udendørs afbrænding forbudt. Forbudene gælder, indtil der kommer rigelig regn.

13.
Der er utryghed omkring forureningen af Kattegat. Grenaa fiskeriforening spørger gennem sin formand bystyret, om man ikke ved sin holdning til spildevandsudledningen ved Fornæs tænker for meget på industrien og for lidt på fiskeriet.

14.
De 3 dirigentklokker som var stjålet fra Grenaas byrådssal er fundet på den gamle losseplads. De to ældste klokker var ubeskadigede, men den nyeste klokke, som var en gave fra Sparekassen Bikuben, var ødelagt med nedstryger og metalsaks. Klokkerne vil fremtidig blive opbevaret tyverisikret.

16.
Grenaa Cykelklub arrangerede iaften et stort gadeløb, som blev afviklet i Grenaa bymidte.

18.
Dansk Fiskerimuseum i Grenaa har modtaget 3 fiskerbåde fra 1888, 1914 og 1930. Bådene skal allerførst istandsættes, men derefter skal der tages stilling til, hvor de skal endelig placeres.

28.
Nu har Grenaa fået sit kirkecenter, idet ejendommen Storegade 6 er delvis ombygget og indrettet til formålet. Kirkecentret rummer bl.a. en stor konfirmandstue. Der har været mange vanskeligheder og en del uenighed, der skulle overvindes, før kirkecentret var en realitet, og pastor Arne Jakobsen betegnede det ved indvielsen som et Guds under, at man i det hele taget fik centret op at stå.

30.
Spejdernes foreløbig sidste loppemarked blev i weekenden afholdt på de gule spejderes plads i Grenaa. Hvis loppemarked senere skal holdes, bliver det ikke med selvindsamlede effekter, men med ting fra kommunens genbrugsvirksomhed.

September 1982

1.
Grenaa Smedie- og Maskinfabrik har reduceret mandskabsstyrken i erkendelse af, at byggekrisen kan blive langvarig. På Grenaa Motorfabrik og på Bdr. Jensens Skibsværft indføres der arbejdsfordeling, fordi man begge steder mærker krise indenfor fiskerihvervet, og formanden for Dansk Metalarbejderforbunds Grenaa afdeling oplyser, at der allerede er stor arbejdsløshed blandt smede og maskinarbejdere, og at man må frygte, at den vil stige. Et lyspunkt, ganske vist i en helt anden branche, kan noteres i Trustrup. hvor en større udvidelse af Thorfisk Minkfodercentral er igang. Efterspørgslen efter minkfoder er så stor, at man bygger et nyt fryselager på 600 m²

8.
Et stort set enigt byråd sendte på et ekstraordinært byrådsmøde Grenaa kommunes drifts- og anlægsbudget samt Grenaa havns budget til 2. behandling. Man er gået kritisk ind på de enkelte poster i stedet for automatisk at fremskrive til 1983-priser, og det ser stærkt ud til, at Grenaa kommune vil kunne fastholde den nuværende skatteprocent. Nogle nye anlæg og aktiviteter bliver udskudt til de følgende år.

9.
Revalideringscentret på Ravnholtvej udvider. Aarhus amtsråd har bevilget ½ million kr. til køb af det gamle gartneri på Ravnholtvej, og i disse bygninger skal der indrettes montageafdeling og el-værksted. Det understreges, at pladsen i de nuværende lokaler er for snæver til de 25, der skal optrænes. Selvom lokalerne nu udvides, er der ikke for tiden bevilling til at optage flere revalidender.

11.
Det store landsridestævne, som skulle have været i maj måned i Grenaa, men som måtte aflyses på grund af mund- og klovsygen, afvikles i indeværende weekend. Der deltager ialt ca. 400 i ridebanespringning ved ridehallen i Fuglsang. Disse 400 er fordelt på 27 klubber, og der deltager 20 ryttere fra Norsk Rideforbund.

15.
Grenaa byråd har nu taget et indledende skridt til etablering af et kommunalt fritidshjem i Grenaa. Det bliver ikke så stort et anlæg, som mange havde forestillet sig, og det bliver heller ikke en selvstændig institution. Det etableres som en tilbygning til børnehaven »Lupinskrænten«.

16.
Af driftsøkonomiske grunde har byrådet i Grenaa besluttet at lukke den kommunale biograf »Kino« på alle årets lørdage. I perioden 1. maj til 15. august stryges desuden eftermiddagsforestillingen om søndagen. Indskrænkningerne er besluttet på grundlag af statistikken over solgte billetter, der taler sit tydelige sprog om svigtende besøg på de anførte tidspunkter.

6. september

Grenaa amatørteater har præsenteret Grenaa Revyen 1982 med titlen »Så er der serveret«. Der bliver givet ialt 10 forestillinger - 8 offentlige og 2 for pensionister. Revyen giver små hip, hvor det er fortjent, og den er præget af godt humør.

Det var nyheder dengang

Af J. A. Nielsen

1922

Februar:
Savværket ved Markedsgade brænder.

Marts:
Djurslands Landmandsbank standser sine betalinger.
Kørebro over åen ved Havnen koster 6716 kr.
Folketingsmand N. Pedersen-Nyskov dør.

April:
Musikpavillonen i Anlægget i licitation
Ny bank i Grenaa sikret.
»Præsten i Vejlby« i Grenaa Biografteater.
N. C. Kjølhede overtager Grenaa Kulimport.
Nyt regulativ for badning ved Grenaa Strand.

August:
Det nye sygehus på Baunhøj indvies.

Oktober:
Banken for Grenaa og Omegn oprettes.
Plan for søndre side af Bredgade.

1932

Februar:
Teknisk Skole har 40 års jubilæum.
Kolonnemarch til Homaa (15 kilometer).

Marts:
Byrådet har købt en del af Hessel Hede.
Byrådet vil ikke have »træk og slip« indført: det vil fordyre huslejen.
Skattebogen udkommer ikke - efter protester.

Maj:
Havlund med Bertram Svendsen og frue som værter har stor succes.
Grenaa Afholds- og Højskolehotel overgår til Grenaaegnens samvirkende Afholdsselskaber.

Juni:
Vej fra Havlund til Polderrev udføres af materialer fra afgravning af Baunhøj.
Vandrutschebane ved Grenaa Strand.
Anholt Brugsforening køber hus for 7000 kr.
»Præsten i Vejlby« i Grenaa som tone- og talefilm.
Debat om indlemmelse af dele af Gammelsogn og Søndermølle (senere kaldet Århusvej).

Oktober:
Carl Svenstrup bliver viceskoleinspektør.

November:
Afholdshotellet har 25 års jubilæum.

1942

Januar:
Planer om folkeferieby ved Grenaa Strand. Senere en lang række forhandlinger - forgæves.
Projekt om 18-20 huse ved Gasværksvej (se særlig omtale), og om aldersrenteboliger ved Sygehusvej.
Søndermøllevej reguleres. Søndermøllegården reduceres betydeligt.
Murer Baltser dør, 95 år.

Marts:
Ringgaden spøger - Projekt vedtages.
Det jyske Haveselskab i Grenaa startes.
Aldersrenteboliger på Baunhøj vedtages.

Maj:
Hvor har Grenaa gamle kirke ligget?
Kransen hejses over kornsiloen ved Grenaa havn.

Juni:
Byfesten bortlodder sommerhus til 2000 kr.
Gjerrildbanen fylder 25 år.
Sparekassen giver klokkespil til kirken.

September:
Sydmolen i Grenaa havn afleveret. Pris: 230.000 kr.
Indsamling af nedfaldsfrugt til kogning af marmelade. (se særlig omtale).

Oktober:
Grenaa Sygekasse 75 år.
Svanerne sættes ud af fuglereservatet på grund af fodermangel.

November:
Forslag om ringgade til Randersvej.
Grenaa Forskønnelsesforening dannet.
Klokkespillet i Grenaa Kirke lyder for første gang.

December:
Redaktør N. P. Josiassen dør.

1952

Januar:
Kutterfører, landstingsmand M. C. Jensen dør.
Toldbygningen ved Grenaa Havn indvies.
Det danske Gødnings-Kompagni bygger pakhus ved Grenaa Havn.

Februar:
Licitation over 24 lejligheder ved Fasanvej.

April:
Den gamle bro over åen ved Grenaa Havn fjernes (se særlig omtale).
Nieport & Wied vil lave fjernvarme i Grenaa.

Maj:
Knud Bager starter bybus i Grenaa.
Grenaa Andelsmejeri 40 år.
2. etape af Østre Skole vedtages.
Siden 1930 har der været forhandlet om gymnasium og pigekostskole i Grenaa.

Juni:
Havneindvielse i Grenaa.
Snedkermester Rasmus Hansen bygger huse i Engdraget.
17 social-filantropiske huse opføres ved Fasanvej.
Søren Møller Petersen skal bygge fiskeauktionshal.

September:
Sigvald Andersen vil lave »underjordisk« (toiletter) på Grenaa Torv (se særlig omtale).

Oktober:
Der påbegyndes indsamling af midler til Grenaa-hal.

November:
Byggeselskabet »Solvænget« (Solvangsallé) ophævet. Husene overdrages til Grenaa Dampvæveri.
Rejsegilde over aldersrenteboliger mv. på Fasanvej.

December:
Torben Brix kapitulerer på skolen på Sostrup.
Landpostbudene har 100 års jubilæum.

1962

Januar:
Arnholm, Randers vil bygge 10 huse »i skoven«.
Storhotel på Anholt til 600.000 kr.?
Grenaa Kalkværk sender de første leverancer på markedet.
Ågade får fjernvarme.
Trustrup skal måske have gadenavne.
En snes villaer er under opførelse »i skoven«.
Trustrup Håndværker- og Borgerforening 40 år.
Grenaa Orkesterforening 50 år.
Det nye kalkværk hvidpudrer egnen.
Postflyvning til Anholt et eksperiment.

Februar:
O. Møgelbergs Filetfabrik starter.
Grenaa Værk tager første hal i brug.
Voldby Ungdomsskole sælges måske til egnens befolkning.
6-8 meter af Karlby Klint styrter i havet.
»Byens billede« genoptilles ved det gamle rådhus på Torvet.
»Importøren« åbner i det nye »Hjørnet«.
10 kandidatboliger opføres ved Grenaa Sygehus.

Marts:
Jazzklub »Alabama« startes i Grenaa.
Butikstorv opføres på Grenaa Havn (Søndenå).
Vogels elektricitetsværk nedlægges (se særlig omtale).
Fyr- og Vagervæsenet får areal på Grenaa Havn.
Fælleslageret i Voldby åbnes.
Lyngby-Albøge sygekasser sammenlægges.
Dansk Strandjagt-Forening startet i Grenaa.
Søren Kannes mindesten opstilles på ny plads ved Kystvejen.
Egnens befolkning opgiver at overtage Voldby Ungdomsskole.
Rigmor Wassard sognerådsformand i Ålsø-Vejlby. Aksel H. Hansen borgmester igen i Grenaa. Osvald Sørensen sognerådsformand i Lyngby-Albøge og Anker Jørgensen sognerådsformand i Hammelev-Enslev.

April:
Grenaa Kommune nedriver husvildebarakker på Skolebakken.
A/S Fuglevænget vil bygge 90 lejligheder, 6 butikker og 30 garager.

Per Udsens boligkompleks i Søndenå har 52 lejligheder og butikstorv.
KDAK åbner camping ved Polderrev.

Maj:
Sognegård i Vejlby indvies.
Homaa Skole skal være bibliotek.
Glæsborg Centrallager indviet.
El-værket i Voldby 50 år.
Mølleskolen i Ålsø indviet.

Juni:
Grenaa Andels-Boligforening vil bygge 144 lejligheder - 286 lejligheder er færdiggjort i Grenaa i det sidste år.

Juli:
Grenaa Roklub 25 år.
Bystævneplads genopstår i Homaa.
Grenaa-borger nr. 10.000 født.
180 elever begynder i gymnasiets nye bygning.

August:
Grenaa-centrum får en af Danmarks bedste parkeringspladser - til 310 biler.
Det gamle seminarium i Lyngby moderniseres til kommunekontor, bibliotek m.v.
Endnu 22 af de gamle klosetspande i Grenaa!
Toubroskolen i Lyngby indvies.

September:
Grenaa Varmeværk leverer nu varme til 264 husstande.
Esca Selvbetjening starter i Søndenå.
Købmand Olrik får godkendt projekt til hjørnebygning Nørregade/Østergade.
Afdeling af Lions-bevægelsen startes i Grenaa.

Oktober:
Politiassistent Barrett 40 års jubilæum.
Kvælstoffabrik vil koste over 100 millioner kroner.
Hotel »Ankerstjernen« omdannes til cafeteria.
Seks mejerier på Djursland gør klar til rationalisering: Ålsø, Engvang, Hylleslevholm, Solvang, Tirstrup og Trustrup.
Grenaas sidste koholder, Niels Kvist, fortæller.
Voldby Ungdomsskole solgt til plejehjem.

November:
Banken for Grenaa og Omegn 40 år.
Falck fælder 100-årig kastanietræ på stationen.
Ålsø-Vejlby Bogsamling starter bogbil.
Lyngby Folkebibliotek i nyt, moderne lokale.
HK opretter kontor i Grenaa.
»Grenaa Gymnasiums Venner« oprettes.
Svensker foreslår bro over Kattegat til Sverige: 105 km - over Anholt!
A/S Grenaa Værk opfører tre nye haller »i skoven«
KDAK frigøres for forpligtelser ved campingpladsen ved Polderrev.

December:
Sønder Herreds Fælleslager i Trustrup indvies.
Kvælstoffabrikken vil etablere pumpestation ved Gammelå.
Er 6 benzinstationer ved Havnevejen fornuftigt? spørger borgmesteren.
Zone-redningskorpsets station ved Vesterport nedlægges. Falck overtager materiel ved sammenslutningen.
Grenaa har 12.000 indbyggere til nytår.

1972

Januar:
TV-optagelse fra Grenaa om byens sundhedstilstand.
Ny trafikhavn Grenaa nord vil koste 22 mill. kr.
Ny handelsskole i Grenaa, pris 10 mill. kr.
Kattegats rødspætter er slanke og sultne - og eksportørerne klager.
Ingen ansøgere til brudelegat i Ålsø.

Februar:
Kommunal vandledning til Fornæs Camping.
Rektor Hoffmeyer: Vi er på vej mod det fuldkomne i Grenaa - med mange store byggerier.
Skrabet døgnvagt på Grenaa Politistation.
Slagteriet i Grenaa går nu ind i ØAS.
Grenaa Hede retableres - for 150.000 kr.
Konfektionssystue oprettes i Hammelev gl. skole.
Ebeltoft-banens remise i Trustrup forsvinder.

Marts:
Grenaa-fiskerne er betænkelige ved »det voksende bierhvervsfiskeri«
Sparekassen »Østjylland« SDS og Handelsbanken etablerer sig ved Polititorvet.

Nordhavns-projekt i Grenaa opgives. I stedet udvidelse af færgehavnen for 14,2 mill kr.
Grenaa får egen region-skolepsykolog.
Jens Åge Bertelsen køber »Kirialsminde«
FDF bygger hus ved GDs gartneri i Østerallé.
Europa-Centret er ikke opgivet.
Lægehus opføres i Trustrup - Djurslands første.
»Mini-supermarked« etableres i Storegade 19-21, landets første.

April:
Aagaard Andelsmejeri standser efter 80 års virke.
50 slagteriarbejdere bliver afskediget i Grenaa - og 44 tekstilarbejdere bliver på Grenaa Dampvæveri afskediget.
Grenaa Kommune rejser radiomast på Baunhøj.
Fornæs Camping åbner.
DSB sælger jord ved Ålsø Station.

Maj:
Kvælstoffabrikken slipper giftige dampe ud over havne-kvarteret.
Grenaa kommune eksproprierer til nordlig ringvej.
Største brand i mange år i Grenaa Plantage.
Lyngby-boliger bliver kastebold: de indkøbte materialer oplægges i »Gartneriauktionen«
Anholt mangler en taxa.
Tang-fiskeriet ved Djursland ophører.

Juni:
Projekt til kunstmuseum på Grenaa Torv vandt ikke gehør hos kunstfond og kulturministerium (se særlig omtale)
Grenaa Egnsarkiv genoptrykker 300 sider af »Grenaa Bys Historie« - for 10.000 kr.
Søndenå Butikstorv 10 års jubilæum.
Grenaa næststørste østjyske fiskeplads: 1.035.000 kg fisk.
Færgen »Djursland« søsat.
Beboeraktion på Josiassensvej for at sikre børnene i trafikken.
Ferielukning på Grenaa Sygehus: sygeplejerskemangel.
Åndssvageforsorgen vil oprette »beskyttet værksted« i Planetbyen.

Juli:
Beboerne ved Grenaa Nord får en flaske snaps af spritfabrikken for gener og vandmangel! Boringer medfører saltsmag i vandet.
Grenaa-fiskernes nye bødehus indviet.
900 lystbåde anløb Grenaa i 1971.
»Topløse-damer« ved Grenaa Strand.
Glasfiberfiskerbåde er blevet populære ved Grenaa Havn.
Millionbyggeri ved Grenaa Køle- og Fryseindustri.
Sangkor i Grenaa og Burbach vil ikke mere synge i øltelte.
Gærfabrikken sikres vand fra Vester Hesseldal.

August:
Atomkraftværk ved Sangstrup aktuelt.
Forsøg: Ældre kan hente varm mad på De gamles Hjem i Lillegade.
Gymnasiet udvider for 14 mill. kr.
Velvilje - men ingen ny Grenaa-hal.
Grenaa Sygehus fylder 50 år.
Per Udsens Maskinfabrik indvier egen fodboldbane.

September:
Katholm Hovedgård overtages af Peter Collet.
Rådhusplaner i Grenaa opgives.
Handelsbanken åbner Østergade 11.
Brugsforeningen HB slutter sig sammen med »Danmarks Brugsforeninger«
Grenaa Kommune køber Lyngby Hvilehjem med plads til 31 beboere.
Tæppefabrikken Scantuft udvider med ny hal.
Kalkgravning på Grenaa Nordstrand bør indstilles, siger fredningsfolkene.

December:
A/S Grenaa Missionshotel træder i likvidation.
A/S Brolykke solgt til »Enigheden« i Århus.
Kapel og krematorium på Grenaa Kirkegård vedtages i princippet.
Gågade i Lillegade vækker ikke begejstring hos gadens beboere.
Grenaa Kulimports kran på Grenaa Havn hugges til skrot efter 35 års arbejde.
Grenaa Gasværk 75 år.

Det var nyheder dengang

Af J. A. Nielsen

1942:

Det første rækkehusbyggeri i Grenaa: ved Gasværksvej

15. januar 1942 præsenterede dagbladet »Demokraten« en facadetegning af det førsre rækkehusbyggeri i Grenaa, nemlig husene ved Gasværksvej. På det tidspunkt hed vejen fra Østerbrogade til åen sådan. Senere var Gasværksvej den lille gade ind til gasværket, medens gaden fra Østerbrogade til Ringvejen døbtes N. P. Josiassensvej til ære for redaktør N. P. Josiassen, der var medlem af Grenaa Byråd i en meget lang årrække. Tegninger til husene udførtes af arkitekt A. V. Ravn.

Med dette byggeri og 7 lejligheder ved Søren Kannes Vej ved Søndenå »forventes det, at det alvorlige boligproblem i byen vil være overvundet foreløbig«.

Bebyggelsen ved Gasværksvej omfattede 18 lejligheder og beregnedes at ville koste 285.000 kr. - Huslejen blev anslået til 650 kr. om året.

Bladet slutter med at sige, at udsigterne for projektets realisation »er jo de allerlyseste«.

Initiativet til dette byggeri var taget af Grenaa Erhvervsråd, der ikke alene fostrede ideer, men også forsøgte at sætte ting i gang. I 1942 fandt en lang række forhandlinger sted med byråd og ministerium - og byggeriet blev ikke til noget.

I 1951 blev sagen taget op igen, og nu er det borgmester Aksel H. Hansen, der i byrådet præsenterer et forslag om at bygge 25 boliger »ved den vestlige side af Gasværksvej«. Det er nu stadsingeniør Helmuth Madsens kontor, der har udarbejdet et projekt over 17 boliger i rækkehuse langs Gasværksvej og 8 boliger i 4 huse lidt vestligere. På arealerne havde der i en lang årrække været kolonihaver, udlejet af kommunen, og som en bibemærkning kan fortælles, at haverne her kostede 1 øre pr. kvadratalen i årlig leje. Der var til gengæld ikke spor faciliteter, vand f.eks. Havefolkene hentede vand i åen i spande og kander og vandrede tålmodigt frem og tilbage for det gode vandingsvands skyld.

I »Demokratens« referat af byrådsforelæggelsen af forslaget oplyses, at byggeselskabet Solvænget var ophævet. Dette selskab var oprettet af A/S Grenaa Dampvæveri for bygning af en række huse ved Solvangsallé. Selskabet var oprettet for, at beboerne kunne opnå børnetilskud, hed det. Dampvæveriets håndværkere havde nu ikke mere tid til boligbyggeri, men firmaet vedstod sin moralske forpligtelse til at fremskaffe boliger og indskød derfor 35.000 kr. i byggeriet ved Gasværksvej, der benævntes »socialfilantropisk byggeri«. Man havde først planer om at lade boligselskabet »Grenaa af 1945« opføre boligerne, men det fandt ministeriet uheldigt, og der blev derfor dannet et nyt selskab. Dampvæveriet fik to medlemmer i dette selskabs bestyrelse.

Demokraten skriver: »Hele projektet er beregnet til ca. 700.000 kr. Da A/S Grenaa Dampvæveri forlods indskyder 35.000 kr. eller 5 pct. og staten og kommunen hver 105.000 kr. eller 15 pct., vil altså en trediedel af byggeomkostningerne kunne afskrives eller rundt regnet en kvart milion. Hver bolig kommer herved på en pris af 18-19.000 kr. - Lejen skulle herefter blive ca. 60 kr., hvis man regner med en familie med 3 børn, og byggeriet er i første række baseret på beboelse af børnerige familier«.

- Der var stor efterspørgsel på de 25 lejligheder: der udleveredes 110 ansøgningsskemaer, og der kom 90 af dem tilbage inden fristens udløb.

1942:

Marmeladekogning til børnerige familier

I 1941 startede Danske Kvinders Samfundstjeneste i Grenaa en indsamling af alle slags frugt med påfølgende forarbejdning af marmelade, og det blev en stor succes. Man anmodede simpelthen alle havejere i by og på land om at forære samfundstjenesten deres overskydende frugt: æbler, pærer, blommer, rabarber, grønne tomater, græskar m.v. Alt kunne bruges, sagde man, og der indkom store mængder. En kreds af damer tog sig af fremstilling af marmelade, og kogningen foregik i kommuneskolens skolekøkken (i Vestergade). Det første år kneb det lidt med assistance, så komiteens damer

var i arbejde i op til 12 timer ud i een køre. Marmeladen blev i vinterens løb uddelt til trængende og børnerige familier og vakte stor glæde hos modtagerne.

I 1942 kom der ikke så store portioner frugt som året før, og derfor tilbød drengespejderne at cykle rundt i oplandet og samle frugt ind.

1952: Kombineret garageanlæg og beskyttelsesrum under Torvet

I september 1952 behandlede Grenaa Byråd en skitse, hvorefter entreprenør Sigvald Andersen udkastede en plan om at udføre et stort projekt på - eller under - Torvet.

Dagbladet Demokraten skriver om sagen:

»Entreprenør Sigvald Andersen agter at lade udføre et stort garageanlæg under kirketorvet lige fra kirkens sydmur til Søren Kanne-statuen. Der blev ikke (i byrådet) taget nogen endelig stilling til planen. - Sigvald Andersen vil sikre sig lejemål over en længere årrække. Gade- og vejudvalget fik bemyndigelse til at forhandle videre om sagen, hvortil knyttes planen om beskyttelsesrum til 350 personer, og herom skal civilforsvarskommissionen tages med i drøftelserne. Garageanlægget omfatter plads til 18 biler, der skal køre op og ned mod vest ud for Hotel Skandinavien. I modsatte side indrettes nødtørftsanlæg, og i garageanlægget skal der endvidere være servicestation med vaske- og smørehal og benzintank.«

Projektet blev ikke til virkelighed ...

1952: Kørebro over åen ved Grenaa Havn

Hvem tænker på, at kørebroen over åen ved Grenaa Havn ikke altid har været der? Indtil 1922 fandtes der imidlertid ingen kørebro over åen, men kun en smal og meget skrøbelig gangbro. Det må erindres, at al jorden syd for åen ejedes af hovedgården Hessel, og Carl Svenstrup fortæller i »Grenaa Bys Historie«, bind C, at beboerne i arealets to gårde, Strandhuset og Havlund, stort set var de eneste trafikanter: »Hvor primitivt og skrøbelig broen var, får man et begreb om, når man hører, at når manden i heden skulle køre ballast, trak han først hestene over een for een, dernæst skilte han vognen og bar den over stykke for stykke for at være fri for at have ulejligheden med at køre om ad Grenaa«.

I 1914, da badehotellet »Grenaa Strand« opførtes, byggede man en gangbro lige over for hotellet, så gæsterne havde bekvem adgang til stranden, og den gamle bro blev brudt op. I 1922 byggedes en kørebro over åen på den gamle bros fundament. Grenaa Motorfabrik ville have 6.913 kr. for at bygge den og entreprenør Rathje 6.715 kr., og sidstnævnte fik jobbet.

I 1952 melder »Nyheder fra dengang«, at der byggedes en ny og større bro over åen. Trafikken havde udviklet sig voldsomt til og fra stranden, og en ny bro var på sin plads netop nu, da der skulle være en kæmpe-spejderlejr ved Polderrev. Broen var færdig lige til lejrens åbning, og da der skulle være besøg af kong Frederik og dronning Ingrid, fik den populært navnet »Kongebroen«, men den benævnelse bruges kun sjældent. Broen bevirkede, at man nu kan komme over åen uden at skille vognen ad ...

I en tid, hvor der tales meget om vandets frie gennemløb fra Kolindsund til havet, kan det nævnes, at adskillige ønskede, at den gamle bro skulle blive liggende som et minde om en svunden tid. Kolindsund-selskabet, der altid snakker med, når der skal foregå noget med åløbet, krævede imidlertid broen fjernet. Brofanget var for smått og vandløbet for trægt, hed det. Byrådet fik hjælp af CF-kolonner fra Sæby og Herning til fjernelsen af broen. Der oprettedes teltby og barakker ved stranden, og CFerne byggede en feltbro over åen. Der var 120 værnepligtige, 25 befalingsmænd og enkelte kvindelige CFere til stede, og en mægtig vognpark, bl.a. 4 nye automobilsprøjter, der kunne udspy 3000 liter vand i minuttet. DKP oprettede kantine og holdt vagt om aftenen, når styrkerne havde fri. Lejren var åben for publikum, og der arrangeredes underholdning med dans i Pavillonen, hvor DKBerne var inviteret.

Kolindsund-selskabet var specielt interesseret i at få broens fundamenter fjernet. Af hensyn til nærliggende huse var det uladsiggørligt at sprænge betonen, så der var noget at øve sig på ved nedbrydningen.

CFerne opholdt sig i Grenaa i 3 uger, og efter deres afrejse kom der en kolonne fra Tinglev til lejren og holdt øvelser derfra.

1962: Vogels elektricitetsværk

I 1962 nedlagdes firmaet Vogels private elektricitetsværk, der leverede el til ca. 30 aftagere i nærheden af værket. Det oprettedes 1903, og det var 17 år før den kommunale elforsyning kom til Grenaa. Christopher Vogel var sammen med flere andre ivrige for at få et elektricitetsværk til Grenaa, men det lykkedes ikke. Byrådet turde simpelthen ikke. Så lavede Vogel sit eget værk. Læs om dette i årbogen 1979.

Nyt klubhus på Stadion

I 1962 var der i Grenaa Byråd enighed om, at man måtte opføre et nyt hus på Stadion. Samtidig blev der givet tilsagn om, at byrådet ville købe det gamle hus. Dette »gamle« hus blev opført i 1935, da Stadion skabtes i granskoven på Grenaa Hede. Huset opførtes af Grenaa Idrætsforenings medlemmer i deres fritid, og der var selvfølgelig nogle få af dem, der tog det store slæb efter de første dages spontane tilslutning. Dette med et Stadion i Grenaa var en meget stor begivenhed. Hidtil havde det kun været muligt at dyrke idræt på pladsen i Kæret, den nuværende Vestre Skoles idrætsplads. Her var forholdene meget primitive. Idrætsforeningen havde sandelig et klubhus i et hjørne af pladsen, i al beskedenhed et træhus, hvor det var så som så med de sidenhen så meget krævende faciliteter. De lokale fodboldspillere klædte om i det lille hus eller kom i fodbolddragten hjemmefra, når de ikke boede for langt borte. Udenbys fodboldspillere - det var mest fodbold, det drejede sig om - klædte om i Pavillonen, hvor det altså var nødvendigt med en venlig vært. Trods disse mindre gode forhold var glæden ved idrætsudøvelsen lige så stor som senere på det store Stadion, og en stor stab af trofaste tilskuere kan sikkert endnu mindes de store og festlige oplevelser, de havde i Kæret i de gode, gamle dage ...

Det gamle stadionhus blev revet ned, og et nyt, større og mere komfortabelt og tidssvarende opført.

1972: Kunstmuseum i Grenaa

I 1972 foreslog Grenaa Kunstforening at opføre et kunstmuseum i Grenaa. Arkitekt Niels Blinkenberg udarbejdede et projekt og en model, og man mente, museet ville kunne få en god plads ved den kommunale højskole med adgang fra Kystvej. Bygningen havde form som en hestesko og ville få plads til ca. 100 malerier, og det var planen at arrangere både permanente udstillinger og vandreudstillinger. Udgiften ansloges til 700.000 kr.

Kulturministeriet afviste at give tilskud til museet, og Statens Kunstfond afviste initiativet. I en avisomtale bemærkes det lidt surt, at »alle pengene nok var gået til Ålborg«, hvor der var bygget et kunstmuseum til 20 mill...

Døde i Grenaa kommune

Fhv. fodermester	Ejnar M. Ammitzbøl	75 år 21.11.81
Fhv. gårdejer	Jens Jensen	75 år 23.01.82
Husmoder	Agnes Andersen	68 år 28.06.82
Fhv. husmoder	Anna Kathrine Andersen	82 år 18.02.82
Fhv. syerske	Dorthea Kirstine Andersen	88 år 25.02.82
Husmoder	Ellen Vincentsen Andersen	86 år 20.06.82
Fhv. arbejdsmand	Jens Kristian Andersen	61 år 24.02.82
Husmoder	Kirsten Johanne Andersen	58 år 05.01.82
Fhv. bagermester	L. Bernhard Andersen	82 år 20.06.82
Fhv. gårdejer	Peder Madsen Andersen	86 år 02.11.81
Fhv. husmoder	Thyra Ulrikke Andersen	88 år 08.04.82
Fhv. bundg.fisker	Anker Bachmann	83 år 01.02.82
Husmoder	Grete Bysted Bechmann	53 år 01.11.81
Fhv. fodermester	Johannes Kr. J. Balle	78 år 20.11.81
Fhv. husmoder	Zofja Bartnik	83 år 31.05.82
Fhv. husmoder	Ane K. Rasm. Elvine Bech	81 år 05.07.82
Fhv. husmoder	Kirstine Cecilie Bille	94 år 11.09.82
Fhv. husmoder	Petrea P. Bjørnskov	85 år 30.01.82
Forbundsformand	Arthur Brink	50 år 02.03.82
Pastor emer.	Anker J. B. Breum	82 år 27.07.82
Husmoder	Mary Ketty Busk	74 år 07.12.81
Advokat	Jørgen E. Busck-Rasmussen	58 år 12.01.82
Fhv. købmand	Olaf Alfred Bøjstrup	83 år 27.12.81
Fhv. gårdejer	Svend Aage Boystrup	66 år 05.10.81
Fhv. gårdejer	Poul Lars Bønløkke	92 år 03.06.82
Husmoder	Thekla Cholody	81 år 13.03.82
Fhv. forretter	Anders Rasm. Christensen	85 år 14.09.82
Husmoder	Anna A. Christensen	93 år 23.10.81
Husmoder	Anne Marie Kristensen	48 år 15.12.81
Fhv. fisker	Karl Kristian Kristensen	80 år 12.01.82
Fhv. murerarbmd.	Jens Peter Kristensen	86 år 06.04.82
Husmoder	Aase Irene Christensen	57 år 13.07.82
Husmoder	Marie K. Christiansen	79 år 04.08.82
Autoforhandler	Helge Dahl	58 år 12.06.82
Direktør	Marie Louise Dahl-Sørensen	68 år 11.10.81
Husmoder	Henny Margr. J. Dam	55 år 31.07.82
Fhv. bagersvend	August Edv. Djernis	72 år 15.05.82
Fhv. købmand	Kai Eldrup	67 år 11.05.82
Fhv. husmoder	Jensine O. Elkjær	80 år 01.07.82
Husmoder	Bodil Enevoldsen	51 år 17.08.82
Fhv. fyrbøder	Henry Eskildsen	77 år 10.05.82
Husmoder	Maren Kirstine Fogh	83 år 26.01.82
Gårdejer	Bertel Martinus Frandsen	83 år 08.04.82
Fhv. chauffør	Aage Frandsen	77 år 26.07.82
Husmoder	Mathilde Fr. Frederiksen	77 år 14.01.82
Fhv. smedemester	Aksel Osvald Friis	66 år 28.06.82
Pastor emer.	Evald Ejnar S. Garsdal	80 år 08.03.82
Fhv. gårdejer	Karl Gustav Gerlach	88 år 16.08.82
Fhv. tekstilarbejder	Søren Holger Greve	69 år 19.07.82
Skibsfører	Aksel Finn Hansen	43 år 04.01.82
Husmoder	Asta Hansen	73 år 07.02.82
Fhv. husmoder	Astrid Helene Hansen	72 år 30.05.82
Fhv. husmoder	Karoline Martine H. Hansen	90 år 06.02.82
Fhv. gårdejer	Kristen Sørensen Hansen	87 år 05.05.82
Fhv. arbejdsmand	Kristian Anker Hansen	67 år 13.12.82
Pensionist	Dagmar Johanne E. Hansen	75 år 08.05.82
Husmoder	Erna Marie Hansen	73 år 18.11.81
Skoleelev	Jannik Jørgen K. Hansen	11 år 15.09.82
Fhv. gårdejer	Niels Peter Hansen	79 år 14.12.81
Kaffebrænder	Ove H. Aagaard Hansen	64 år 04.11.81
Fhv. arbejdsmand	Peder Karl P. Hansen	86 år 21.04.82
Fhv. uddeler	Hans Heitmann	75 år 09.02.82
Fhv. kørelærer	Erhard Mylius Henriksen	74 år 14.09.82
Fhv. arbejdsmand	Martinus Henriksen	85 år 20.10.81
Husmoder	Ellen Margr. Holck	35 år 03.04.82
Fhv. fodermester	Niels Peter Holgersen	76 år 06.11.81
Husmoder	Magda Kathrine Hougaard	53 år 25.08.82
Pastor emer.	Johan Simonsen Huss	78 år 10.04.82
Gårdejer	Karl Aage Høgh	56 år 18.02.82
Fhv. gårdejer	Adolf Kristian Jakobsen	82 år 31.10.81
Truckfører	Karsten Kristian Jakobsen	30 år 14.02.82
Husmoder	Olga Terese Jacobsen	91 år 12.01.82
Fhv. husmoder	Alfrida E. Jensen	96 år 08.04.82
Fhv. husmoder	Ane Helene J. A. Jensen	90 år 13.02.82
Husmoder	Anna Marie Jensen	77 år 02.08.82
Fhv. formand	Georg Jørgen Jensen	62 år 03.05.82
Fhv. skovarbejder	Hans Kr. Kvist Jensen	75 år 02.04.82
Fhv. vognmand	Jens Peter Jensen	93 år 20.02.82
Fhv. karetmagerm.	Jens P. Hedegaard Jensen	88 år 09.11.81
Husmoder	Johanne K. Jensen	58 år 21.02.82
Husmoder	Kirstine E. Moesgaard Jensen	71 år 11.02.82
Fhv. husmoder	Karen Kirstine Jensen	98 år 08.07.82
Fhv. gårdejer	Rasmus Søren D. Johnsen	82 år 16.11.81
Gårdejer	Ditlev Juhl-Madsen	73 år 23.02.82
Fhv. husmoder	Agnes Theodora Jørgensen	91 år 05.02.82
Fhv. husmoder	Anna Julie Jørgensen	85 år 07.04.82
Fhv. gårdejer	Peter Alfred Kaysen	80 år 29.10.81
Fhv. tømrer	Thorvald S. Kejser	74 år 01.09.82
Fhv. husbestyr.	Agnes Sofie Kildahl	77 år 26.08.82
Husmoder	Jenny Kirketerp-Møller	87 år 31.03.82
Fhv. tekstilarb.	Ejnar Kjeldgaard	75 år 23.06.82
Fhv. pensionatsejer	Ove Kjær	77 år 27.04.82
Husmoder	Krista V. Kolding	55 år 04.06.82
Husmoder	Elisabeth M. Krag	85 år 27.03.82
Gårdejer	Peter R. Kromand	78 år 28.09.82
Pensionist	Ellen E. Larsen	79 år 08.08.82
Pensionist	Helge Larsen	38 år 10.12.81
Husmoder	Ellen Karen Lassen	79 år 26.01.82

Fhv. ekspeditrice	Tove E. Lauritzen	66 år 05.06.82
Rejseleder	Else Marie Laursen	31 år 12.10.81
Husmoder	Johanne Laursen	77 år 14.07.82
Fhv. gårdejer	Rasmus Laursen	79 år 18.11.81
Husmoder	Margrethe Lilleør	69 år 06.10.81
Fhv. lærer	Tove Lind	57 år 17.10.81
Husmoder	Emilie K. Madsen	75 år 04.10.81
Fhv. husbestyr.	Martha E. Madsen	76 år 11.09.82
Fhv. havnearb.	Niels Peter Madsen	77 år 05.11.81
Fhv. vægter	Søren Andreas Madsen	82 år 09.12.81
Fhv. plejer	Karlo M. Mathiesen	54 år 13.07.82
Kontorassistent	Jette B. J. Mechernsee	36 år 09.06.82
Husmoder	Karen M. J. Meineche	52 år 09.06.82
Fhv. gårdejer	Johannes V. B. Melchiorsen	83 år 29.04.82
Fhv. kogekone	Ane Sofie Mikkelsen	92 år 13.08.82
Gårdejer	Søren Anker Mikkelsen	69 år 08.07.82
Husmoder	Anna Mortensen	93 år 21.10.81
Husmoder	Mette Marie Mortensen	66 år 24.06.82
Ingeniør	Ib Torben Munck	61 år 30.12.81
Husmoder	Inge B. K. Munk	60 år 26.02.82
Repræsentant	Eduard Juul Myhre	75 år 26.04.82
Fhv. fiskeeksport.	Osv. Henry Møgelberg	86 år 30.03.82
Fhv. arbejdsmand	Ejner Chr. Møller	72 år 27.12.81
Gårdejer	Karl Marius Nielsen	76 år 30.04.82
Fhv. tjener	Frederik Aksel Nielsen	80 år 23.07.82
Fhv. arbejdsmand	Harald Viggo Nielsen	64 år 09.12.81
Husmoder	Henriette J. F. S. Nielsen	69 år 24.08.82
Mekaniker	Henrik Johnsen Nielsen	25 år 21.03.82
Fhv. arbejdsmand	Holger Nielsen	65 år 09.03.82
Husmoder	Inge Else Nielsen	50 år 04.06.82
Husmoder	Inger L. Nielsen	64 år 17.08.82
Husmoder	Johanne A. Esther Nielsen	87 år 13.11.81
Husmoder	Karen Nielsen	43 år 02.12.81
Husmoder	Martha J. K. Nielsen	87 år 29.09.82
Fhv. husmoder	Mary Nielsen	86 år 05.07.82
Fhv. forretter	Niels Kristian Nielsen	75 år 17.04.82
Fhv. fisker	Osvald Nielsen	69 år 03.12.81
Fhv. husmoder	Valborg Katrine Nielsen	82 år 03.09.82
Husmoder	Alice M. C. Nordby	66 år 03.11.81
Fhv. husmoder	Anna Marie C. Ovesen	77 år 09.01.82
Murersvend	Willy Johan Paulli	64 år 26.01.82
Husmoder	Amalie Pedersen	69 år 04.03.82
Husmoder	Andrea Hansine K. M. Pedersen	87 år 04.12.81
Fhv. tjener	Charles Almand Pedersen	74 år 30.01.82
Husmoder	Dagny Pedersen	62 år 25.11.81
Husmoder	Elna Pedersen	59 år 06.04.82
Snedkermester	Gerner Johs. Petersen	68 år 04.12.81
Fhv. gårdejer	Hans Holger Pedersen	81 år 18.12.81
Husmoder	Julie Augusta I. Pedersen	83 år 25.04.82
Fhv. savværksform.	Laurits Sigv. Pedersen	83 år 17.10.81
Husmoder	Mary G. Pedersen	77 år 06.06.82
Fhv. husmoder	Nanna Margr. Petersen	78 år 05.10.81
Pens. skoleleer	Otto Johs. Pedersen	76 år 22.10.81
Fhv. arbejdsmand	Peter Kristian Pedersen	69 år 28.11.81
Pens. postbud	Rasmus Anker Petersen	86 år 02.11.81
Husmoder	Ester Elisa Pind	79 år 20.12.81
Arbejdsmand	Erik Poulsen	47 år 29.12.81
Fhv. husmoder	Karen Mary T. Quist	83 år 15.12.81
Husmoder	Ane Rasch	92 år 07.10.81
Mekaniker	Alvind Rasmussen	62 år 05.06.82
Fiskeskipper	Anker Damborg Rasmussen	31 år 04.01.82
Fhv. husmoder	Dagmar A. N. Rasmussen	96 år 28.12.81
Husmoder	Else Marie Rasmussen	71 år 03.11.81
Radiotekniker	Erling Rasmussen	48 år 17.09.82
Husmoder	Frida J. Rasmussen	56 år 18.09.82
Fhv. chauffør	Georg M. Rasmussen	81 år 25.03.82
Fhv. fiskeskipper	Harry Haldur Rasmussen	71 år 07.02.82
Husmoder	Jenny Th. Rasmussen	79 år 25.01.82
Husmoder	Julie K. M. Rasmussen	87 år 03.10.81
Arbejdsmand	Peter Højlund Rasmussen	60 år 30.04.82
Fhv. gårdejer	Sigfred Rudolf Rasmussen	78 år 19.10.81
Fhv. tekstilarb.	Søren Chr. Rasmussen	77 år 13.11.81
Fhv. arbejdsmand	Torstein Rehnberg	67 år 09.12.81
Fhv. husmoder	Petrea Marie Sloth	72 år 09.03.82
Fhv. væver	Søren Alfred Sloth	82 år 02.11.81
Donkeymand	Holger Laurits Smed	36 år 08.03.82
Fhv. chauffør	Karl Kr. Strunge	64 år 06.09.82
Fhv. gårdejer	Hans Chr. Svendsen	77 år 26.02.82
Fhv. gårdejer	Holger Kr. Svidt	72 år 02.06.82
Husmoder	Ane M. J. Sørensen	84 år 19.03.82
Fhv. murermester	Christian Sørensen	92 år 03.01.82
Fhv. skomager	Erik Johnsen Sørensen	71 år 30.06.82
Fhv. tekstilarb.	Georg K. R. Sørensen	82 år 22.03.82
Matros	Holger Vestergaard Sørensen	62 år 29.11.81
Fhv. arbejdsmand	Jens P. Sørensen	84 år 17.03.82
Fhv. væver	Leon Harder Sørensen	65 år 13.01.82
Fhv. arbejdsmand	Magnus Rich. Sørensen	78 år 17.09.82
Husmoder	Marie Dorothea Sørensen	79 år 12.12.81
Fhv. fiskeskipper	Marius R. Edvard Sørensen	83 år 09.12.81
Fhv. kontrollør	Rasm. Eisenhart Sørensen	79 år 19.12.81
Fhv. minkfarmer	Karl Kr. Høeg Terndrup	75 år 19.11.81
Kantinearbejder	Inger Thomasen	61 år 19.03.82
Fhv. hotelejer	Rikard Udsen	86 år 17.06.82
Fhv. gårdejer	Egon I. Vestergaard	55 år 16.10.81
Fhv. husmoder	Marie K. Witting	80 år 29.04.82
Husmoder	Laura Wulff	87 år 19.04.82
Pens. overlærer	Arne S. V. Østergaard	89 år 18.10.81
Fhv. stenhuggerm.	Svend R. Øvlesen	70 år 12.01.82
Husmoder	Helga Aarestrup	76 år 31.01.82

Grenaa Postkontor

Af H. V. Nygaard Hansen
Billedtekster: J. A. Nielsen

Den 24. december 1624 indstiftede kong Christian den Fjerde et postvæsen til brug for Det Danske Riges befolkning.

Dette første postvæsen tjente befordring af breve, og det nåede slet ikke ud til alle rigets udkanter. Det kom iøvrigt ikke til at fungere fra dato, thi der opstod mange problemer, som skulle overvindes. Et af disse problemer var at formå købstæderne til at betale de fastsatte bidrag til postvæsenets financiering. Dette spørgsmål synes først løst i 1635.

Ved forordningen af 1624 blev der oprettet følgende ruter, som betjentes enten af postrytter eller af fodpost:

København - Kolding - Itzehoe - Hamburg.
København - Køge - Nykøbing F. - Nakskov
København - Malmø - Lund - Rondeby
København - Helsingborg - Halmstad - Varberg
København - Helsingør
København - Holbæk - Kalundborg
Kolding - Viborg - Aalborg
Kolding - Vejle - Horsens - Skanderborg - Aarhus - Randers
Kolding - Ribe

Først ved en forordning af 1694 oprettedes en postforbindelse - en såkaldt bipost - ved gående bud mellem Aarhus og Grenaa. Posten var en privat entreprise og bestod på denne måde indtil 1751. Grenaa by betalte budet 12 Rdl. om året, og desuden fik han 2 Sk. for hvert brev.

I 1750 havde byfogden i Ebeltoft posten i entreprise, og da han året efter gjorde posten bereden og lod ruten udføre 2 gange ugentlig, fik han, der allerede var postmester i Ebeltoft, også bestalling som postmester i Grenaa. Han svarede herfor 20 Rdl. årligt til postkassen.

Postruten til Grenaa gik over Ebeltoft og dette bestod uforandret indtil 1. januar 1810, selvom Grenaa og Ebeltoft fik hver sin postmester fra 1. oktober 1772. 1. januar 1810 nedlagdes den gamle postrute over Ebeltoft, og i stedet oprettedes en hovedpost fra Randers over Grenaa til Ebeltoft. I 1839 lagdes ruten til de 2 byer igen over Aarhus, men forbindelsen til Randers opretholdtes dog 1 gang ugentligt, og denne forbindelse medførte også pakkepost. Fra 15. maj 1872 fremførtes posten mellem Randers og Grenaa 3 gange ugentlig med 4-sædet diligence, og fra 1. september 1874 daglig. Forbindelsen bortfaldt ved åbningen af banen Randers - Grenaa den 26. august 1876.

Forbindelsen med Aarhus fremførtes allerede i 60'erne med diligence og bestod således, lige til banen Aarhus - Ryomgaard åbnedes den 1. december 1877.

Ved aftenstid kørte postkareten med postkarlen på bukken fra Lillegade, hvor postkørselsvognmanden boede, til posthuset for at hente post og passagerer. Derefter kørtes over Torvet ud ad Aarhusvej til Tirstrup Kro, hvor der var skiftested. Her blev post og passagerer flyttet til en anden postvogn, som kørte til Aarhus. Ved 2-3 tiden om natten var Grenaas postvogn tilbage i byen.

Postmesterembedet i Grenaa har oprindeligt været knyttet til byfogedembedet, men det udskiltes i 1837, og den første selvstændige postmester blev Søren Jacobsen Schmidt. Embedets indkomster var meget ringe, og det kunne kun betragtes som en biindtægt. Noget selvstændigt posthus kunne der slet ikke være tale om. Postforretningerne har Schmidt formentlig udført i en stue ved siden af sin købmandsbutik i ejendommen Storegade nr. 9. I 1845 flyttede Schmidt over i genbohuset

Postmester Skjerbek, postmester i Grenaa 1852-1877.

Storegade nr. 6, hvor der så var posthus i 5 år indtil 11. april 1850, da Schmidt flyttede ind i ejendommen Søndergade nr. 5. Her var der posthus, indtil Schmidt »entledigedes« som postmester i 1851. Derefter blev Jørgen Laurits Skjerbek postmester i Grenaa. Skjerbek boede først i Storegade nr. 18, men i 1856 flyttedes til Østergade nr. 11 i Skjerbeks nyopførte hus. Postkontoret var i den vestre gavl. Postmesteren lod fuldmægtig Christian Bigum passe postforretningerne.

Byens eneste postbud (uden uniform) hed Peder Thorup. Pakker kørte han ud i en gulmalet trillebør. Efter Thorup blev M. R. Skjødt postbud i Grenaa. Han var oprindelig skipper og havde i mange år sejlet mellem Grenaa og København.

De første danske frimærker tryktes i 1851. Før den tid afleverede man brevene direkte på postkontoret og betalte portoen kontant, hvorefter brevene inden afsendelsen blev forsynet med et rundt stempel, som viste, at portoen var betalt. Efter at frimærket var indført, måtte folk stadigvæk indlevere brevene direkte på postkontoret, så nogen særlig lettelse for publikum blev frimærket altså ikke. I Grenaa Avis for den 14. maj 1863 anmodede derfor »Flere Correspondenter« særdeles høfligt postmester Skjerbek om at drage omsorg for ophængning af et par brevkasser på passende steder i byen, men anmodningen blev ikke taget til følge. Først 8 år senere blev der ophængt en postkasse på selve postkontoret, og først endnu et par år senere nemlig den 15. december 1872 ophængtes den første postkasse ude i byen på hjørnet af Overstræde og Lillegade. Nogle år senere ophængtes endnu en postkasse i byen.

Et herligt gammelt billede med fuldtbelæsset vogn - godt og vel - ved Skjerbeks posthus Østergade 11, nu Handelsbanken, tidligere lægebolig i mange år. Manden ved vognen opgives af giveren, Ragnhild Rasmussen, Feldballe, at hedde Chresten Olesen (Købmand) og manden i midten er hans søn, bager Niels Olesen.

Billedet menes taget 1900-1902.

Efterhånden, som bebyggelsen på havnen voksede i 1850'erne og 1860'erne, meldte også sig trangen til at få posten befordret derned, og den 17. april 1874 averterede postmester Skjerbek i Grenaa Avis efter en mand, som ville gå fodpost til havnen.

Udensogns breve til landdistrikterne udbragtes ikke. Folk på landet, som førte korrespondance, slog sig sammen om at lønne et sognebud, som en dag om ugen gik til Grenaa og hentede og bragte deres post. Sognebudene udførte desuden pålagte ærinder.

Først i 1871 kom der egentlige landpostbude med fast rute. I Grenaa Avis for den 8. maj 1871 averterede postmester Skjerbek, at fremtidig udgår til Nørreherred post mandag, onsdag og fredag. Ruten gik over Aastrup - Hammelev - Sangstrup - Karlby - Voldby - Veggerslev - Benzon - Gjerrild - Brøndstrup - Rimsø - Dalstrup - Dolmer og tilbage til Grenaa samme dag. Det var en lang fodtur, selvom det må erindres, at posten ikke udbragtes til de enkelte adressater, men afleveredes centralt i hver landsby, hvor folk så selv måtte forhøre sig, om der var ankommet post og lade den afhente.

Søndag, tirsdag og torsdag udgik posten over Enslev - Ginnerup - Gammel Mølle - Ørum - Hedegård - Glesborg - Kastbjerg - Skindbjerg - og tilbage til Grenaa samme dag.

Posten til Sønderherred har den kørende post formentlig afleveret på et par faste afleveringssteder undervejs.

Denne første begyndelse til et land-

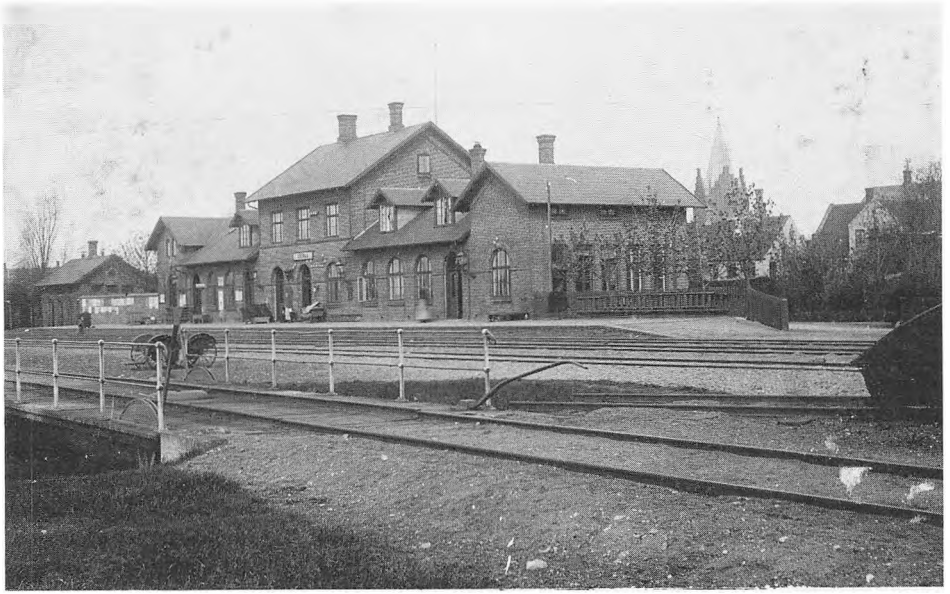

Billedet her viser Grenaa Posthus i gamle dage: Bygningen med de høje vinduer østligst i jernbanestationen. Billedet er taget efter 1899, da Østergade 9 (den høje bygning med skorstenen til højre) byggedes. Til venstre ses drejeskiven, hvor lokomotiverne drejedes rundt - med håndkraft.

postvæsen var ikke noget specielt for Grenaa, men iværksattes landet over. Befolkningen var ikke alle vegne begejstrede for nyordningen, for dels kunne landpostbudene jo ikke udføre pålagte ærinder for beboerne, således som beboernes egne sognebude havde gjort det, og dels omdelte landpostbudene jo ikke til husene, som sognebudene havde gjort det, men aflagde posten til beboernes egen afhentning på fastlagte steder.

I perioden 1876 til 1907 indførtes direkte omdeling til samtlige husstande overalt i Danmark.

I 1876 ved jernbanens anlæggelse indrettedes der postkontor i jernbanestationens østre gavl. Al postbefordring og al personbefordring overgik nu til jernbanen. Der blev 3 daglige postforbindelser med Aarhus og Randers. Postmængden og det nødvendige arbejde med postvæsenet var nu steget så meget, at postmesteren kunne betragtes som fuldt beskæftiget hermed.

Efter postmester Skjerbeks afgang ansattes en postuddannet postekspedient som postmester i Grenaa. Det var Peter Blechingberg, som var postmester fra 1. maj 1877 til 30. september 1908.

Det danske telegrafvæsens fødselsdato er 2. februar 1854. Denne dag toges landets første telegraflinie i brug. Linien gik fra Helsingør over København til Hamburg. I de følgende år udbyggedes et landsdækkende telegrafvæsen, som var selvstændigt og ingen administrativ tilknytning havde til postvæsenet. Imidlertid blev det ret almindeligt, at postmestrene rundt om i byerne fik telegrafforretningerne i entreprise, og dette sket i Grenaa allerede 1. januar 1866.

Den 30. maj 1927 vedtoges loven om sammenslutning af postvæsenet og telegrafvæsenet. Hverken postvæsenet eller telegrafvæsenet havde ønsket denne sammenslutning, som udelukkende var økonomisk og politisk bestemt, men herefter blev telegrafbestyrerembederne nedlagt undtagen på de allerstørste steder, og telegrafpersonalet samt telegrafarbejdet blev overflyttet til postkontorerne med postmesteren som chef. Telegrafarbejdet omfattede også statstelefonekspedition. Statstelefoncentralen i Grenaa var taget i brug allerede 3. juni 1909. Statstelefonen fik senere navneforandring til rigstelefonen.

I september 1908 påbegyndtes under ledelse af arkitekt, professor H.

Postmester Blechingberg; den første uddannede postmester i Grenaa. Postmester 1877-1908.

Posthuset, bygget 1909, er her fotograferet 1916. Pakkeposten er klar til at køre ud med trækvognen. Træet i midten stod på stedet til omkring 1980, da det måtte fældes på grund af skrøbelighed.

Kampmann opførelsen af den nuværende postbygning på en grund, der blev lejet af Statsbanerne. Bygningen toges i brug den 14. november 1909. Bygningen blev indrettet med arbejdslokaler i stueetagen, mens hele 1. sal blev indrettet dels som tjenestebolig for postmesteren, dels som opholdslokaler for de kørende postfolk.

Efterhånden, som postmængden voksede, blev det nødvendigt at indsætte særlige postvogne i de betydeligste posttog, og i disse vogne arbejdede der postfolk med sortering under kørslen og med postudveksling på stationerne undervejs. Hovedposten om morgenen til Grenaa fremførtes på denne måde i tog fra Aarhus, og det kørende postpersonale havde brug for opholdslokaler i Grenaa, indtil de kunne vende tilbage til Aarhus om aftenen med den post, der da skulle befordres og sorteres fra Grenaa og Djursland - Mols til den øvrige verden.

Postmester C. J. Thrane Larsen, postmester i Grenaa 1908-1926.

Efterhånden, som befolkningens anvendelse af postvæsenet steg, blev der organiseret et postvæsen, som ikke blot sørgede for omdeling af post til alle husstande, men som også tilgodeså befolkningens behov for indlevering af post og penge til afsendelse. Der oprettedes da et stort antal posthuse udenfor købstæderne. Disse posthuse hørte administrativt og regnskabsmæssigt under købstadens postmester. På den tid drejede det sig for Grenaas vedkommende om posthusene i følgende byer: Aalsø, Trustrup, Tirstrup, Voldby, Tornled, Gjerrild, Kastbjerg, Glesborg, Ørum Djurs, Stenvad, Ramten og Grenaa Havn.

Postmester von Lillienskjold, postmester i Grenaa 1926-1939.

1. november 1908 blev C. J. Thrane Larsen postmester i Grenaa. Han kom hertil fra Ringkøbing, og han var postmester indtil 31. marts 1926.

1. april 1926 blev H. G. von Lillienskjold postmester. Han havde forinden været postmester i Sindal. I hans tid gennemførtes den foran nævnte sammenslutning af postvæsenet og telegrafvæsenet, hvorefter postmesteren blev ansvarlig chef for både telegraf og statstelefon.

Postmester von Lillienskjold fratrådte som postmester den 31. oktober 1939, og han blev efterfulgt af postmester P. Sørensen, som forinden havde været kontrollør i Varde. Det faldt i postmester Sørensens lod at administrere Østdjurslands postvæsen igennem besættelsesårene. Han fratrådte den 31. januar 1957.

Postmester P. Sørensen, postmester i Grenaa 1939-1957

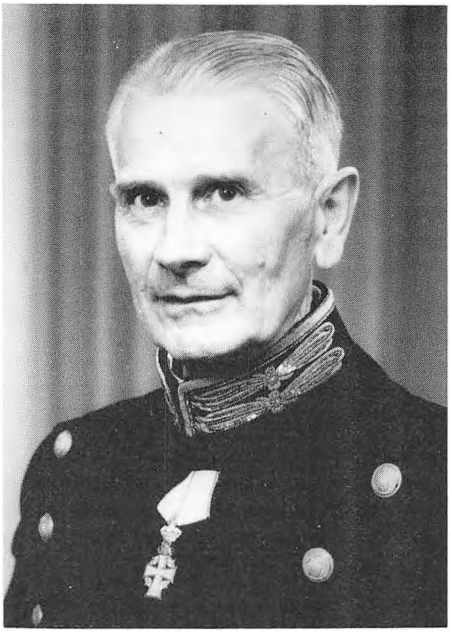

Postmester Wandschneider, forhenværende, men daglig på cykel gennem gaderne. Postmester i Grenaa 1957-1965.

H. G. Wandschneider var postmester i Grenaa fra den 1. februar 1957 til den 30. april 1965. Han var forinden postmester i Kerteminde. I hans tid tog industrialiseringen og færgedriften for alvor fart i Grenaa, og byen voksende i en længere periode meget stærkt. Dette medførte blandt andet, at postkontorets lokaler ikke kunne rumme den forøgede aktivitet. Det blev så planlagt at bygge til og samtidig at ændre en del af de eksisterende lokaler. Der opførtes en tilbygning mod vest som primært kom til at rumme lokaler for afgående og ankommende brev- og avispost, og ombygningen var tilendebragt i 1963. Det viste sig imidlertid hurtigt, at man havde bygget for småt, idet byens vækst fortsatte langt udover prognoserne.

Postmester Wandschneider blev den 1. maj 1965 efterfulgt af postmester H. V. Nygaard Hansen, der forinden havde været overkontrollør i Viborg. En af Nygaard Hansens første opgaver blev at deltage i planlægningen af en ny ombygning af Grenaa postkontor, og denne gang var alle - også de bevilgende myndigheder - enige om, at der skulle bygges stort nok til en forventet yderligere vækst. For at skaffe plads til den nødvendige tilbygning og det nødvendige parkeringsareal erhvervede Post- og telegrafvæsenet fra Statsbanerne den bag ved postbygningen liggende grund med tjenestebolig for stationsforstanderen, som derefter ved Post- og telegrafvæsenets foranstaltning fik tilbudt tjenestebolig andet steds i byen.

I 1977 var om- og tilbygningen tilen-

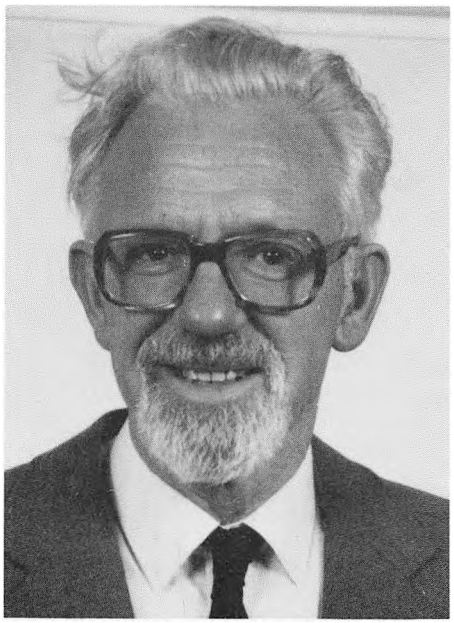

Postmester N. V. Nygaard Hansen, postmester i Grenaa 1965-1981.

debragt, hvorefter Grenaa postkontor er tidssvarende og rimeligt stort også med fremtiden for øje. Kundeekspeditionslokalet er udbygget med 5 ekspeditionspladser og en speciel pakkeindlevering, og i sidefløjen nærmest mod jernbaneperronen er der indrettet et postboksanlæg, som kan dække mere end det nuværende behov. Postmesterens tjenestebolig på 1. sal blev inddraget til arbejdslokaler forud for ombygningen.

Statsbanerne besluttede, at fra sommerkøreplanen 1979 skulle al postbefordring på jernbanen mellem Aarhus og Grenaa ophøre. Fra dette tidspunkt overgik derefter al transport af post til og fra Grenaa til Post- og telegrafvæsenets egne biler, og sorteringen skal herefter i højere grad ske ved de faste posthuse, idet sortering i kørende biler ikke er praktisk muligt.

Postmester L. V. Jensen, postmester i Grenaa fra 1. november 1981.

Der blev i nogle år arbejdet med planlægning af en ændret struktur for Post- og telegrafvæsenet. Disse ændringer blev gennemført i løbet af en kortere tid, men den afgørende dato blev den 1. august 1981. På dette tidspunkt gennemførte man en ændring til større enheder, og fra denne dato har postmesteren i Grenaa ansvaret for Post- og telegrafvæsenet i Grenaa kommune, Nørre Djurs kommune og Midtdjurs kommune. Samtidig er der sket væsentlige ændringer i postmesterens kompentance i forhold til bl.a. postvæsenets centrale ledelse.

Postmester H. V. Nygaard Hansen fratrådte den 31. oktober 1981 og blev efterfulgt af postmester L. V. Jensen, som forinden havde været overkontrollør i Varde.

Billedet er sikkert fotograferet i 1908 i anledning af postmester Blechingsbergs afgang. Vognen til venstre er pakkevognen, der kørte sin daglige tur gennem byen. Fotostedet er ved posthuset i stationsbygningen, hvor posthuset var indtil 1909. Postvæsenets våbenskjold og Frederik d. VIII monogram ses på væggen.

1: Posteksp. Jensen, senere postmester i Rønde
2: Laust Fisker, boende Nørregade 7
3. C. P. Jørgensen, senere overpostbud, boende Lillegade 27 og Nørregade 18
4. R. Møller, senere overpostbud, boende Vestergade 1b.
5. S. Jensen
6. P. Madsen, Kastbjerg
7. Mikkelsen
8. R. Jensen
9. Jørgen Jonassen, boende Grønland

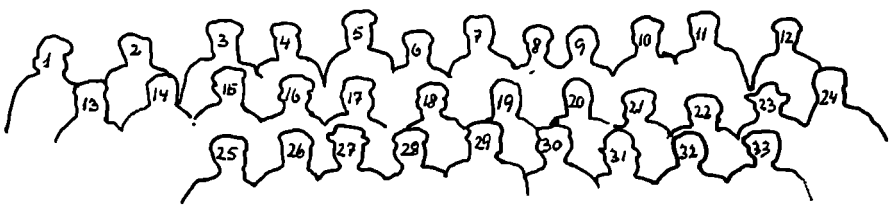

10. P. Johansen
11. Søren Møller Jensen, boende Grønland 1 (i bagbygningen)
12. A. Hansen, senere overpostbud (se Grenaa Bys Historie)
13. A. Højfeldt, mangeårig »pakkepost«, overpostbud, boende Rosenvinges Plads 1
14. Niels Jensen, Grønland 27 (maler Jørgen Jensens fader), døde på postturen i 20'erne
15. V. Hansen (Gjerrild?)
16. Laurits Petersen, boende Grønland 41
17. Jens Jacobsen, boende Nørregade 17, kørende post efter Kastbjerg
18. Carl Jensen, Bredgade 9, senere overpostbud og byrådsmedlem
19. Peter Petersen, boende Østerbrogade 31
20. C. Rasmussen
21. Chr. Jacobsen, Gjerrild (»Christian Post - Mygind«)
22. S. Jensen
23. M. Petersen
24. A. P. Sørensen, boende Nygade 22
25. Voigt (kromand i Gjerrild Kro, indleveringssted)
26. Postassistent Johnsen
27. Postkontorist Gudrun Bønlykke
28. Postassistent Ifversen
29. Postekspedient Rosenkilde, boende i »Valhalla« på Torvet, senere postmester i Gørlev
30. Postassistent Eikhz
31. Jensen
32. A. Johnsen, boende Storegade 58
33. M. Andersen (»Martinus Posten«).

Billedet hænger på Djurslands Museum, forsynet med trykte navne, men desværre kun: Jensen, Hansen osv.

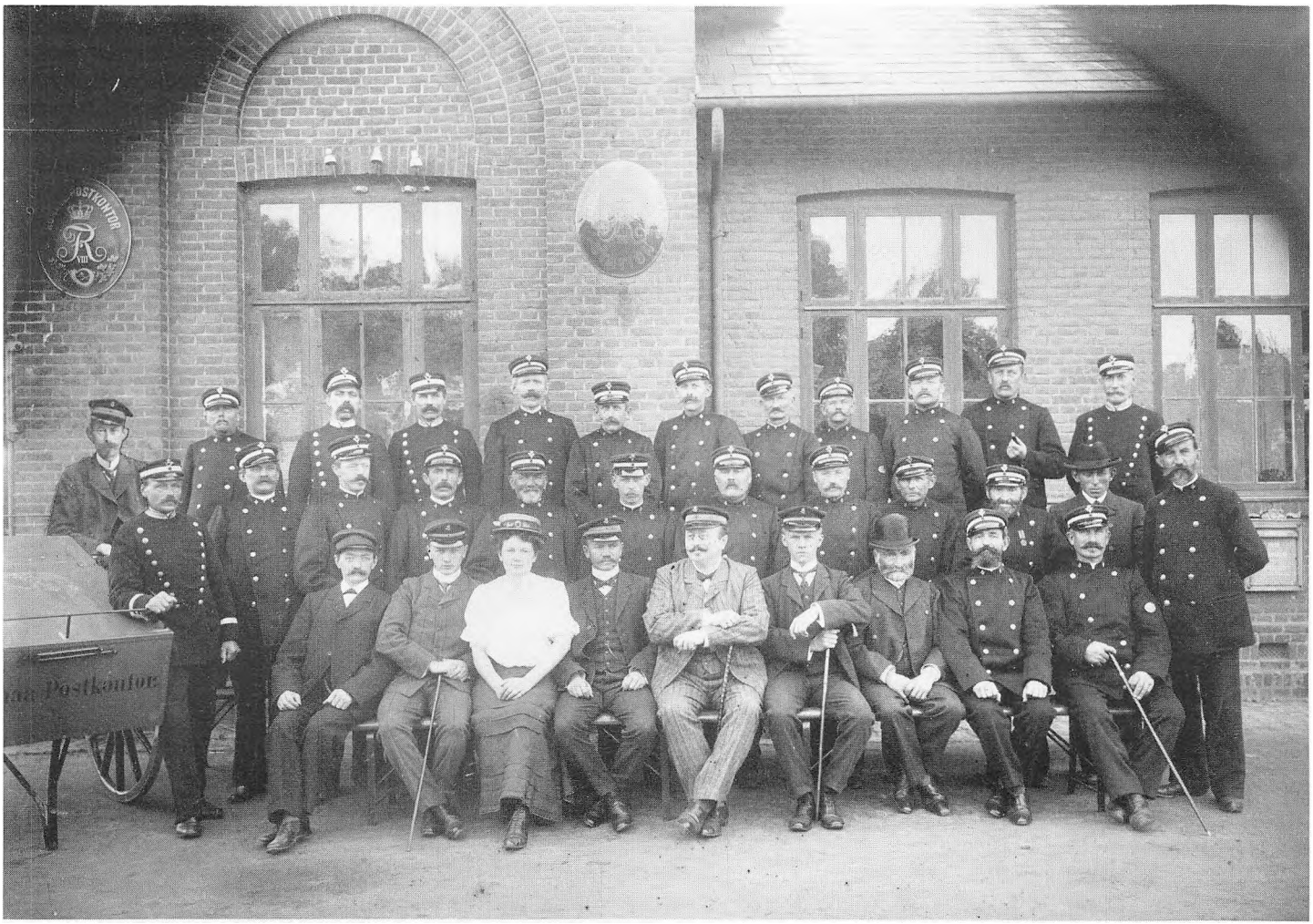

Grenaa Postkontor september 1914.
På billedets bagside står: »Krigskort på væggen« - og det var meget brugt at markere fronternes bevægelser med nipsnåle på et vægkort under 1. verdenskrig. - Personerne er fra venstre postekspedient P. M. Jensen, senere postmester i Rønde - Postelev Knud Høvring, senere postmester i Tørring og bl.a. lokalhistorisk skribent fra barndommen i Kannikegade i Grenaa - Stående: Esther Petersen, der var fra Lyngby -Til højre Gerda Hansen, der boede på Havnevej, vistnok 128a.

Ekspeditionslokalet 1982.

Kulgården i Rosengade

Af J. A. Nielsen

I 1981-82 har der fundet en handel sted mellem firmaet Texaco A/S og supermarkedet Kvickly.

Kvickly ønskede at udvide parkeringspladsen og har derfor købt Rosengade 1.

Carl Svenstrup skriver i byhistorien (bind C, side 499-502), at »Rosengade er en af de forholdvis nye gader. Det gælder da særlig navnet. Oprindelig har der hverken været vej eller gade, men en mark eller toft«. Der var faktisk blot en markvej »med en tarvelig fortsættelse til Nørregade«. Her må erindres om, at denne tarvelige fortsættelse lå, hvor nu Bredgade er en meget befærdet gade. Bredgades første huse byggedes 1912, og fru Marie Jacobsen,

1978 optog arkitekt Hans Grøn (fra Lyngby) en stor serie billeder af Grenaa til brug for sine studier. Her et luftfoto, hvor man midt i billedet kan finde Kvickly og Kulgården særdeles tydeligt. Kulgårdens hvide mur rækker over til Kinobygningen.

der sammen med sin mand, snedker, senere overpostbud Marius Jacobsen, byggede det, bor stadig i huset i 1982.

Den første bebyggelse ved Rosengade var gården på hjørnet af Østergade og Rosengade, sidst tilhørende vognmand og avlsbruger Alfred Nielsen. Den er nedbrudt, og på stedet er der en mindre parkeringsplads. Rosengade var på stedet meget smal. Den næste bebyggelse var den nye fattiggård i 1879. Den byggedes i haven til den ældre fattiggård ved Nørregade (hvor nu Kvickly). Den tredie bebyggelse var kulhandelen, bygget 1880 af N. P. Bach, der ejede Østergade 11.

N. P. Bach solgte kulhandelen til Karl Petersen. Denne var fra Homaa og etablerede sig som købmand i Lillegade 4 1879.

Rosengades navn var en tid »Mægler Bachs Gyde«, senere »Kulhandler Petersens Gyde« eller »Kulhandlerens Gyde«. Carl Svenstrup mener, Rosengadenavnet opstod, fordi kulhandlerens facade i mange år var dækket af et pragtfuldt flor af slyngroser.

Kulhandleren, som man populært kaldte Karl Petersen, der dog handlede med alle slags brændsel lige fra optændingspinde til hele skibsladninger af kul, kom til at spille en betydelig rolle i byens liv ved siden af den omfattende forretning. Han var bl.a. i byrådet i 15 år og nævnes ofte i byrådsreferaterne. Han var med ved starten af Grenaa Andels-Svineslagteri og den allerførste færge fra Grenaa Havn til Frederikssund (der kun sejlede i tre måneder). Kulhandleren var med i en lang række foreningers bestyrelser og var agtet og æret, som man siger.

I 1920 solgte Karl Petersen forretningen og ejendommen til Albert Jensen, der hidtil havde været ejer og leder af Hotel Dagmar. Kulhandleren boede derefter ved Grenaa Havn i den ejendom, der 1982 ejes af skibsbygger Jens Vester. Han døde i 1926. Hans store gravsted findes mellem kapellet og hovedalleen på Grenaa Kirkegård. Hans børn var, som det ses på gravminderne, døbt Staack Petersen efter moderen Henriette Staack.

»Kulgården«, som var det populære navn på kulhandelen i mange år, solgtes 1934 til A/S Grenaa Kulkompagni med Henry Carlsen som direktør. I 1982 er indehaveren af forretningen A/S Texaco, København, med salgskonsulent Ivar Madsen som leder. Forretningens område er nu udelukkende olieprodukter.

»Kulgårdens« facade til Rosengade er uændret, sådan da! Roserne er borte, og der er selvfølgelig ændret ved døre og vinduer og træskure nedbrudte forlængst.

I en tid, hvor mange ønsker at dække deres varmebehov med fast brændsel, er det værd at erindre om de store brændselsforretninger, der fandtes i byen, ved siden af, at en hel række købmandsgårde havde brændsel til store og små forbrugere, og det kan nok more adskillige at høre, at nedskriverens mor bestilte en halv skæppe kul ad gangen, og fik det bragt ud med hestevogn. Kullene skulle bruges i grubekedlen i vaskehuset, og det må nok siges at være en beskeden handel. Leverancen kom imidlertid prompte, og Anders Rasmussen, kusken der skulle flere steder i gaden, råbte: »Nu kan du godt sætte vand over«. Det var en skik, at han skulle have en kop kaffe eller tre, når han kom med brændsel ... Hyggelige dage!

Familien togfører Korreborg byggede 1901 dette hus, nu nr. 12, som det første hus i Rosengade bortset fra Fattiggården og Kulgården.

Min far var formand i Arbejdernes Brændselsforening gennem mange år. Denne forening havde til formål at skaffe sine medlemmer billigere brændsel. For at sikre medlemmerne varme i vintertiden, hvor der ofte var arbejdsløshed, opkrævedes der ugentlige bidrag, efter at man havde »tegnet sig« for så og så meget brændsel. Bestyrelsen forhandlede med kulhandlerne og opnåede rabatter på priserne. Pengene faldt jo prompte fra foreningen, når varerne var leveret. En ganske udmærket foranstaltning i den tid, da pengene var få. - Arbejdernes Brændselsforening ophævedes i 1959 på grund af svigtende interesse. Der var dog 159 medlemmer, heraf 22 i Trustrup.

Med oliefyrenes indtog og med fjernvarmens komme svandt brændselsfirmaernes betydning. De agiterede stærkt for fortsat brug af fast brændsel, men deres tid var forbi. Kulkranerne og siloerne på havnen forsvandt, og de store kulpladser sammesteds gav plads til andre foretagender: Thorbjørns Fiskeeksport og Farvandsvæsenets værksteder. Kulskibene, der gav arbejde til en stor flok arbejdmænd, kommer ikke mere. Sådan er der så meget...

Kulgårdens lagerbygninger mod Rosengade og de tidligere staldbygninger i gården er nedbrudt i løbet af 1982. Nye parkeringspladser, ialt 30-40 stykker, indrettes. En mur skiller pladsen fra den store apoteks-have (se om denne i Ingrid Marie Madsens udførlige omtale om apoteket i årbogen for Grenaa og Omegn 1980 og i Carl Svenstrups store, stærkt illustrerede festskrift om apoteket i 1944. Begge findes på bibliotektet og i arkivet).

Hjørnet af Rosengade og Østergade, vognmandsforretning og avlsbrug, nu nedrevet til fordel for parkering. I baggrunden Momme & Sechers ejendom, nu Sparekassen SDS.

Kulgårdens beboelse- og kontorbygning med den nuværende Handelsbanken på hjørnet af Østergade. Til venstre den nedbrudte gård på det andet hjørne.

En opdyrkningskoloni på Anholt

Af J. A. Nielsen

I og omkring 1903 skete der store ting på Anholt, f.eks. salget af den matrikulerede jord til de hidtidige fæstere, en meget stor begivenhed i øens historie. Der var bygget havn på øen, og der var planer om at bygge et badehotel osv. - Her drejer det sig om planer vedr. en opdyrkningskoloni på Anholt. En artikel i Grenaa Avis 10. juni 1903 (efter Berlingske Tidende) fortæller om det nye i at benåde første gangs dømte lovovertrædere ved at anbringe dem i en koloni på landet, i lighed med, hvad der var praktiseret i Norge. Der var netop startet en forening, »Fængselshjælpen«, og det var denne, der udkastede ideen om en koloni for unge på 15-18-20 år. Pastor Christensen fra Anholt gjorde da opmærksom på den ensomt beliggende kattegatø, der rimeligvis ville egne sig fortræffeligt til planens realisation.

Vi lader Grenaa Avis fortælle ordret:

»Med kanonbåden »Guldborgsund«, der var stillet til disposition af marineministeriet, tog i lørdags en del af »Fængselshjælpen«s bestyrelse, formanden, professor Torp, politiinspektør Goll og sekretæren, kand. Fussing, over til øen.

Kanonbåden lagde i søndags til ved sydenden af Anholt. Der havde gået rygter om, at anholtboerne vare så ophidsede over, at de skulle have en »forbryderkoloni« på øen, at de ville modsætte sig, at den lille undersøgelseskommission landede. Det var dog ikke derfor, at man undgik havnen, men fordi den stærke storm og sø stod lige ind på nordkysten.

Klitparti på Anholt.

Efter lykkelig landgang på Anholts øde sydlige sandklitter begav man sig ind i »Ørkenen«, det indre af øen, som består af klitter og lave sandstrækninger, og her mødte man distrikslæge Thierry, som det snart lykkedes at interessere for sagen, og lidt efter pastor Christensen, der hjerteligt ønskede »Fængselsvæsenet« velkommen til Anholt. Ved hjælp af præstens drenge bleve nu Anholts 150 indbyggere, der forøvrigt alle bo i den lille Anholt by på nordsiden af øen, kaldt sammen til et improviseret møde, og her lykkedes det snart professor Torp og politiinspektør Goll at betage dem deres frygt for de »forbrydere«, de mente, deres fredelige ø skulle oversvømmes med. Nogle havde tænkt sig, at forbryderne blot skulle slippes i land og så have lov til at løbe om i klitterne og ernære sig redeligt af rov. Andre havde troet, at der var tale om at rejse et andet Horsens Tugthus på øen. Da de havde fået udførlige oplysninger om den sande sammenhæng, faldt alle til ro, og fra anholternes side vil der næppe blive rejst vanskeligheder ved anlægget af kolonien.

Det er meningen, at kolonien skal anlægges midt ude på øen ude i »Ørkenen«, omtrent en halv mil fra Anholt by. Man fandt her en fortræffelig lun plads, åben mod syd, men beskyttet mod vinden fra alle andre sider ved høje klitter. Til Kattegats friske bølger er der herfra på det nærmeste sted knapt en fjerdingvej. Det er planen, at der her skal bygges en gård, som foruden opsynet skal kunne rumme ca. 25 børn og unge mennesker, det højeste antal på en gang betinget benådede,

der foreløbigt menes at kunne blive tale om. Beboerne skulle om sommeren og forår og efterår beskæftiges med at plante på det omliggende terræn. Til agerdyrkning ville de nøgne klitter og sandflader først med tiden egne sig. Anholt har engang haft megen skov. Nu vil man i opdyrkningsperioden prøve at plante den igen. Om vinteren skal der gives undervisning i al slags håndværk, således at de unge, når de forlader anstalten, have lært noget, som kan skaffe dem et anstændigt livsophold.

Anholt, Sønderbjerg.

Håndværkerskolen vil forøvrigt blive til stor fordel for anholtboerne, som hidtil ikke engang har haft en skomager på deres ø. Formodentlig vil det ende med, at anholtboerne ligefrem føle sig glade og stolte over kolonien, således som beboerne af øen Bastø i Norge, hvor der ligeledes er en stor opdyrkningkoloni, der altid forevises som øens seværdighed«.

Det meddeles, at der skal optages forhandlinger med øens ejere, dvs. det Maaseske Fedeikommis om tilladelse til at bygge. Det ville naturligvis skorte på pengemidler, men »Fængselshjælpen« havde dog allerede i sit første år fået tegnet faste årlige bidrag på 22.000 kr. - Der kan ikke gøres nok for at redde så mange som muligt af de alt for mange af dårlige opdragelse ødelagte unge, der nu gå fra straf til straf for tilsidst at ende som professionelle forbrydere og forbedringshusets og tugthusets stadige gæster.

Midt i debatten om kolonien på Anholt har distriktslæge Thierry på Anholt en artikel i »Grenaa Avis« om Anholt som rekonvalescenthjem. Distriktslægen berømmer øen og dens klima og finder stedet yderst velegnet for ophold for svage, trætte, overanstrengte og nervøse »saavelsom for rekonvalescenter efter enhver slags sygdom«.

Omkring 1. august er pastor Christensen, Anholt, en tur i København for at virke for planen om en koloni på Anholt. Beboerne på øen har indgivet andragende til ministeriet om at blive fri for kolonien, »men deres modstand er dog ikke uovervindelig«. Sagen er allerede så vidt forberedt, at der er udset forstander for kolonien. - Pastor Christensen har udtalt, at der omkring kolonien ville blive anbragt en ringmur for at hindre fangerne i at bryde ud. Der bliver anbragt forsvarligt gitter for vinduerne. På hver stue bliver der plads til 5 fanger og en opsynsmand. Fangerne kommer aldrig ud uden i mindre hold under ledsagelse af opsynsmænd. Foreløbig er det meningen at sende 20 mand derover, hovedsagelig unge mennesker, om hvem der kan være håb om forbedring.«

1. september 1903 meddeles det i »Grenaa Avis«:

»Foruden den påtænkte straffekoloni på Anholt skal øen nu tillige forsynes med et sanatorium for kirtelsyge børn. De damer, der startede foretagendet, har i disse dage opholdt sig på Anholt og har skaffet sig lokaler, der egner sig fortrinligt til den påtænkte virksomhed. Øens sunde vejrlag, ren luft, styrkende bade m.m. gør stedet udmærket skikket til anlæg af et sådant sanatorium.«

15. oktober 1903 skriver »Grenaa Avis« efter »Berl. Tid.«:

»Såsnart de tilstrækkelige pengemidler er samlede, vil kolonien kunne anlægges. Gennem Hedeselskabet vil der blive sendt en plantør til øen i vinter for at undersøge betingelserne for plantning. Det er meningen at beskæftige koloniens medlemmer med et strengt, men sundt friluftsarbejde med plantning på Anholts store øde sandstrækninger, og med tiden vil mulig herigennem atter den skov blive tryllet frem, som i gamle dage i rigt mål dækkede den lille kattegatø. - Planer og tegninger til bygninger osv. ville ligeledes blive færdige i vinterens løb.

Den noget ubegrundede antipati mod den samfundsnyttige kolonis oprettelse på Anholt, som en del af øens

beboere tidligere har næret, synes nu i færd med at fortage sig.

Fra mange andre øer er der forøvrigt kommet tilbud om at overlade kolonien plads. Særlig de praktiske jyder have gerne villet have den. På en ø i Limfjorden skal der endog være dannet et aktieselskab for jord til opdyrkningskolonien.

Anholt er imidlertid den ø, som må siges at have de bedste betingelser, og såsnart man som sagt har fået pengemidlerne samlet, vil der blive taget fat på anlægget.«

10. august bringer »Grenaa Folketidende« dele af en artikel i »Vort Land« af havnemester Olsen på Anholt. Han skriver her: »Der er blandt beboerne på øen stor uvilje mod, at tugthusfangerne sendes hertil. Øen vil nu få navn af »Djævleøen«, og det er givet, at der nu for stedse er slået bom for den udmærkede tanke at gøre øen til opholdssted for rekonvalescenter, hvorfor den har udmærkede betingelser. Selvfølgelig vil syge og nervøse lidende ikke tage til Anholt, når de skal leve i frygt for fangekolonien. Hr. Olsen mener, at det var bedre at sende fangerne ud på heden eller til øerne Thyholm og Vejrø.«

»Grenaa Avis« efter »Berl. Tid.«13.1.1904:

Planen om en opdragelsesanstalt for drenge på Anholt.

Betingelserne for at sætte »Fængselshjælpen«s udmærkede plan om en stor opdragelseskoloni for drenge og unge mennesker i værk på Anholt ere nu blevne delvist undersøgt af en af statens plantører.

Desværre har det imidlertid vist sig, at sandsletterne på Anholt, modsat af hvad almindelig antages, ikke egne sig særligt godt til den beplantning og opdyrkning, som skulde være den vigtigste beskæftigelse for de unge mennesker. Terrænet skråner nemlig mod vest, udsat for den afsvidende vestenvinds fulde kraft, og det menes, at det vil være næsten umuligt at få noget til at vokse derovre.

Måske vil Anholts sandsletter da også for fremtiden komme til at henligge i deres øde og ensomme tilstand. Under alle omstændigheder har man nu i »Fængselshjælpen« under overvejelse, om det vil kunne nytte at begynde det omfattende arbejde med koloniens oprettelse på den ellers i så mange andre retninger til formålet vel egnede lille kattegatø.

»Grenaa Avis« 19.2.1904:

Drengekolonien på Anholt

Efter at »Fængselshjælpen« har opgivet tanken om at grundlægge en drengekoloni på Anholt af hensyn til øens uheldige naturforhold, har den i følge »Aarhus Amtstidende« taget under overvejelse, om den ikke skal anlægge kolonien i Hulsig ved Skagen.

Avlsbrugere, koholdere og vognmænd i Grenaa - i gamle dage

Af J. A. Nielsen

Indsendte billeder til Grenaa Egnsarkiv giver ofte inspiration til skriveri. Således indsendtes til jul 1981 et billede uden afsenderadresse, men med påskriften »Rudolf Christensens Lade paa Rosenbakken 1949«. Det er nok kun et fåtal af Grenaas indvånere, der kender denne lade. Den lå ellers lige midt i et villakvarter på et af de højeste punkter i Grenaa. Fotografen, der ikke er nogen helt almindelig »knipser«, skriver, at den ligger på Rosenbakken. Ja, sådan kaldte man nok bakkedraget i gamle dage, men stedet må nu siges at ligge ved Tulipanvej, der først fik dette navn, da gartner Holger Pedersen havde oprettet gartneri ved markvejen til Petersen Damgaards jord og bl.a. præsenterede tusinder og atter tusinder af tulipaner på markerne. Kvarteret er siden bebygget med parcelhuse, og alle gadenavnene har blomster i sig: Irisvej, Syrenvej, Klintevej osv. - Den høje bakke, hvor laden lå allerøverst på Tulipanvej, var ellers et yndet udsigtspunkt i tidligere tider. Her kan man se ud over Grenaa by og omegn og konstatere, at byen ikke er så lille endda... Bakkedraget hedder Møgelbjerg, et navn, der ikke har været meget brugt gennem mange år, men som nu nævnes ofte, da arealerne er til almen brug. Det er bl.a. her, at Grenaas fællesantenne er placeret. Følger man markvejen forbi »Rudolf Christensens Lade«, kommer man endnu højere op og har her udsigt over endnu mere af Grenaas omegn: Dol-

Ved gaden Violskrænten havde købmand Schouby jord, nu Irisvej-Syrenvej-Klintevej. Her ses hans lade, et yndet mål for spadsereture. Schoubys købmandsgård lå Lillegade 33/Overstræde. Schoubys Gyde, senere Schoubyesgade, var hans passage til markerne. Købmanden forærede den til kommunen.

Tolboes lade i »Sibirien« i Grenaa Enge. Tolboe var slagter og boede i Storegade, sidst i nr. 42. Navnet »Sibirien« er ikke meget anvendt, kun af rigtig gamle Grenaa-folk.
Foto: Rudolph Sørensen.

mer, Åstrup, Hammelev og videre ud - imponerende for den, der har set det ofte, og overraskende for den, der ser det første gang.

I gamle dage havde et stort antal af ejendomsbesidderne i Grenaa køer på stald. Dette kohold faldt bort efterhånden, og tilsidst var det kun en mindre kreds af avlsbrugere, der havde køer.

Avlsbrugerne var tillige vognmænd, og de besørgede med heste al den kørsel, der var brug for. De kørte med bygningsmaterialer, hentede grus i grusgraven og tørv i moserne, de kørte med tømmer fra skibe i havnen, og var der en kuldamper inde til f.eks. kalkværket, gasværket eller kulhandlerne, kørte de i kortege ad den støvede Havnevej. De lavede, kort sagt, alt, hvad man kunne finde på at forlange af dem. Der var ikke noget, der hed lastbiler og læssegrabbe og alt det der. Alt blev læsset med skovl, og da vognene ikke kunne tippes, måtte aflæsningen også ske skovlfuld efter skovlfuld. Det var arbejde for karlfolk!

Vognmænd kørte også stadskørsel, som det hed. De havde char-a-bancer, landauere og lukkede vogne, og om søndagen kørte de i skoven med herskabsfolk, hvilke køreture var det helt store.

Avlsbrugerne havde større eller mindre kobesætninger. Det var almindeligt at leje jord af kommunen eller menighedsrådet, men enkelte ejede tillige jord.

Avlsbrugere og vognmænd havde altid travlt, men alligevel fik de tid til at tage en tur til Gjerrild kro en gang omkring 1910. Selskabet blev fotograferet i krohaven, og det herlige billedes personer omtales i det følgende:

1. JENS MADSEN, der havde vognmandsforretning i Kannikegade 24. Han havde to spand heste og køer tillige. Han lejede jord i kæret vest for Anlægget, og han havde byens største char-a-banc. En sådan vogn kunne rumme op til 12 personer og var meget benyttet ved foreningsudflugter o. lign. - Huset i Kannikegade er intakt fra Jens Madsens tid. Det ejes af sønnen, prokurist Herluf Madsen.

2. JENS CHR. NIELSEN, Østergade 13. Jens Nielsen havde jord på Åstrupbakken bl.a. - Han efterfulgtes af sønnen Alfred Nielsen, der solgte jord på bakken. Her er nu gaden Nørrevang. Senere solgtes resten af jorden. Her er nu Eigil Nielsens Autoservice og villaer. Familien Nielsen ejede også jord i engen syd for åen. Her er nu bl.a. havekolonien »Alfredsminde«, og jorden er stadig i familiens eje. Alfred Nielsen var en af de allersidste avlsbrugere i Grenaa. Han ses med sine køer i Kannikegade et sted i »Grenaa Bys Historie«. Billedet er taget af den meget kendte fotograf Sigvart Werner og er med i et af dennes billedværker (om Djursland og Mols).

3. EINAR NIELSEN, søn af Jens Chr. Nielsen. Han blev senere købmand i Grenaa, som indehaver af Grenaa Kaffemagasin på Storegade.

4. R. PALLESEN. Han havde gården Storegade 63, hvor senere entreprenør Einar Petersen var ejer. Pallesen oprettede senere cementstøberi på Søndermøllevej (Århusvej), hvor nu Grenaa Beton- og Mørtelværk breder sig. Tobakshandler Hans Pallesen var søn af R. Pallesen og var i de unge dage karl hos faderen. I hans erindringer findes festlige beretninger om oplevelser under dette kuskearbejde.

5. Fru THOMAS NIELSEN.

6. THOMAS NIELSEN, der havde gården Storegade 32 og havde jord på Baunhøj (Primulavej bl.a.). Han var den første, der havde automobildroske i Grenaa, og naturligvis fik han kælenavnet »Trut-Thomas«. Der fortaltes et utal af historier om hans færden med bilen. Man sagde, at han udstødte et »prr«, når den skulle standse, og hans mest populære udtryk var i folkemunde: »Hoer (hørte) du ent, a truttede!« når en fodgænger kom ham i vejen. Dette udbrud refereres af alle, der fortæller minder om Grenaa. Thomas havde et helt specielt hverv: Alle konfirmander skulle på andendagen en tur med ham til havnen i den spændende bil. Her nød d'herrer og damer så en genstand i Johansens Restauration og kørte tilbage med Thomas. Et meget stort antal Grenaaensere har været med på denne tur. -Thomas Nielsens bil var åben naturligvis og med messing her og der og med truthorn siddende udvendigt: Gummibolden ved hans hånd og tragten siddende på køleren, de to ting forbundne med en slange. Det voldte Thomas Nielsen stort besvær at få tilladelse til at køre med bilen. Hans datter har beklaget overfor Grenaa Egnsarkiv, at de mange papirer desangående var tilintetgjort ved en oprydning. Hun huskede dog forskelligt fra et af dem, hvor det pålagdes Thomas Nielsen at standse bilen, når hestekøretøjer skulle passere. Han måtte tillige stå af bilen og holde ved hestene, hvis de var bange for bilen! - Huset Storegade 32 er stort set endnu som i Thomas Nielsens tid.

7. JENS ANDERSEN PRÆST. Billedet er fra hans families gemmer. Man kaldte ham altid Jens Thomsen, men han hævdede ellers spøgen-

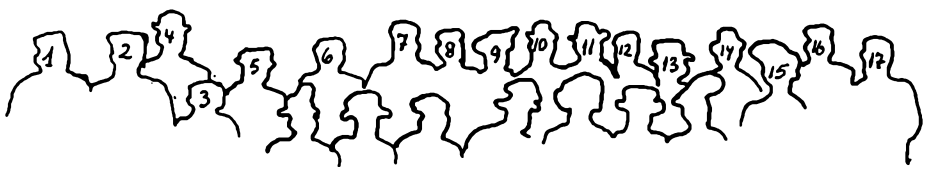

de, at han var født Præst og altså ikke behøvede at studere til navnet! Præst ejede gården Østergade 7 - det er der, hvor nu Kino-bygningen ligger. Han lejede »præstejord« pudsigt nok: Alt det, der nu er kirkegård nord for kapellet, dyrkede han i en lang årrække. Snedker Rasmus Præst, hans søn, forlængst død og hvilende ovennævnte sted, fortalte engang, at de mange Præst-børn måtte hjælpe til, bl.a. med at samle kartofler, og »det var ikke spændende med alle de sten!« Præst havde også jord på Åstrupbakken (nu Åstrupvænget). Her byggede sønnen Christian Præst i 1923 et statshus, som man sagde. Det faldt først i 1970erne til fordel for villabyggeri. - I Præsts gård voksede en af Danmarks første professionelle fodboldspiller, Carl Aage Præst, op. Han var dattersøn og skriver i sin bog festligt om tiden i bedsteforældrenes gård. Ovennævnte Rasmus Præst lærte ham at spille fodbold i gården og i »Kæret« og besøgte Carl Aage, da han boede i Italien. Præsts arvinger solgte i 1954 gården til kommunen, og en halv snes år efter faldt gården til fordel for »Kino«. Gården var nabo til apoteket, og i den vestlige ende var der i gamle dage en lille beværtning, populært kaldet »Det svenske Apotek«. Værten var svensker. (Udtrykket »præstejord« ovenfor skal måske forklares: jorden tilhørte kirken).

8. PETER BILDE, vognmand og avlsbruger i Mogensgade 8. Peter Bilde havde jord ved Randersvej og kunne bekvemt trække sine 12-14 køer »bag om byen« ad Markedsgade. Peter Bilde kørte i mange år med heste-sygevognen og den gamle, dystre ligvogn. Sygevognen kan ses på Djurslands Museum og kan fortælle om, hvilken udvikling der har fundet sted på dette område. Ligvognen er et kapitel for sig. Den var sort og lidet pyntelig, og en skønne dag begyndte man at bruge en fladvogn, pyntet med gran. Den gamle ligvogn blev sat hen og blev ikke brugt mere. Omkring 1970 blev den demonteret og undervognen anvendt til andet formål. - Sygevognen blev afløst af en sygebil. Denne omtales i årbogen 1981. - Peter Bildes søn, Albert Bilde, gik over til at være bilvognmand, og man havde så en mand til at tage sig af hestene og landbruget. En dag gik man selvfølgelig over til lastbilerne.

Den, der skriver dette, har været mest i berøring med Peter Bildes forretning, idet hans fader havde en del fritidsarbejde her, f.eks. med at køre sygevognen Djursland rundt. Denne fader var meget imponeret af familien Bildes måde at samarbejde på! Der var foruden sønnen en datter i huset. Alle tog del i arbejdet. Der var altid meget travlt med kørsel og med landbruget, og når mændene kom halsende hjem fra marken for at køre stadskørsel eller ligvogn, havde fru Bilde og datteren forberedt alt: De havde trukket pågældende vogn frem, pudset seletøjet osv., så mændene hurtigt kunne komme i det pæne tøj og komme på bukken. Far fortalte, at når de altid flotte frederiksborg-heste var spændt for og var klar til at køre, blev de »holdt op«: Kusken slog et vældigt knald med pisken, og så vidste hestene, at nu var det stadskørsel, det gjaldt! De spidsede ørerne og dansede livligt ud på Mogensgade... Far var født på landet, og det med hestene var hans store nummer. - Frk. Anna Bilde var en af de første damer i byen, der kørte hyrebil. Det var vældigt praktisk at have hende ved hånden, når mændene havde travlt med de mange for-

skellige opgaver, der påhvilede en avlsbruger og vogmand.

9. Fru SØRINE ALLERMANN, gift med Theodor Allermann.

10. THEODOR ALLERMANN, der ejede ejendommen Østergade 37 og altså boede på et af de mest befærdede steder i byen. Th. Allermann var petroleums-vognmand og kørte i en meget lang årrække med petroleums-tankvogn rundt til købmænd og brugsforeninger over hele Djursland. Længe var det naturligvis med hestevogn, men de sidste mange år med bil. Efter afgangen fra dette arbejde var Th. Allermann en yderst påpasselig benzintankmand hos autofirmaet lige overfor hjemmet. Han kunne om aftenen sidde ved sit gadespejl og tørne ud, når der kom en kunde. Ejendommen på Østergade ejes nu af Pinsemissionens menighed.

11. SØREN LAURSEN, der havde gården Markedsgade 17. Hans søn, Andreas Laursen, efterfulgte ham i forretningen, men i 1934 solgte han ejendommen til vognmand Herluf Trolle Christensen, der er omtalt senere. Andreas Lausen, som man altid kaldte ham, overtog derefter Tuborgs depot i Grenaa.

12. HERLUF TROLLE CHRISTENSEN, Østergade 18. Hans fader, Rudolph Christensen, havde som ung mand kørt postvognen til Ebeltoft, senere til Århus. Carl Svenstrup fortæller i byhistorien om ham, at Rudolph Christensen startede vognmandsforretning, da banen kom til Grenaa. Den blev i årenes løb byens største. Desuden havde han et meget stort landbrug og forpagtede i en lang årrække alle kirkens jorder på Grenaa Mark. Ejendommen på Østergade lod han i 1914 ombygge fra grunden fra de lave bygninger, der ses på gamle billeder fra Østergade. Rudolph Christensen var fra sin ungdom stærkt religiøst grebet og sluttede sig til Indre Mission. Han var hele sin levetid bevægelsens forgrundsfigur og stærkeste støtte i Grenaa by. Han var en af de virksomste for opførelsen af missionshuset ved Nørregade og i en lang årrække medlem af menighedsrådet - en af de »stille i landet«.

1925 overtog sønnen, Herluf Trolle Christensen, forretningen. Man havde flere kuske og havde tidligt hyrebil. Chaufføren på den var »Johan«, der tidligere havde været chauffør for læge Ilsøe i en af de allerførste private biler i Grenaa og var en meget kendt person i by og egn. Han hed også Simonsen. - Fra 1917 ejede firmaet forøvrigt hjørnegården Markedsgade-Nytorv og havde her en særdeles stor kobesætning. Man havde fodermester, og denne havde en lejlighed ud til Nytorv. Borgmester Aksel H. Hansens fader var fodermester her i Aksels bittetid...

Trolle, som man populært kaldte vognmanden, ejede de store arealer, der ligger nord for Klintevej. 1934 købte Trolle Christensen gården Markedsgade 17 af Andreas Laursen. Dennes jord lå i tilslutning til Trolles ned mod Dolmer-Åstrup-vejen. Der taltes engang om, at der skulle bygges en nordre skole her, og Grenaa Kommune har da også i 70erne købt det store areal. Det er her, Rudolph Christensens lade lå (se billede). Jorden er for tiden lejet ud til gartner Holger Pedersen, og der er sket store forandringer med laden.

Trolle Christensen lejede tillige engarealer af kommunen og havde blandt andet engen lige vest for Anlægget, der, hvor nu kolonihaverne ligger, langs med »Kærlighedsstien«. Op mod Anlægget havde familien en have med lysthus. I dette lille træhus var der hyppigt liggende gæster, idet farende svende overnattede billigt her. Huset fik derfor navnet »Bissebo« - de farende svende kaldte man i gamle dage bisser, vel at mærke en vis kategori af dem. På engene her blev Trolle Christensens heste redet på græs om natten, og der gik altid et flot kobbel frederiksborgheste her.

Som sagt, fik forretningen tidligt hyrebil, og efterhånden afløste lastbilerne hestene. Trolle havde i øvrigt mange jern i ilden. Han var således vognmand for statsbanerne og stillede hver dag et køretøj ved stationen for at køre pakker ud. Kom man på stationen en tidlig formiddag, kunne man se Trolle og kusken i færd med at sortere de mange banepakker, inden de blev lagt i vognen. Forhallen var ofte ganske overfyldt af pakker. En meget lang årrække var fragtkører Holst den, der tog sig af fragtvognen, som køretøjet hed. Holst var en af de bedst kendte personer i byen. Han kom ind i de fleste butikker og hjem efterhånden med store og små pakker og kasser. Efter Trolle Christensens død 1951 overtog den daværende fragtkører Carlo Skipper denne del af forretningen og afløste Holst på en udmærket måde, indtil statsbanerne i 70erne selv overtog udbringningen af banepakker.

Trolle Christensen var i mange år med i Zone-Redningskorpset og anskaffede den første automobil til sygetransport i Grenaa. Om denne sygebil, som den kaldtes, kan man læse i årbogen for 1981.

Ejendommen i Østergade ejedes til sidst i 70erne af enkefru Anna Trolle Christensen, der ses som nr. 5 i rækken af damer på udflugtsbilledet. Fru Trolle tog til sidst ophold på De gamles Hjem og døde 1981, 93 år gammel.

13. Fru SØREN HVIID

14. SØREN HVIID. Han ejede fra 1904-17 gården Lillegade 44. Efter denne tid ernærede Søren Hviid sig som handelsmand og ejendomsmægler. Parret boede en tid lang i »Valhalla« på Torvet (nu Sparekassen Bikuben).

15. Fru MADS SØRENSEN

16. MADS SØRENSEN. Han var vognmand og avlsbruger i Lillegade nr. 60. Denne ejendom blev i sin tid bygget til brug som alderdomshjem af Grenaa Haandværkerforening, men blev altså landbrugsejendom. Man sagde elskværdigt om Mads, at han var lidt træt i det, medens hans kone var et uhyre stræbsomt menneske. Mads Sørensen havde jord ude vesterpå, og når fru Sørensen var ude med ejendommens køer, gik hun altid bag koblet, strikkende ihærdigt på en strømpe! Dette var forøvrigt noget, der var såre almindeligt i gamle dage. Gården på Lillegade ejedes efter Mads Sørensen af forskellige yngre vognmænd, indtil den solgtes til murermester Ingemann Petersen, der byggede om på det gamle og tillige byggede de store huse op ad Baunhøjvej.

17. CHR. FRIIS. Han købte i 1911 gården Storegade 63 af R. Pallesen og var her på stedet en lang årrække. Han havde jord ude ved Randersvej, og han var mest kendt for sit morgenvirke med en hestevogn rundt i gaderne: Han kørte bl.a. mælk fra Grenaa Andelsmejeri ud til udsalgene i byen og var derfor kendt af alle. Friis' jord blev under krigen 1940-45 solgt ad forskellige gange til haveselskaber - og det er altså her, de mange parcelhuse ved Randersvej ligger. Friis' gård på Storegade overtoges af entreprenør ved renovationsvæsnet, Einer Petersen, og er i dag på andre hænder.

Damerne i forreste række burde der skrives et langt kapitel om, men det er uladsiggørligt. En kendsgerning skal man imidlertid nævne: Disse vognmandskoner var ganske uundværlige for mændene. De måtte altid være hjemme og tage mod bestillinger, nogle måtte passe køer og høns ved siden af at passe hjem og børn. Selvfølgelig

havde nogle af dem hjælp. Fru Gerda Køppen, Holstebro, fortæller således, at hendes mor, den senere så kendte opkræverske for sygekassen, fru Severine Meinicke, senere Rasmussen, der boede hos vognmand Jens Nielsen i Østergade og var enke, malkede vognmandens køer og derved tjente til huslejen - og sådan har der jo nok været hjælpere flere steder. Her må vi nøjes med at udtale forundring over, at de travle mænd og koner har kunnet få tid til at tage på udflugt og møde så talrigt op.

18. Fru R. PALLESEN
19. JENS CHR. NIELSENS HUSBESTYRERINDE
20. Fru JENS PRÆST
21. Fru SØREN LARSEN
22. Fru TROLLE CHRISTENSEN
23. Fru JENS MADSEN
24. Fru PETER BILDE

Rudolph Christensens lade øverst oppe på Tulipanvej, i gamle dage benævnt Pedersen Damgaards vej. Fotografiet af bager Rudolph Sørensen 1949. Der ligger stadig noget på stedet, men der er ikke meget tilbage af den gamle lade.

På dette gamle billede fra Åstrup-kvarteret ses længst inde mod kirkegården en ladebygning. På stedet bor nu fru Grethe Jakobsen. Den største af ladebygningerne midt i billedet er vognmand Jens Nielsens (Østergade 13). Den lå tidligere i engene ved åen og ses på gamle billeder herfra. Den mindste lade hører til den gård, på hvis jord der i 1980 blev bygget børnehave: Lupinskrænten (ejere: Martinus Petersen, Heidenheim og Kvist). Man vil se, at der intet specielt stuehus er til gården på fototidspunktet (før 1902).

Grenaa Fugleskydningsselskab ved 75-året 1982

Af J. A. Nielsen

Ved Grenaa Fugleskydningsselskabs 75-års dag den 20. juni 1982 blev foreningens forhandlingsprotokol og en del arkivalier deponeret i Grenaa Egnsarkiv, og dette giver anledning til at se lidt på fulgeskydningernes historie. Hvad er da mere nærliggende end at se i Carl Svenstrups »Grenaa Bys Historie«? Fugleskydningerne er her omtalt fem steder, og en af Carl Svenstrups gode kontakter var malermester Chr. Zebitz, der fortæller om Grenaa i gamle dage. Han var barn i Lillegade 13, og hans erindringer strækker sig over en halv snes sider i byhistorien og er særdeles interessante. Zebitz fortæller på side 31 i bind C om fugleskydningerne således:

»I min tid havde vi fugleskydningsselskabet. Det var dengang, det vil sige først i 1870'erne, en meget fin og eksklusiv forening, hvis medlemmer var de nærmestboende godsejere og storproprietærer. For Grenaa bys vedkommende var det i hovedsagen handels-og embedsstanden.

En gang årlig afholdtes der fugleskydning i Enslev. Det var en stor dag. Skytterne samledes på Torvet kl. 8 om morgenen og kørte derfra til Enslev Skov med musik i spidsen. I skoven stødte så de forskellige til fra andre kanter, som ikke var kommet med fra Grenaa. Min fader og skrædder Fromholt assisterede som »ladere«. Det var gamle forladerbøsser, der blev skudt med, og dem kendte min fader og Fromholt bedst, da de jo var gamle jægere. De fleste havde deres egen bøsse med, og blandt dem var der jo mange gamle »muskedonnere«, men når de fik en god ladning krudt, kunne de nok gøre deres virkning.

Op ad dagen var der frokost, som i regel bestod af forloren skildpadde, og som var tillavet på den rette måde. Spiritus var jo ikke så dyr dengang. Værten var »Valhalla Petersen«, som han blev kaldt. Han havde sin forretning nede ved kastanietræerne, der, hvor senere Handels- og Kontoristforeningen boede. Restaurationen hed dengang »Valhalla« og var byens fineste næst efter »Gæstgivergården«, det nuværende Hotel »Dagmar«, hvor gamle gæstgiver Winding residerede.

Efter frokosten tog man fat igen. Stemningen var nu blevet en del animeret, og som dagen gik, gik også fuglen, indtil det ved 6-7 tiden var forbi. Så kørtes der hjemad med musikken i spidsen, og jeg husker, at man altid spillede den gamle melodi »Hallo, hallo, vi sejle og vi ro«. Dagen endte gerne med en festlig sammenkomst, men de fleste af selskabet var trætte ovenpå dagens begivenheder, så der blev ingen større fest bagefter.

Senere, som årene gik, kom der flere af byens »bedsteborgere« i selskabet, men lidt efter lidt sygnede det hen. Den sidste skydning var på Hessel Hede. Det var, så vidt jeg husker, i 1883. Da var jeg blevet medlem. Derefter opløstes foreningen. Så begyndte den i 1889 stiftede »Forsvarsbrødreforening« at genoptage fugleskydningerne ved Enslev. Det var dog ikke længere i skoven, men et stykke foran ved »Buskehuset«, hvor pladsen egnede sig godt. Senere flyttedes skydningen til Hessel Hede og derfra til stranden.

Disse skydninger var jo kun for forsvarsbrødrene, og trangen til et borgerligt skydeselskab opstod lidt efter lidt. Som en Fugl Føniks opstod efter nogle års forløb et fugleskydningsselskab, som fuldstændigt optog de gamle traditioner. Det var i 1907.«

Såvidt maler Zebitz! Han var altså med fra starten af Grenaa Fugleskydningsselskab og var med til alle fugleskydningerne, selv efter at han var flyttet til Middelfart. Han var en lille, rund mand med et fortræffeligt humør, og Zebitz har ganske givet været et oplivende moment ved mændenes fridag ved fugleskydningerne. Disse var jo nemlig kun for mænd! Der var

Malermester Chr. Zebitz, spasmager og altid forrest i det muntre gamle Grenaa.

slet ingen snak om, at damerne skulle med ...

Herefter er det fugleskydningsselskabets protokol (og hukommelsen), vi støtter os til. Protokollen meddeler på første side i den noget ormstukne, men fint skrevne og førte bog:

»På et møde, som senior gymnastikholdet afholdt til afslutning på sæsonen 1906-07, fremkom forslag om at søge genoprettet et fugleskydningselskab. Forslaget blev debatteret, og der valgtes et tremands-udvalg til at forberede det fornødne til et mødes afholdelse og undersøge, om der blandt borgerne er stemning for sagen. Valgt blev d'herrer direktør Lyngsøe, købmand Georg Reventlow og købmand Hartmann Sørensen«.

Udvalget udsendte til 52 borgere en indbydelse til stiftende møde, og 20. juni 1907 samledes 30 af disse borgere på Hotel »Dagmar«. Der var stemning for sagen, og Grenaa Fugleskydningsselskab blev dannet. Senere valgtes garver Vilh. C. Petersen til formand, og 12. juli godkendtes et udkast til love, der tryktes i J. Skjødholms Bogtrykkeri (Grenaa Folketidende, 1982 Grefta Tryk). Lovene findes indklæbet i protokollen, hele 8 sider. Kongefugleskydningen skal afholdes en tirsdag inden 1. august og så vidt muligt ved havet, står der i protokollen.

Bestyrelsen opsætter et program, og det hedder heri, at der kl. 6 »er hjemkørsel til byen, hvor fuglekongen ledsages til sit hjem«.

Ballotation og nummertrækning fandt sted, og det ses her, at medlemsoptagelse skete ved ballotation. Der var en hemmelig afstemning blandt medlemmerne ved sorte og hvide kugler.

Politiet gav et imødekommende svar på et andragende om tilladelse til skydning og til at holde restauration på skydepladsen. Skrivelsen fra politiet er indklæbet i protokollen og lyder:

»Der er fra politiets side intet til hinder for, at der d. 30. ds. afholdes fugleskydning på den i skrivelse af 13. ds. omhandlede og senere nærmere påviste plads på Bredstrup Forstrand på betingelse af, at der om skydningen sker bekendtgørelse i de lokale blade, at fornøden afmærkning af forstran-

Billede fra den første fugleskydning 30. juli 1907. Købmand Hartmann Sørensen holder skjoldet med sølvtøjet, og konditor Emil Lassen står med den af malermester Zebitz malede fane.

den og de tilgrænsende marker med flag foretages i det omfang, som bestemtes ved conferencen d. 20. ds., samt at de tilgrænsende lodsejere erholde særskilt underretning om skydningen.

Der vides heller intet at erindre imod, at der på skydepladsen holdes beværtning for foreningens medlemmer af en beværtningsdrivende.

F. Ulrich, ass.«

Vejret på den første fugleskydningsdag var udmærket, og der mødte 60 af de 63 medlemmer. Kl. 7.30 fik de på Torvet den overraskelse, at et midlertidigt banner blev ført frem. Selskabet marcherede ud til Grenaa Andels-Svineslagteri på Havnevejen og kørte derefter på vogne, der var stillet til disposition af medlemmer, til skydepladsen mellem Kalkbakkerne og Saltbæksrende. Frokosten var meget animeret, står der, og urmager P. Sørensen blev årets fuglekonge. Festmiddag holdtes på Hotel »Dagmar«, og her var damerne naturligvis med...

Foreningens formål er kort og godt at afholde en fugleskydning en gang om året og slutte af med en fællesspisning om aftenen. Dette formål er trofast overholdt gennem de mange år, og selvom dette med det animerede nok har været lidt forskelligt efter medlemmernes temperament, er det ganske afgjort, at det har været festlige og sjove dage i sommervejret på stranden.

I 1908 nævnes priser på fortæring. P. Andersen er vært på skydepladsen (han havde restauration ved de store kastanietræer på Torvet), og han serverer frokost for 1 kr. 50 øre: En varm ret, koldt bord og øl. P. Larsen serverer festmiddag på Hotel »Dagmar«: Suppe, steg og dessert for 2 kr.

I 1908 hektograferer man programmet til medlemmerne, og dette hektograferede blad er desværre ikke opbevaret. Der findes ellers en del trykte programmer i protokollen.

I 1909 serverer fru Mikkelsen frokost for 1 kr. 75 øre: Varm ret, koldt bord med øl og snaps. Middagen er også steget med 50 øre.

Inden fugleskydningen overrækker damerne ved fru Claessen en ny fane, og der slås søm i efter alle kunstens regler. Fanen opbevares på Hotel Dagmar.

1912 serverer M. Kjærulf frokost for 2 kr. pr. kuvert: Skinke med grønærter og koldt bord. Middagen finder sted i Pavillonen, og priserne er rørende: Suppe, fisk, kylling og jordbær for 2 kr.

Priserne kan nok forundre: I 1913 leverer hr. Kjærulf middagen for 2 kr.: Suppe, kogt rødspætte, stegt kylling og jordbær med fløde. Musikken skal have 100 kr. og spille fra kl. 6 morgen til 12 aften. Tømrer Hammelev fabrikerer fuglen, og det kneb sommetider skydebrødrene at få den skudt ned. Mange år senere foreslog gartner Otto Andersen at anskaffe et maskingevær - eller også lave fuglen lidt mindre solid!

For om muligt at skaffe flere medlemmer arrangerer fugleskydningsselskabet i 1914 en selskabelig sammenkomst med koncert og bal i Pavillonen, men protokollen melder intet om, hvor mange nye medlemmer man fik...

I 1915 anskaffede man et emblem til kongerne, både de »gamle« og »de kommende«. Man benyttede uddelingen af disse emblemer til at holde en lille fest i Pavillonen. Det noteres, at der kun mødte 30 deltagere, af 8 konger mødte kun 5! Men ellers var det en god aften...

Foreningens økonomiske side er i 1915 mindre god, og man vedtager at optage udenbys medlemmer. Hvis der ikke melder sig 35 til spisning og bal på fugleskydningsdagen, bortfalder aftenfesten. Man vedtager også her, at »hvis en udenbys bliver fuglekonge, afleveres han på Hotel Dagmar.« Spisningen bortfalder i 1915. Maskinmester Sørensen fra Østre Maskine indmeldte sig i 1915 - og blev fuglekonge ved økonom Mortensens skud.

I 1916 forlagde man fugleskydningen fra pladsen i Kalkbakkerne til »den af Badehotellet lejede grund af hr. Lichtenbergs jorder syd for åen«. Med denne bemærkning i protokollen har nedskriveren af dette fået ret i en påstand om, at der engang var fugleskydning på Sønderstrand. Dette blev kraftigt imødegået, men påstanden står altså til troende! Undertegnede overværede for første og eneste gang noget af skydningen - under en af mine første sommerferier og som nysgerrig tilskuer. Da skydebrødrene gik til frokost på Badehotellet, var vi et par kammerater, der prøvede et af de apparater, brødrene brugte mellem deres skud: Det var en »glider«, som man kaldte det. En træplade som en smål dør var i den ene ende forsynet med huller med numre. Det gjaldt så om - fra den anden ende - at få en lille træbrik ind i hullerne, og naturligvis helst ind ved de største tal. Skydebrødrene spillede om »genstande« på »glideren«. Skydningen foregik omtrent på det sted, der fik benævnelsen »ved trapperne«, fordi der anlagdes trapper over klitterne for at skåne og bevare disse for den voksende strandtrafik. En af byens damer havde mellem klitten og vandkanten et lille bade-

hus. Damen sad og kukkede derinde under hele formiddagens skyderi, og da alle de mange mænd gik til frokost, benyttede hun lejligheden til at hoppe i bølgerne. Bemærkningen om hr. Lichtenbergs jorder kræver måske lidt forklaring: Stranden og heden hørte under godset Hessel på den tid, og Badehotellet, der opførtes 1914, havde erhvervet strandret helt ud til »ved trapperne«. Hotellet havde opstillet en række badehuse, og dem var der ikke idel tilfredshed med. Da nu der var et beværtningssted her så tæt på stranden, og da mange af skydebrødrene nok var aktionærer i det selskab, der byggede hotellet, var det værd at prøve det nye. Det ses ikke i fugleskydningsselskabets protokol, hvornår og hvorfor man flyttede tilbage til Kalkbakkerne, men i 1923 meddeles det, at skydningen foregik i Kalkbakkerne, og at »Anker Jensen gratis havde stillet pladsen til rådighed«. Undertegnede vil formode, at den stigende badeaktivitet ved Sønderstrand har gjort det uheldigt med blokering af den en hel dag til fugleskydning. Her ses et af de tilfælde, hvor en protokolfører svigter ved ikke at fortælle om en sådan ændring i forretningsgangen. - Badehotellet leverede ellers (i 1916) frokost for 2 kr. 50 øre: varm ret, koldt bord, øl og snaps. Festmiddagen ligeledes for 2 kr. 50 øre: stegt rødspætte, koldt bord og is.

I 1917 er det blevet dyrtid! Da koster frokosten: bøf, koldt bord, øl og snaps 3 kr. 25 øre, og hver deltager må betale 1 kr. 50 øre »på grund af dyrtiden«. - Middagen kostede også 3 kr. 25 øre, og her fik man lammesteg, rabarbergrød, kransekage, øl og snapse.

Medens prisforholdene i mange, mange år havde holdt sig konstant, blev der dyrtid under krigen 1914-18, og fugleskydningsselskabet berøres også af dette. Der er således »manglende tilslutning« står der et sted, og der må i 1918 indvarsles til ekstraordinær generalforsamling, hvortil der mødte »en hel del medlemmer«. Der vedtoges en kontingentforhøjelse på 1 kr., »og samtidig ikke i år at få gratis frokost«. Festen var dog meget vellykket »og sikkert en af de bedste, foreningen har haft«.

I 1919 mødte 78 medlemmer til frokost, og dette år tales der om en »bitte fuglekonge«. Det ses ikke, at der er truffet bestemmelse om en sådan, men da der står »årets bitte fuglekonge«, må det vel antages, det ikke er første gang, en sådan har skudt sig til æren.

I 1920 noteres det, at musikken gik gennem gaderne fra kl. 6 til 7 om morgenen. Der var kun mødt 1/10 af medlemmerne til afhentning af kongen, men der var alligevel 74 mødt til skydningen. Her har man også inviteret byens politimester, dommer og borgmester, »der alle var mødt«.

I 1921 afholder man generalforsamling »efter en forud indtaget souper«, og her ses det usædvanlige, at en af deltagerne, ølhandler Petersens tale er refereret udførligt. Emnet var forslag om, at damerne skulle med til fest samme dag som fugleskydningen. Talen er meget festlig, og en række kraftudtryk er understreget! Der indtegnedes iøvrigt så mange talere, at formanden måtte meddele, at »folioarket var fyldt«. Det blev vedtaget at afholde festmiddagen dagen efter fugleskydningen - og så sluttede generalforsamlingen »behageligt med crustader med hummer og asparges, derefter M.K.S., hvilket nok skulle betyde »meget kold sjus«. Og så strejkede det elektriske lys, hvad det ofte gjorde dengang: Grenaa fik elektrisk lys og kraft i 1920.

I 1923 afholder man en flagermusefugleskydning i marts måned. Murermester Christiani Sørensen blev konge, og foruden en værdifuld sølvpræmie fik han overrakt en hædersplade med følgende inskription:

»Må denne plade dig
til evigt minde være.
Med stolthed og med ære
du altid bør den bære«.

I 1924 hentede man fuglekongen, købmand Hartmann Sørensen, der udbragte et leve for selskabet og »de gamle traditioner, der bl.a. var skinke og grønærter, som skydebrødrene også spiste for 500 år siden«.

Til fugleskydningen ankom to af marinens vandflyvemaskiner, og løjtnanterne Greve, Ernst og Arndrup samt sømineassistent Petersen »inviteredes til frokosten, der takket være hotelejer Bildes gode mad samt det gode humør forløb på en ganske udmærket måde med taler, sange og dramme«.

I 1927 kan restauratør Steckhahn endnu levere en frokost i Pavillonen for 4 kr. pr. kuvert - incl. skat! Konditor Emil Lassen fik her en »stor guldmedalje med ret til at bære samme«; han havde været fanebærer siden foreningens start.

I 1931 har foreningen 94 medlemmer, »og det går stadig fremad«. Det var her, gartner Andersen foreslog at anskaffe et maskingevær, da det kneb med at få fuglen til at falde...

I fugleskydningen 1931 deltog 80 medlemmer og bl.a. koncertmester i radioen Carl Rydahl og forfatter Kaj Rostgaard-Frøhne. Rydahl, der var

Grenaa-dreng og ofte var med til fugleskydning i Grenaa, havde skrevet melodi til »Grenaa Fugleskydningsselskabs Festmarch«, og Rostgaard-Frøhne havde lavet teksten. De hyldedes begge. Festsangen synges endnu i 1982 ved fugleskydningerne, »men den er lidt svær at synge«, siges der, og den synges nok kun i fugleskydningsselskabet og kendes ikke af mange udenfor dette. Klicheen til nodebladet opbevares stadig.

I 1932 var der 25 års jubilæum i foreningen , og der var mødt 80 til frokosten. Der står desværre ikke, hvad frokosten kostede, men der var da »et pænt koldt bord med skinke og grønærter som varmt«. Redaktør Andersen talte for de medlemmer, der havde været med fra starten: snedkermester Søren Bilde, købmand Hartmann Sørensen, ølhandler Niels Jørgensen (»Tuborg-Jørgensen«), fabrikant W. Meier, bankdirektør Buhl, malermester Zebitz, trikotagehandler Meldgaard Nielsen og urmager P. Sørensen, den sidstnævnte var selskabets første fuglekonge. - Der holdtes en lang række taler, bl.a. for fanebærer Emil Lassen, og her sang man en på den tid populær vise »Lassen begyndte fra nejen a«. Fotograf Christiansen forevigede selskabet, inden skydningen genoptoges, og om aftenen var der festmiddag for 100 skydebrødre med damer på Badehotellet.

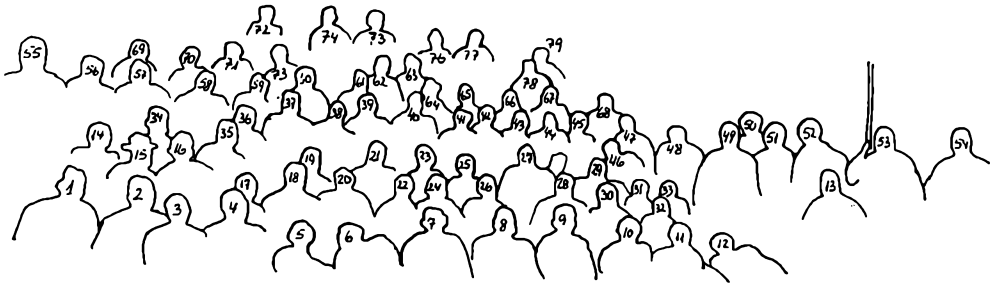

Fugleskydning ved Grenaa Nordstrand ved 25 års jubilæet 1932.

1. Ukendt
2. Fiskeeksportør, cigarhdl. Peter Kirk
3. Ukendt
4. Konditor Svend Lassen
5. Kapelmester i Radioen Carl Rydahl
6. Ukendt
7. Slagterm. Chr. Hansen
8. Restauratør Niels Broge
9. Margarinefab. Stenstrøm Vogt
10. Isenkræmmer Harald Ehrenreich
11. Snedkerm. Søren Bilde
12. Glarm. Chr. Petersen
13. Hestehdl. m.m. Bertram Svendsen
14. Restauratør M. Steckhahn, Pavillonen
15. Murerm. Christiani Sørensen
16. Mejeribest. Bergelius Johnsen
17. Gartner Chr. Pedersen
18. Fiskeeksportør N. C. Nielsen
19. Kulhdl. Alb. Jensen
20. Trikotagehdl. N. Melgaard Nielsen
21. Autoforhdl. Harald Jacobsen
22. Redaktør Gustav S. Andersen
23. Bødkerm. Emil Madsen
24. Slagterm. Aksel Hansen
25. Mejeriejer Chr. Holm Sørensen
26. Fabrikant W. Meier
27. Installatør Søren Jensen
28. Ukendt
29. Politimester M. Caspersen
30. Dommerfuldm. Johannes Jensen
31. Ukendt
32. Restauratør Holger Christensen
33. Ukendt
34. Byrådssekretær A. Willesen
35. Ølhdl. Niels Jørgensen
36. Ølhdl. Sofus Sørensen
37. Restauratør Jens Busk
38. Bagerm. G. Laversen
39. Blikkenslagerm. Alfred Stoffregen
40. Hotelejer M. Thalund
41. Redaktør Reimann
42. 43. 44. Ukendte
45. Dommerfuldm. A. D. Neergaard
46. Ukendt
47. Dommer G. Thygesen
48. Autoforhdl. Andreas Jacobsen
49. Arkitekt, borgmester M. C. Thoft
50. Stenhuggerm. J. Øvlesen
51. Urmager P. Sørensen
52. Cigarhdl. Jacobi Jacobsen
53. Konditor Emil Lassen
54. Destruktør Brønnum
55. Repræsentant Hartmann Sørensen
56. Vaskeriejer P. O. Wulff
57. Slagterm. Marinus Nielsen
58. Fiskeeksportør Anton Pinnerup
59. Fiskeeksportør A. P. Kirk
60. Ukendt
61. Murerm. Chr. Sørensen
62. Restauratør S. Tornøe
63. 64. Ukendt
65. Gartner Otto Andersen
66. Ukendt
67. Materialist E. Jespersen
68. Grosserer N. C. Kjølhede
69. Ukendt
70. Redaktør J. E. Jørgensen
71. Ukendt
72. Musiker og malerm. Oscar Rydahl Petersen
73. Pakhusformand Anton Møller
74. Musiker og tekstilarbejder Silius Albertsen
75. Musiker Kannegaard, Balle
76. Musikdirektør og væver B. Møller
77. Musiker og sadelmagerm. Helenius Jensen
78. Politibetjent Konradsen
79. Vognmand Jens Olsen.

På generalforsamlingen i 1933 ses prisen ved spisningen: den var 3 kr. for koldt bord med kalkun i flødepeberrod som varmt - på Hotel Dagmar. Der var et lille underskud på regnskabet, men redaktør Andersen mente, »at det skulle nok gå, som hun sagde pigen, der fik et barn med eet ben!«. Referatet er her meget udførligt, navnlig »Eventuelt« bliver behandlet, og der sluttes med de meget sigende ord: »Det var i det hele taget som sædvanlig en herlig generalforsamling!«.

I 1934 var der nok lidt ballade: ved lovændring »fik bestyrelsen bemyndigelse til at fratage et medlem retten til at deltage i skydningerne, når vedkommende ikke følger den fastsatte rækkefølge for gevinsterne«.

I 1939 meddeles det ved generalforsamlingen, at alle foreningens papirer var gået til ved en brand på »Grenaa Folketidende«, hvor de befandt sig hos redaktør Andersen, bl.a. kassebogen. Dirigentklokken havde også været borte, men en arbejder havde fundet den på fyldepladsen, hvor resterne fra brandtomten (redaktørens kontor) var ført hen. Her tales om tilbagegang i medlemstallet.

I 1940 er der optaget en fornøjelig film fra fugleskydningen. Den skal opbevares i foreningens arkiver, står der - men filmen er sikkert den, der befinder sig i Grenaa Egnsarkiv og har været forevist adskillige gange ved de populære forestillinger med gamle film fra Grenaa. Filmen er ganske kort, men viser episoder fra livet ved fugleskydningen. Der findes forøvrigt alt for få af denne slags optagelser i Grenaa...

I 1940 er der ved tyskernes besættelse af Danmark helt ekstraordinære tilstande: Der var forbud mod al skyd-

ning, og den sædvanlige fugleskydning kunne derfor ikke afholdes. Selskabets rifler og salonbøsser var afleveret til politiet. Bestyrelsen ville ikke aflyse den årlige festdag og foranstaltede en fugleskydning med luftbøsser i Pavillonens sal! Det foregik efter skive. Endvidere var der serieskydninger, og her nævnes det tidligere omtalte »kastning på glideren« m.v.

Der var fællesspisning på 1. sal: sildeanretning, wienerschnitzel og koldt bord. Kuverterne er gratis for skydebrødre (dog uden drikkevarer), men damerne må betale kr. 3,50 pr. kuvert. Til dansen i Pavillonen får skydebrødrene reserveret verandaen. Det ses altså her, at der trods besættelse og alt det der stadig kunne arrangeres festligheder i 1940. - I 1941 foregår skydningen på samme måde som i 1940. Der serveres suppe, steg og jordbær, og damerne må betale 4 kr. pr. kuvert. Fuglekongen inviteres ved to herolder i et festligt arrangement med en stor og morsom skrivelse, som ikke kan gengives her. - I 1942 vedtoges det, at der ved udlån af foreningens luftbøsser (som hyppigt finder sted) skal betales 5 kr. til rensning af bøsserne. - Skydningen foregik udenfor Pavillonen i det gode vejr. Middagen koster denne gang 5 kr., og selskabet giver et tilskud på 50 øre til damernes kuvert. Og så bemærkes det, at der skal afleveres smørmærker til 25 gram.

I 1943 skød man med luftbøsser, men i 44 skød man med salonrifler til en interimistisk fugl i Pavillonens have. Frokosten og middagen koster hver især 6 kr., men trods vanskelige forhold var der åbenbart mad nok: til middagen serveredes således kogt rødspætte, kylling og jordbær med fløde.

I 1945 holdes for første gang torskegilde ved generalforsamlingen, og fugleskydningen foregik på Nordstranden på sædvanlig måde. Protokollen meddeler ikke, hvad man skød med, men senere nævnes, at selskabet lånte rifler ved den danske militær. Redaktør Reimann førte protokollen, og her gengives, hvad han skrev: »Den 30. august 1945 mødtes brødrene atter på Grenaa Torv for at drage til Nordstranden. Det var et stort øjeblik, og brødrene var mødt op i så stort tal, som vi næsten ikke kan huske, og det var til trods for, at truende skyer hang over Grenaa ... Med rutebil gik det til skydepladsen, hvor alt var som i gamle dage. Det blev en dejlig dag, og der var ikke mange, der lod andre skyde«.

Efter de fem fæle års besættelse havde man ganske åbenbart trang til at glæde sig over det kammeratlige samvær på Nordstranden.

I 1946 skød man stadig med militærets rifler, nogle »89'ere«. Reimann skriver i protokollen, at det kneb med at få fuglen til at falde, idet projektilerne gik lige igennem den. Den måtte trods alt ned! Reimann blev selv fuglekonge, og han bemærker, at brystpladen blev sendt til jorden med et vel tilrettelagt og overvejet skud. For en gangs skyld skulle man ikke til byen for at hente fuglekongen. Reimann var altid med, når der skete noget. Det hændte ellers ofte, at brystpladen blev skudt ned af en »substitut«, når vedkommende nummer ikke var til stede. Så gik der sporenstregs bud efter ham »oppe i byen«... - Man forhøjede her kontingentet fra 12 til 16 kr., og trods dette var medlemstallet i 1947 steget til 105. Det var jo en pæn fødselsdagsgave til 40 års dagen. Skydningen foregik også denne gang med »89'ere«, noget uheldigt: festmiddagen kom for sent igang.

I 1948 fik fugleskydningsselskabet sine gamle »67«-bøsser tilbage. Det viste sig, at de var forkert indskudt, og dette måtte man have Grenaa Skyttekreds til at ordne. Medlemstallet er det højeste i foreningens historie, 124. Et nyt skydehus blev indviet. Det var bekostet af redaktør Andersen og direktør Henrik Jakobsen. Musikken til fugleskydningen, der havde været suspenderet nogle år, men var genoptaget, og som havde kostet dyrt, blev debatteret, og en indsamling sikrede musik også i 1950. Middagen var sløjfet i 1950.

Omkring 1950 var det dårligt med finanserne, og kontingentet kunne ikke bære de sædvanlige udgifter. Tidligere havde man ikke regnet udgiften til ammunition for noget særligt, men nu kostede hvert skud 50 øre, og der skydes ca. 700 skud, før fuglen falder. Bestyrelsen har overvejet besparelser og foreslår at flytte fugleskydningen fra Nordstranden til Grenaa Skytteforenings anlæg på Hessel hede. Dette vedtoges, og selvom man ude på heden savnede udsynet over havet, forløb dagen udmærket. Trods dette var der nogen utilfredshed med flytningen, og næste år var man igen på Nordstranden. Skydebrødrene følte sig ikke hjemme på heden! Økonomien var stadigvæk anspændt, og kontingentet forhøjedes til 12 kr. halvårligt. Frokosten serveredes nu af Carl Nielsen i Pavillonen og koster kr. 6,50 - med friske rejer. Middagen stryges, men medlemmer kan mødes i Pavillonen, hvor der serveres en lækker, lille souper á kr. 8,50. Det ses her, at priserne er opadgående...

I 1953 er formanden, politimester Andersen syg, og der bliver ikke indkaldt til generalforsamling. Vel opstanden igen lovede politimesteren, at »han nok skulle få orden i sagerne, når han mødtes med skydebrødrene ved frokostbordet«.

Nu havde man pludselig intet hornorkester mere her i Grenaa, bortset fra ungdomskorpsenes orkester, og fugleskydningsselskabet måtte udenbyes, og Folmer Jensen, Randers, der i en årrække havde underholdt gæsterne på Hotel Havlund, klarede problemet.

I en af aviserne skrives: »Kl. 8 samledes skydebrødrene på Torvet, men der var ikke særlig mange mødt frem så tidligt. Mon borgerskabet i Grenaa er ved at være kede af at vedligeholde de gamle traditioner? Netop i denne tid hører man fra andre byer, at folk i stort tal slutter op om de fælles arrangementer. De lader skægget stå, går med bowlerhat, stikkelsbærben og hvad der eller kan findes på. Fra en provinsby hørte man forleden, at der ved fugleskydningen mødte omtrent

Fugleskydningsselskabet gennem Kannikegade 4. juli 1982.

100 mennesker i kjole og hvidt fra morgenstunden. Der må gøres noget, hvis Grenaa også på dette punkt skal hævde sig!« Der var mødt ca. 50 til skydningen.

I 1954 siges, »at for første gang i selskabets historie var der en fremmed gæst (ikke inviteret), der fandt fare ved skydningen, og lovede at henvende sig til politiet!« Banen havde ellers været underkastet syn af myndighederne, men i 1955 kunne politiet ikke godkende den hidtil benyttede plads. Man havde så fundet en ny, passende plads under Kalkbakkerne længere inde mod havnen, ikke så ideel og smuk som den tidligere, men... Programmet siger: »Ny skydeplads! Indkørsel fra Havnevej ad Kalkværksvej«.

I 1955 er der atter et lokalt orkester til at vække byen om morgenen, og der er mødt usædvanligt mange mennesker på Torvet.

I 1956 meddeler sekretæren, at da der er bladstrejke, er der intet avisreferat at klæbe i protokollen! Dette gjaldt generalforsamlingen, thi fugleskydningen var som sædvanligt dækket med udklip fra to aviser, en særdeles udmærket måde.

I 1957 var der 50 års jubilæum, og man måtte opkræve et ekstra kontingent på 10 kr. »for at rette op på den slunkne kasse«. Til receptionen i Pavillonen skænkede gamle medlemmer 450 kr., og spiste »en lille frokost«. Til middagen om aftenen på Hotel Dagmar, på hvilket sted selskabet startedes, blev der udnævnt et æresmedlem, glarmester Chr. Petersen, der havde været med hvert år på nært et, da han var i udlandet. Herfra sendte han hilsen til brødrene på fugleskydningsdagen. Fra højtidelighederne ses fotografier for første gang i selskabet. Findes opklæbede i protokollen.

I 1958 vedtages det, at Grenaa Fugleskydningsselskab skal fortsætte sin virksomhed. Der har altså været utilfredshed med tilslutningen. En anonym giver afleverede 500 kr., da det var klart, at selskabet fortsatte virksomheden.

I 1959 sker der noget usædvanligt! Inden fuglekongen afhentes, har mejeribestyrer Johnsen inviteret til noget »mejerigtigt« - der har nok været en kampagne for sligt i gang. Man mødtes foran andelsmejeriet på Nytorv, og Johnsen serverede rundstykker og friskt koldt mælk. Fugleskydningen foregik på den gamle plads, idet man havde haft politiet ude at se på sagerne endnu en gang! Man var ikke glade for den nye plads.

Et fast punkt i protokollen er det økonomiske. Det ligger altid tungt med det, men besværet klares altid på en eller anden måde, naturligvis.

I 1960 er det et mægtigt regnvejr under fugleskydningen. I avisen står der dog, at dette »ikke hindrede den trofaste del af skydebrødrene i det fornemme gamle selskab i at møde frem og få en god dag ud af det«.

I 1961 opstiller teltmanden teltet på en helt forkert plads, der var helt tåbelig! Men det blev alligevel en vellykket dag ...

I 1962 understreger dommer Vestergaard betydningen af, at borgerne kunne samles under tvangfri og hyggelige former. - Folmer Mors betegnede grenaaenserne som mennesker, der lever på livets solside. - Der var fin tilslutning.

Sidste side i protokollen omhandler fugleskydningen 1963, der blev en stor succes. Formanden, landsretssagfører Henning Hansen, mindedes to skydebrødre, der var afgået ved døden, depotindehaver Sønderby Graversen og revisor G. Reimann. Ikke mindst Reimann vil blive savnet (han var sekretær her i en lang årrække). Reimann var en livskunstner, og ikke mindst blandt skydebrødrene kendtes hans smil og lyse sind.

Med dette slutter gennemgangen af protokollen, idet det bemærkes, at de mange navne i den kan give lokalhistorisk anledning til skriverier om dem og deres virke. En mængde gamle Grenaaborgere er nævnt her - og hvem der nu fik lejlighed til at fordybe sig heri...

Kastanierne ved jernbanestationen fældes

I 1982 fældedes de store kastanietræer ved Stationsvej i Grenaa. De plantedes efter opførelsen af jernbanestationen i 1876 og anlæggelsen af vejen fra Østergade til stationen. Træernes alder må således være over 100 år. Nu i 1982 var de blevet brøstfældige og måtte fjernes, inden der skete ulykker ved nedfaldende grene osv. Træerne erstattes af Platanер som dem på kirketorvet.

På dette billede er træerne til venstre ret unge, medens træerne på den anden side af vejen er noget større. Det bemærkes, at der ikke er fortov til venstre, men en skrænt (nu Erik Sechers villa her). Postkortet er udsendt af bogbinder Vilhelm Madsen, der også havde papirhandel, og det er sandsynligvis sket i 1905-06, da der i anledning af ungskuet i Grenaa 1906 udkom postkort fra flere forretninger. Vilhelm Madsen udsendte således en mappe med 12 kort fra Grenaa og omegn, og en sådan mappe kostede - 50 øre! Hellemann Nielsen havde lige overtaget boghandelen i Storegade og udsendte hurtigt lokale postkort. Flere forretninger slog sig sammen og udgav 25 postkort i mapper (pris 50 øre). 18 postkort kunne samlet fås for 1 kr.

Som et sidespring kan bemærkes, at da postkortene begyndte at udkomme i 1871, skrev »Grenaa Avis« om dem: »... et stivt, firkantet stykke papir ... Det vil ikke få nogen almindelig anvendelse!« Det tør nok siges, at dette var en forkert vurdering. Sjældent har vel en »opfindelse« fået så stor en succes. Grenaa Egnsarkiv f.eks. er indehaver

af 6-700 forskellige postkort fra Grenaa og omegn, alle fortræffelige illustrationer af, hvorledes der så ud i by og egn. Lykkeligvis har der altid været postkort-samlere, og arkivet modtager meget gerne både løse postkort og hele album. I de fleste foræringer findes et kort eller flere, som arkivet ikke har. Arkiverne landet over bytter flittigt med hinanden, og på den måde kommer kort derhen, hvor de hører hjemme.

Det gamle kort med jernbanestationen viser forøvrigt en pudsig ting: Man måtte ikke skrive noget på siden bag på billedet. Der står udtrykkeligt på siden: »På denne side skrives kun adressen« - endda også på fransk! Kortets illustration fylder 2/3 af kortets flade, og der er således plads til en lille hilsen her. De to damer, der er afsender og modtager af kortet, var begge Grenaabørn og veninder til deres død.

På det nyere kort er træerne blevet store, og nu er der kommet fortov. Til højre Jernbanehotellet (nu Søren Kannes Kro). Bygningen ejedes nogle år af landsretssagfører Henning Hansen, og han klagede til byrådet over, at træerne ud for huset ødelagde den flotte mur: Rødderne løftede den! Klagen resulterede i, at flere træer her fældedes. Nogle stykker står endnu i 1982 og laver i »kastanietiden« et farligt svineri til gene for de mange passerende til station og posthus - men kastanierne er stadig efterstræbte og samles flittigt af børn og voksne.

En brandkatastrofe i Aalsrode 27. juli 1906.

Afskrift fra Grenaa Folketidende 24/7 1946 v. J. A. Nielsen

Frygtelig brandulykke - To børn indebrændt - En gammel mand stærkt forbrændt - Mange dyr indebrændt.

I formiddags er sognefoged og gårdejer Poul Nielsens gård i Aalsrode nedbrændt under omstændigheder så uhyggelige, at noget lignende heldigvis hører til sjældenhederne, idet to af Poul Nielsens sønnebørn indebrændte, medens han selv blev så stærkt forbrændt, at der er den største fare for hans liv.

Straks, da vi hørte om branden, tog vi afsted til brandstedet, hvor vi fra forskellige sider indhentede følgende detaillerede oplysninger:

Ilden opstod ved ti-tiden i formiddags, medens alle folkene var i marken undtagen gårdens ejer, den 82-årige Poul Nielsen, og dennes sønnekone, der sammen med sin mand, Anders Poulsen, og deres fem småbørn boede i gården. (Se Årbogen 1981, side 114, hvor Poul Nielsen er afbilledet som nr. 3)

Tre af børnene, den 5-årige Marie, den 4-årige Johannes og den 3-årige Inger, var gennem en lem i gavlen til den nordlige længe gået op på loftet for at lege. De må på en eller anden måde have fået fat i en æske tændstikker, som de har revet af oppe på loftet, thi pludselig brød flammerne ud gennem taget og bredte sig med rivende hast.

Anders Poulsens hustru kom løbende over gårdspladsen for at se efter børnene, og hun så dem da alle tre stå i en åben lem ud mod gården, fuldstændig omgivne af ilden, der allerede havde fat i deres hår og klæder.

Moderen råbte til børnene, at de skulle springe ned i gården, men enten har de ikke turdet, eller de har været fortumlede af ilden, thi kun den lille Inger lod sig falde ned til moderen, medens denne, uden at det var hende på nogen måde muligt at hjælpe, måtte se til, at de to andre børn sank tilbage i flammerne.

Samtidig med, at dette frygtelige drama udspilledes, var den gamle Poul Nielsen i færd med at redde kreaturerne og hestene, der stod i den vestlige længe. Til trods for, at det brændte omkring ham, vovede han sig ind, og det lykkedes ham at få en del af besætningen ud, men så tog ilden fat i ham, håret blev svedet af, klæderne brændt af kroppen, og han fik store brandsår, særlig i ansigtet og på hænderne.

Imidlertid var der kommet folk til, og Poul Nielsens brodersøn, gårdejer Morten Nielsen, rev det brændende tøj af den gamle, som desuden overhældtes med et par spande mælk, der stod i nærheden.

I stærkt lidende tilstand blev Poul Nielsen ført til det nærmest liggende hus og forbunden af den pr. telefon tilkaldte læge. Lidt over middag blev han ført til sygehuset i Grenaa. Han klagede særligt over stærke smerter i fingrene, og det er vistnok i høj grad tvivlsomt, om den gamle mand vil komme fra ulykken med livet.

Morten Nielsen blev under arbejdet på at slukke Poul Nielsens tøj en del forbrændt på hænderne.

Poul Nielsens gård var stor og velbygget, de tre længer af kampestensmur, stuehuset af grundmur. Da vi ankom til brandstedet, var af alle fire længer kun de nøgne mure tilbage, dog brændte det endnu stærkt i det indavlede hø og brændsel samt i stuehusets indre.

Heldigvis lå gården isoleret, ligesom vinden bar fra, ellers ville der, da alt i denne tid er knastørt, have været den største fare for den i øvrigt tæt sammenbyggede by.

Da vi forlod brandstedet, var det endnu ikke lykkedes at få rede på, hvor meget af besætningen der var reddet, idet både heste, køer og svin dels var bleven anbragt på nabogårde, dels løb løse om på marken, men det formentes, at der var indebrændt 2 heste og 8 køer, medens en ko var så stærkt forbrændt, at den måtte dræbes. Svinene reddedes, men det meste fjerkræ indebrændte.

Af indboet blev det meste reddet, såvel af Poul Nielsens som af sønnens, Anders Poulsens.

To yngre karle, Christian Marx og Gustav Plesner, mistede omtrent alt, hvad de ejede. De har desværre ikke assureret.

En rugmark, der lå tæt op ad gården, blev antændt af ilden, og kun ved, at et stykke af den i en fart blev høstet af, standsedes branden i rugen.

Liget af den ene af de indebrændte børn fandtes straks. Det lå med armene udstrakt, som om det havde villet værge for sig. Det andet barnelig fandtes først ved middagstid. Det var stærkt forkullet, begge arme og ben var brændt helt af, og resterne af det lille lig måtte bæres bort i et vådt lagen.

Ved brandstedet var der mødt sprøjter fra Aalsrode, Aalsø, Homaa og

Grenaa, men alt redningsarbejde var frugtesløst, og virksomheden indskrænkedes til, at man dængede vand - så meget som der kunne skaffes - på de brændende rester.

Poul Nielsen har gården forsikret i Landbygningernes alm. Brandforsikring for 10.760 kr., hvilket vistnok er altfor lavt, da bygningerne, som nævnt, var gode og velholdte. Indboet er forsikret i »Danmark« for 16.000 kr., medens Anders Poulsen har sit indbo forsikret i Wistofts Løsøreforsikring.

Naturligvis har den ligeså uhyggelige som sørgelige begivenhed: at to småbørn indebrænder for moderens øjne, uden at hun er istand til at redde dem, vakt den dybeste medfølelse hos beboerne i Aalsrode såvelsom hos de mange andre, hvem rygterne om ulykken bragte til brandstedet, og fra alle sider mødte de ulykkelige, dybt bedrøvede forældre og deres slægtninge den dybeste medfølelse og sympati. Denne gælder også den tilskadekommne sognefoged Poul Nielsen, en gammel hædersmand, der er anset og agtet af alle, der kender ham, og man hørte alle vegne håbet om, at »den gamle« måtte slippe godt fra sine frygtelige brandsår.

På forespørgsel til amtssygehuset umiddelbart før redaktionens slutning meddeles der, at Poul Nielsens tilstand er efter omstændighederne ret god.

Grenaa Folketidende 25.7.1906:
Ulykken i Aalsrode

Den tilskadekomne Poul Nielsens befindende har i dag været mindre godt, og i eftermiddag ved femtiden er han afgået ved døden på Grenaa Sygehus som følge af de sår, han fik ved branden.

De to heste, som man mente var indebrændt, er nu kommen tilstede. De fandtes i god behold helt nede i nærheden af Katholm. Derimod er der indebrændt 7 køer foruden den, der måtte dræbes som følge af brandsårene.

Borgmester Rothe afholdt igår eftermiddags brandforhør, men dette bragte intet nyt udover, hvad vi meddelte i gårsnumret.

Grenaa Folketidende 26.7.1906:
Ulykken i Aalsrode

Gamle Poul Nielsen og de to indebrændte børn, Marie og Johannes, begraves fra Aalsø Kirke på søndag formiddag kl. 11.

Annonce:

Vor kære fader og svigerfader
sognefoged, gårdejer
Poul Nielsen
er afgået ved døden
på amtssygehuset i Grenaa

Aalsrode, 26. juli 1906
Børn og svigerbørn

Vore kære børn
Marie og Johannes
døde i går

Aalsrode, 25. juli 1906.
Anders Poulsen. Hanne Poulsen
Begravelsen foregår fra Aalsø Kirke
søndag d. 29. juli kl. 11.

Grenaa Folketidende, 30.7.1906.
Resumé:

Efter gudstjenesten førtes kisterne ind i kirken. De to små børnelig var lagt i een kiste. Der var samlet flere hundrede mennesker. Pastor Brask talte. Poul Nielsens søn, premierløjtnant N. Nielsen takkede ved graven.

Grenaa Folketidende, 31.7.1906:

Den mig tilhørende gård, hvis bygninger er nedbrændt, kan fås til købs, med eller uden assurancesummen, ved snarest at henvende sig til undertegnede ejer. Arealet er 85 tdr. land ager, 9 tdr. land eng og 3 tdr. land skov - Aalsrode pr. Grenaa. A. Poulsen.

Grenaa Folketidende, 9.8.1906:

Anders Poulsens gård i Aalsrode er ifl. »J. Mbl.« solgt til gårdejer Ingstrup fra Randersegnen. Gården, der som bekendt brændte for nogen tid siden, er solgt med afgrøde samt bygningsassurance for 26.000 kr. - A. Poulsen beholder derimod løsøreassurancen samt et par heste og et hus, der hører til gården. Det samlede areal er 98 tdr. land.

Grenaa Folketidende, 13.8.1906:

Anders Poulsen i Aalsrode, der forleden solgte sin gård, har købt den Anders Stigsen tilhørende gård ved Aalsø Station. Købesummen er 14.800 kr. samt et årligt aftægt på 200 kr. Overtagelsen sker d. 1. september.

Efterskrift.

Anders Poulsen byggede et hus lidt fra Aalsø station, da hans kone ikke tålte støjen ved stationen. Hun havde nok haft mén efter brandulykken. Huset kaldtes »Sindshvile«, og Hanne kom aldrig derud at bo, idet hun døde inden.

Handels- og Kontorist-foreningen i Grenaa

Af J. A. Nielsen

Omkring år 1890 opstod der flere nye foreninger i Grenaa, så mange, at de generede hinandens arbejde! Der blev desårsag stillet forslag om at samle kræfterne i færre foreninger, men dette vakte ikke bifald. I 1891 oprettedes Grenaa Handels- og Kontoristforening, nærmest som selskabeligt samlingssted ved siden af den faglige Grenaa Handelsforening. Oplysningerne her skyldes Carl Svenstrup i »Grenaa Bys Historie«, bind B, og findes under Torvet 15-17-19. Nr. 15s hus lå lidt tilbage fra Torvet og havde en række lindetræer, stynede og fine, stående langs fortovet. Pladsen mellem disse træer og huset var i lange tider stadeplads for karruseller til markederne. I nyere tider, indtil Sparekassen for Grenaa og Omegn kom til, var der hvert år juletræshandel her. Huset var et særdeles fornemt et, og der havde været restauration her med »Musikalsk aftenunderholdning« m.m. Huset bar navnet »Valhalla«. Selskabet »De danske Våbenbrødre« og Grenaa Handelsforening havde lokaler her, og Carl Svenstrup skriver, at det nærmest var det »finere« publikum, som kom på stedet. Den årlige lokaleleje var 40 kr. - Gæstgiveren døde, og enken giftede sig med Rudolph Lunning, der havde været manufakturhandler på Storegade og nu blev værtshusholder. Da Grenaa Handels- og Kontoristforening stiftedes i 1891, lejede Lunning sine restaurationslokaler ud til foreningen og startede en agenturvirksomhed. »Risten«, det populære navn i stedet for det lidt besværlige rette, tog borgerskab og havde en økonoma til at stå for den daglige drift. »Og i den nærmeste snes år derefter var »Ristens«lokaler samlingsstedet for en ikke lille kreds af byens borgere, nærmest af købmands- og embedsstanden, som her om eftermiddagen fik en genstand, læste aviserne og drøftede byens forhold. Grenaa havde fra 60erne haft en selskabelig klub »Foreningen«. Den havde i en lang årrække haft stor tilslutning, men var nu ganske uden betydning. »Risten« blev dens afløser. Og om aftenen havde klublokalerne stort besøg. Toddyerne kom på bordet, diskussionerne gik højt, og mangen en stiv L'hombre spilledes og kunne trække ud til de små tal om natten.

Der byggedes en festsal bagved, ud mod øst, og i en årrække var »Risten«s baller og festligheder stærkt besøgte. Men efter en snes års blomstringstid var både medlemstal og besøg noget dalende. Man flyttede så i 1915 over på Hotel »Dagmar«, dels fordi der ikke kunne findes en tilfredsstillende ordning med ejeren, og dels fordi man mente billigere at kunne skaffe medlemmerne lokale og adgang til servering, hvor der i forvejen var hotelvirksomhed.

Det er ikke Handels- og Kontoristforeningens historie, Carl Svenstrup fortæller, men husets, og hans beretning om »Risten« slutter her.

Lokalerne på Hotel »Dagmar« var altid i den sydlige ende af bygningen, og det bemærkes, at porten til hotellet i gamle dage var i midten af huset, dér, hvor nu indgangen er. Senere er port-

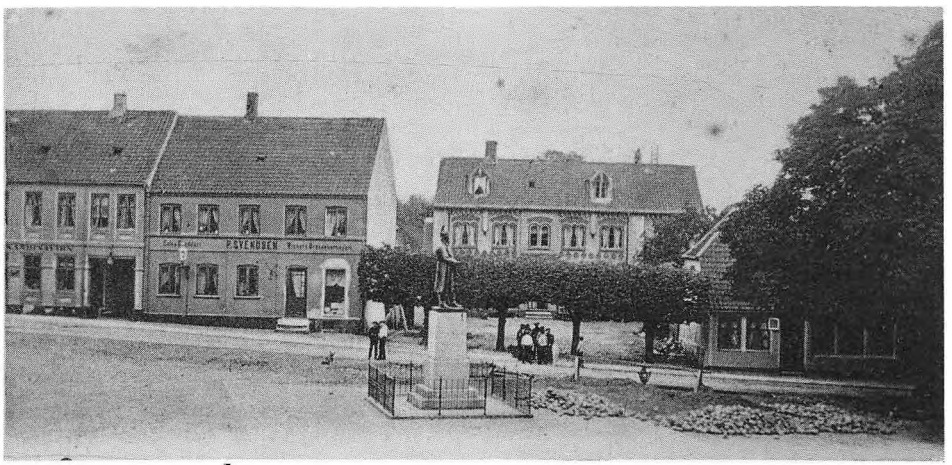

»Valhalla« bag de stynede træer. Til venstre hotel »Skandinavien« og P. Svendsens Wiener- og Dresdnerbageri, nu fru Holchs kiosk. Til højre Peter Andersens Restauration. Foran Frederik den Syvendes statue på dens oprindelige plads. - Man er ved at brolægge Torvet.
Postkort fra Hellemann Nielsens Boghandel.

Hotel »Dagmar« i gamle dage. I stueetagen til venstre var »Risten«. Indgang hertil og til hotellet i øvrigt i porten. Denne blev senere flyttet helt til venstre. Hovedindgangen er stadigvæk »i porten« her. Vognene er hotellets. Den til venstre »hotelvognen«, der hentede og bragte rejsende ved togene. Her en handelsrejsende med prøvekufferter på taget. Senere er der bygget en lang række kviste på taget. Foto fra Carl Svenstrups samling.

åbningen flyttet helt hen til den sydlige gavl, og lokalernes størrelse er derfor noget begrænset. Det gik »Risten«, som det gik med førnævnte »Foreningen«: tilslutningen og popularitet svandt hen, og det kneb mange gange at holde liv i tingene. Det var, som Carl Svenstrup siger det, »de finere«, de bedrestillede, handelsfolk og embedsmænd, læger, sagførere o.lign., der var medlemmer i »Risten«. Optagelse i foreningen skete ved ballotation: hemmelig afstemning, hvor man stemte ved at lægge hvide og sorte kugler i to glas. Hvis der var flest af de sorte kugler, kunne vedkommende ikke blive medlem!

I 1917 udgav Kristjan Kjær en lille bog: »Spillemanden«, hvis titel refererer til, at Kjær havde gået en lang, lang sommertur rundt i landet som spillemand, uden penge hjemmefra og logerede, hvor det kunne falde. Beretningen er såre festlig. Indledningen i bogen omhandler imidlertid ikke den spændende og usædvanlige vandring, men en omtale af livet i »Klubben« i Aaby. Isenkræmmer Peter Jørgensen havde bogen stående på sin reol og fortalte engang til nedskriveren af dette, at udgivelsen var en skandale: det var nemlig ganske tydeligt »Risten«, det drejede sig om, og personerne, der omtales, blev ikke behandlet særlig elskværdigt, tværtimod! Et enkelt navn er dog det rette: Sau, der var skomager og lejetjener, og som serverede i »Klubben«. Ellers er alle navne fingerede, men let genkendelige for alle, der vidste god besked om Grenaa, lillebyen, i de pågældende dage. Skildringen har ganske afgjort givet anledning til mægtige debatter. Set med nutidsøjne er den ganske sjov og uskyldig, men i 1917 har den nok virket noget ondskabsfuld. Kristjan Kjær var lærer på den private realskole (nu De gamles Hjem i Lillegade) og var en festlig og af damerne omsværmet herre - og så var han tilflytter, der så med friske øjne på alle de pudsigheder, han så blandt medborgerne. Han var musikalsk og fortæller bl.a. i »Spillemanden«, at klubbens unge leverede musikken til et af de baller, han omtaler.

Kristjan Kjær omtaler her ballotationen. Ganske frit nævner han, at det er »slagteridirektøren«, det drejer sig om. Hans navn nævnes ikke, men han måtte igennem to ballotations-processer, før det lykkedes ham at blive medlem. Kjær siger, at det var kommis'erne, der hjalp til med deres kugler. Dette vil altså sige, at kommis'erne, medhjælpere, kunne være medlemmer af klubben, og altså ikke blot principaler o.lign.

Bogen er ganske sikkert en helt enestående fortælling eller skildring af livet i en forening i Grenaa i gamle dage og som sådan et lokalhistorisk klenodie. En kopi findes i Grenaa Egnsarkiv med bemærkninger af nedskriveren af dette.

Det kan fortælles, at Kristjan Kjær også udgav en bog: »Den eneste«, der som »Spillemanden« forgår i Grenaa. Alle navne på personer og lokaliteter er opdigtede, men som i »Spillemanden« er de let genkendelige - eller var det, da bogen udkom.

I Grenaa Egnsarkivs arbejde på at

fremdrage alt, hvad der kunne fortælles om livet her i svundne dage, er det fortalt, at »Risten« havde en scrapbog, der indeholdt en mængde sjove og festlige skriverier om livet i foreningen - og det var jo lige noget at få fat i! En hel del henvendelser til tidligere formænd og bestyrelsesmedlemmer gav ikke noget resultat - men i 1982 skete der noget: der indleveredes to af de sædvanlige små foreningsprotokoller, bindene stærkt »brugte«, men omsluttende en række yderst interessante oplysninger om livet i »Risten«. Den ene er en »Fremmedbog«. Der står på første side, at »Fremmede kunne indføres i Foreningen, dog kun for saavidt de ikke bor indenfor en Afstand af 3 Miil fra Grenaa«. Dette er dateret 1891. Disse »Fremmede« er indført med dato, navn og »indfører«, den, der indfører vedkommende, og endvidere meddeles det, hvor længe gæsten vil deltage i foreningslivet. Om dette sidste er der ofte anledning til smil: en vil være her ¼ time, andre 1 og 4 måneder. Mange noterer ½ time, og et par stykker kan nøjes med to og fem minutter! Bogen er ført til 1925, og det store antal navne fra ind- og udland vil være »guf« for lokalhistorikere. Et helt specielt gebet er det at studere de mange håndskrifter. De fleste linier er prentet af indførerne, med blyant eller med blæk. Enkelte har bemærkninger at gøre, f.eks. skiver Hoffmeyer 19/11 1893: »Indført: Kjøbmand P. Trampenberg, Velvilligt Medvirkende ved Børnefesten«. Det må nok have været fornemt, når selv de optrædende i foreningen skulle indføres i protokollen... (Købmand Trampenberg omtales i »Grenaa Bys Historie«, bind C, side 118, som et dramatisk talent, dilettantskuespiller og oplæser). Han havde købmandsgården Lillegade 47 i årene fra omkring 1870 til ca. 1900.

Den anden bog er en »Forslags- og Anke-Protokol 1893«. Apoteker F. Hoffmeyer, p.t. formand, skriver på første side, at en ekstraordinær generalforsamling har vedtaget en tilføjelse til lovenes paragraf 28: »I lokalet fremlægges fremmedbog samt forslags- og ankeprotokol. Det under navn deri indførte besvares af formanden i forbindelse med et bestyrelsesmedlem senest 8 dage efter indførelsens datum«.

Bogen er ført til 1922 og er langtfra udskrevet. Den indeholder en mængde anker og forslag, mere og navnlig mindre problemer drages frem, og en række af byens prominente borgere viser deres håndskrifter og navnetræk frem. Dette kan nok give anledning til visse reflektioner...

Et optryk af hele bogen ville være lige så festligt og sjovt som »Blæksprutten«, men her må vi nøjes med at præsentere et mindre antal af »sagerne«:

Den allerførste lyder: »Undertegnede har i aften ødelagt 20 øre, blevet halvfuld, forøget sin mavelidelse og opirret til raseri over de elendige cigarer, »Risten« holder. 27.4.93. O. Hammer«

O. Hammer var tandlæge og senere indehaver af Grenaa Biograf-teater.

Besvarelsen på dette alvorlige problem lyder: »Da Klagen formentlig er skrevet, efter at cigaren have udøvet første og sidste virkning, indskrænker bestyrelsen sig til at sætte samtlige faktorer under observation. 30.4.1893. F. Hoffmeyer. Georg Søchting.« - F. Hoffmeyer var apoteker, Georg Søchting købmand i Storegade 13.

Følgende anke og besvarelse, der er noget omfattende, viser, hvorledes stilen og tonen var i »Risten« i 1893:

»Fuldt ud anerkendende den gode ånd og tone, der hidtil har givet Handels- og Kontoristforeningen sit præg, må vi underskrevne medlemmer herved til ankeprotokollen udtale vor misbilligelse af, at et medlem har været gjenstand for en - om end vedtægtsmæssig - så dog for dette medlem krænkende tilsidesættelse, idet hans navn uden vidende og vilje er blevet stillet som indmelder af et nyt medlem og en anden profant sat i stedet, så meget mere, som det turde være alm. bekjendt, at et lignende tilfælde har fundet sted uden indskriden fra foreningens formands side.

Vi tillader os derfor herved at henstille til den ærede direktion, om den ikke måtte skjønne det hensigtsmæssigt for foreningens tarv at foretage det fornødne til en ændring i foreningens love ang. nye medlemmers optagelse og derved give det pågjældende medlem - der har handlet én bona fétte - fornøden oprejsning.

Ethvert medlem, der samstemmer i denne vor anke og forslag, give sin tilslutning tilkjende ved sin underskrift. Grenaa, den 8/7 1893.
Georg Søchting. F. Brokmann. J. Skjødsholm. J. Bertelsen . H. Thomsen«(?).

Det var faktisk meget beskedent med tilslutning til anken, men der kom en gevaldig besvarelse tre dage efter:

»Torsdag den 6. juli om formiddagen indfandt medlem hr. H. sig med hr. F. i lokalet og forlangte gjenstande til begge. Bestyrerinden gjorde opmærksom på, at hun ikke turde betjene hr. F., da han ikke var medlem.

Hertil svarede hr. H., at hr. F. ønskede at blive medlem og ville blive indmeldt, hvorefter der serveredes.

Kort efter meddelte bestyrerinden formanden det passerede og forlangte instrux, hvis herrerne skulle komme igjen. Formanden lovede strax efter en modtaget propasition at besørge hr. F. ophængt til ballotation.

Samme dags aften indfandt herrerne sig atter i lokalet og forlangte at blive serverede. Bestyrerinden nægtede dette, da hr. F. ikke var anmeldt for formanden. Hr. H. svarede da, at han ikke ønskede at anmelde ham selv, da han anså en trediemand nærmere berettiget til at have æren heraf. Bestyrerinden mente at måtte holde sig til sin instrux og foreningens love; hun turde ikke se bort fra disse. Hr. H. forlangte da et lys og skrev på tavlen: »Herredsfuldmægtig Faber ved tandlæge Hammer«. - Bestyrerinden skjønnede det rettest at servere dhrr., skjønt hun betvivlede rigtigheden af den brugte fremgangsmåde.

Fredag morgen indfandt formanden sig i lokalet og fik meddelelse om det passerede. Da lovenes par. 5 ikke var skeet fyldest, idet ingen anmeldelse var gjort til formanden, udslettede denne det af hr. H. skrevne.

Fredag middag anmodede 2 bestyrelsesmedlemmer (hr. Edv. Hansen og formanden) et 3. bestyrelsesmedlem (hr. Lunning) om at gåe til hr. H. og anmode ham om at gjøre anmeldelse til formanden. Hr. H. nægte at gjøre det. (Først den 9. juli om aftenen erfarede formanden tilfældigt, at hr. Lunning ikke havde meddelt Hr. H, at han var sendt af bestyrelsesmedlemmer).

Fredag aften anmodede hr. fuldmægtig Ulrich, der var gjort bekjendt med, at hr. tandlæge Hammer anså hr. Ulrich for mere berettiget til at være propanent end han selv, formanden om at ophænge til ballotation hr. politifuldmægtig Faber, hvilket strax blev gjort.

Dette er sagens rette sammenhæng, og når andre medlemmer have anseet hr. H. for at være gjenstand for en krænkende tilsidesættelse, så er dette ganske overflødigt. D'hrr. have ikke kjendt sagens sammenhæng.

Sålænge undertegnede nyder æren af at være foreningens formand, vil det være min opgave at fremme dens formål ved lovenes overholdelse.

10/7 93. F. Hoffmeyer (den personligt angrebne formand). Bestyrelsens svar forbeholdt!

Quel bruit pour une omelette! skriver læge Neergaard under besvarelsen, og det kan oversættes således: »Stor larm for en omelet«.

Tandlæge Hammer og herredsfuldmægtig Faber var svogre, idet de var gift med to døtre af fabrikant Qvist på Storegade. Tandlægen skriver i det første indlæg i ankeprotokollen, at han er opirret, og han er flere gange fremme med større og mindre indlæg i protokollen, så han har nok haft en tendens til at blive »opirret«. Han forelår således, at »Risten« får sit eget »organ«, der menes at ville få almindelig interesse. En herværende redaktør tilbyder at trykke bladet gratis en gang om måneden! Der er stof i overflod, siger han.

På næste side er tandlægen der med et større indlæg. Det citeres her med bestyrelsens svar:

»Rolig og sat sidder jeg i foreningens fredelige bolig, nydende mig en stille Karlsberg og en af Winthers de bedste. Ind træder da byens velmeriterede rektor i følge med en københavnsk stud. mag. eller sådan noget. Sidst nævnte mener, at L'hombre høj 100/3 er et højt spil. Undertegnede tillader sig at betvivle samme. Ovenomtalte rektor begynder da, uden spor af anledning fra min side, at overfuse mig med bekyldninger som: »Ja, du bruger jo nu for det første mindst 2000 kr. i lommepenge om året!«. For det første må det jo i Grenaa betragtes som en insinuation at blive beskyldt for at anvende ovennævnte beløb til lommepenge, for det andet er det selvfølgelig en vitterlig usandhed.

Jeg henstiller til den ærede bestyrelse, om den ikke måtte finde sig beføjet til at tildele rektoren en tilrettevisning. Jeg synes dog, man i foreningens lokale ikke burde være udsat for at overfuses på en slig utilbørlig måde, da man jo ellers bliver bange for at tilbringe en stille aftentime i dens ellers hyggelige lokaler.

Grenaa, 3/8 93. Oluf Hammer«

Bestyrelsen tager det roligt og skriver:

Da den formodede fornærmelse aldrig var bleven en fornærmelse, hvis ikke den formentlig fornærmede havde offentliggjort den fornærmelige samtales ordlyd i denne protokol, formene vi, at den fornærmede klager må tage skade for hjemgæld. Udtrykket »vitterlig usandhed« mortificeres, og bør klageren for dette bøde en genstand til den derved fornærmede såvelsom til undertegnede bestyrelsesmedlemmer, da sidste har haft ulejlighed med denne private sag. - F. Hoffmeyer. H. P. Rosenvinge. J. Poulsen.«

Så meget om tandlægen! Andre klager over, at nogle opholder sig i lokalet

til kl. 2-3 om morgenen og laver støj med højrøstet tale, hurraråb osv. Læge Neergaard anfører endda 7 datoer, hvor disse »orgier« har fundet sted. Bestyrelsen lover at søge lukketiderne overholdt!

Kantor Petersen vil have andre end alkoholholdige drikke i lokalet, og han og nogle flere ønsker »Flensborg Avis« eller »Heimdal« fremlagt i foreningen. Dette med bladene er ofte fremme i protokollen. En vil have aftenaviserne fra København fremlagt, en anden vil have »Berlingske Tidende« fremlagt, og »Politikken« afskaffet, en tredie vil anskaffe Hof- og Statskalenderen og tilbyder at betale 2 kr. ekstra til dette formål. Et medlem ønsker aviserne afhentet ved aftentoget, hvorved der ville afhjælpes et dybtfølt savn. Bestyrelsen svarer, at afhentning vil koste 66 øre månedligt, hvorfor man ikke i år påtænker dette. Den føromtalte Kristjan Kjær foreslår at anskaffe »Illustreret Tidende« for de unge medlemmer, og en anden tilslutter sig og vil eventuelt afskaffe »Familie Journalen«, eftersom mange medlemmer sikkert har dette blad hjemme. »Illustreret Tidende« er for dyr for mange ... Senere klages over, at »Illustreret Tidende« er »taget med hjem« af en eller anden. Der klages over klip i aviserne og over uorden på avishylderne, så det må antages, at læsningen har været meget udbredt i »Risten«

Betjeningen i restaurationen er ofte genstand for kritik. Bestyrerinden kritiseres for ikke at ville servere sent på aftenen, og sommetider lukker hun, når der ingen gæster er. Carl Faber spørger, om medlemmerne er bunden af bestyrelsens luner med hensyn til sene bestillinger, og bruger udtrykket »husjomfruens lavmål af høflighed«. - 5 herrer klager over, at de ikke kunne få serveret høns i champignons kl. 11,55 om aftenen.

3 herrer forlanger i 1894, at klageprotokollen i foreningens interesse afskaffes og kræver forslaget fremlagt på generalforsamlingen. Da protokollen føres til 1922, er forlangendet åbenbart ikke blevet efterkommet.

Der foreslås anskaffet en cigarspids-afklipningsmaskine til lokalerne. (En sådan »maskine« var i sin tid en fast ting i alle tobaksforretninger som en serviceforanstaltning).

Drikkevarerne var naturligvis også på programmet! En række herrer forespørger, om det er muligt, at C'union Icproritaines de vignes (?) rødvin koster 5 - fem - kroner en detail (en Conteille). Der svares, at Bourgogne koster 4 kr. - Sagfører Viale vil have frisk Porter, da de nuhavende ej er friske. - Andreas Qvist foreslår at anskaffe Guava Rom, og det sker straks! - Der anskaffes større portvinsglas, efter at et medlem har klaget over, at »Risten«s glas var mindre end i enhver finere restaurant. - Med store bogstaver meddeler Hansen og Poulsen: »Øllet lunkent!«

I 1912 foreslår Chr. Jensen at lade Carlsen gå med trommen igennem byen, når tilfældige sangere giver aftenunderholdning i »Risten«, »så at ikke alene de tilfældigt tilstedeværende, men alle medlemmer med husstand kan nyde godt af de kunstneriske præstationer. Dette vil give en god indtægt i »Risten«s slunkne kasse i form af en bunke kaffe, der bliver drukket«. Det må nok bemærkes, at Carlsen var den kommunale trommeslager, der gik gennem byen og efter trommehvirvler

Carl Svenstrup har her foreviget trommeslager Carlsen ved kirken.

forkyndte, at der f.eks. var hestekød på Torvet eller, som her, underholdning eller noget andet. Carlsen er afbilledet i »Grenaa Bys Historie«. Han boede i et af de mindste huse i Kannikegade.

Anke- og forslagsprotokollen indeholder adskillige henstillinger til bestyrelsen om at arrangere fester, og det er naturligvis navnlig de yngre medlemmer, der lægger navn til.

Sagfører Viale fortryder at have skrevet noget i protokollen og streger det ud, så der er komplet umuligt at se, hvad der har været galt. Udstregninger pynter ikke på siden, og de afstedkommer harmdirrende protester fra andre medlemmer. For alle, der har kendt den yderst tilknappede og verdensfjerne sagfører, findes det mærkeligt, at

han deltager i »Risten«s klubliv og skriver om de små problemer i protokollen.

En af de morsomste gengives her, idet den kan fortælle om tonen i »Risten«. Navnet på skribenten kan ikke tydes. »Ville det ikke være praktisk og i alt fald hensynsfuldt, om bestyrelsen først og fremmest offentliggjorde ved opslag heri lokalerne, når der agtedes afholdt festligheder i denne ellers så fortræffelige klub?

Når man ikke systematisk gennempløjer det overvældende annoncestof i de lokale aviser »Grenaa Folkeblad« »Mols« og Grenaatidende eller hvad de nu hedder (og hvem gør vel det?), er man ellers holdt i fuldstændig uvidenhed om afholdelsen af f.eks. den fest, der fandt sted i går. Det er jo rart at vide den slags i forvejen, både af hensyn til påklædning, medbringelse af damer o.lign.

Og navnlig i en by som Grenaa, der så sandt ikke er nogen dyrehavsbakke, er det jo naturligt at deltage i de få fornøjelser, der findes, for ikke at afgå ved en altfor tidlig død. Jeg spørger blot!«

Dette foregår 5/1 1914. Bestyrelsen svarer: »Foranstående anke er ligeså ubehørig som den i formen er usømmelig. Hartmann Sørensen. N. Jensen Lyngsøe. Emil Holch. Meldgaard Nielsen«

Derefter har kritikeren en ny, længere skivelse, hvori det hedder: »Foranlediget ved formen og indholdet af besvarelsen af min foranstående anke skal jeg ex auto bemærke - hvilket iøvrigt turde være overflødigt - at jeg selvfølgelig ikke ved den et eneste øjeblik har haft til intention at fornærme nærværende forening, dens enkelte medlemmer eller den højtærede bestyrelse, af hvis medlemmer jeg end ikke - forinden jeg havde læst besvarelsen - kendte underskriverne af denne.

Med hensyn til ankens form skal jeg

Fest i Handels- og Kontoristforeningen. Det vides ikke, om det er i »Valhalla« eller på Hotel Dagmar.

oplyse, at jeg fra de foreninger, hvoraf jeg tidligere har været medlem, som f.eks. Studenterforeningen, er vant til at betragte en ankeprotokol som et fristed, hvori medlemmerne kan more sig med at producere ondskabsfuldheder og ganske »ubehørige« overfald på bestyrelsen og andre ærværdige institutioner, der nu findes i en forening, uden at sådant bliver taget producenten ilde op; jeg gik derfor ud fra, at nærværende ankeprotokol benyttedes på samme måde, men er nu, efter at have læst den højtærede bestyrelses besvarelse og de tidligere anker, kommet til erkendelse af min fejltagelse i så henseende.

Efter at have gjort sig bekendt med disse oplysninger henstilles til den ærede bestyrelse, at den giver en besvarelse en anden form.«

Bestyrelsen svarede slet ikke på dette!

Sådan kunne der blives ved, og det må nok siges, at det ikke var de store problemer, det var galt med: Ringeapparatet ringer ikke - Der er ingen petroleum på lampen - Dekorationerne på loftet i læseværelset bør fjernes - Prisen på leje af kortspil er for høj - Et gasblus på herretoilettet vil være heldigt - A. Wiinholt, 69½ tomme høj + hat, foreslår, at lampen i entreen hæves ¼ alen. - Flere foreslår at kappe hovedet af de lange medlemmer! - Ankeprotokollen er en forening som »Risten« ganske uværdig, siges der i 1914. Dette gælder dog selve bogen! Der blev dog ikke anskaffet en ny bog - og den foreliggende er i hvert fald »godt brugt!« - »Adgangen til at læse de københavnske blade er et af de få goder, der bydes foreningens medlemmer«, siger L. A. Andersen i 1914. Hertil kan siges, at langt den overvejende del af indlæggene i ankeprotokollen angår anskaffelse og afsigelse af aviser og blade. Avislæsning har altså været meget anvendt i »Risten«, og forskellige politiske anskuelser kan nok spores. »Socialdemokraten« var således ikke populær, og »Ekstra Bladet« benævnes: »Smudsbladet« (i 1914!). Skribenten vil have avisen fjernet til fordel for et eksemplar mere af »Jyllands Posten«. »Ekstra Bladet« blev afskaffet, og det klagede unge medlemmer over. - Shagrygning bør forbydes i foreningslokalerne - Tydelige krigskort og Atlas bør anskaffes (1915) - Den sidste opsats i ankeprotokollen omtaler tyverier og foreslår opstilling af stumtjener eller knagerækker i lokalerne.

Afskrift fra Grenaa Folketidende 22.8.1893. Ved J. A. Nielsen 1982.

Handels- og Kontoristforeningen havde til i aftes indbudt sine medlemmer til koncert af Grenaa Orkester med underholdning og trommesolo. Der var kommen mange til stede af foreningens medlemmer, såvel damer som herrer. Foreningens lille blomsterhave var pyntet op med hundreder af kulørte lamper. Flere påstod også, at de drømte sig hensat foran Tivolis koncertsal. Efter at orkestret havde givet et par numre, optrådte inde i salen den fra dyrskuepladsen velkendte »Trommekonge«, hr. C. Schenstrøm, der med rette bærer kongenavnet som trommeslager. Hr. Schenstrøms trommesolo var ubetinget en præstation af rang, og han høstede da også velfor-

1. Købmand Halvor Hermansen
2. Hans husbestyrerinde, fru Gerstrøm
3. H. P. Rosenvinge, muligvis
4. 5. 6. Ukendte
7. Apoteker Thomsen
8. Sagfører A. Andersen
9. 10. Ukendte
11. Dyrlæge Poulsen
12. 13. Ukendte
14. Læge Carl Ilsøe
15. Fru Boserup
16. Fru dyrlæge Dyekjær
17. Købmand Otto Secher
18. 19. 20. 21. Ukendte
22. Dyrlæge Mikkel Dyekjær
23. 24. 25. Ukendte
26. Fru Meta Secher
27. Bankdirektør Buhl
28. Fru godsforvalter Andersen, Gjerrild (?)
29. Herredsfuldmægtig C. Faber
30. Fru Faber
31. Tandlæge Hammer (bøjer sig)
32. Fru Hammer
33. Fru apoteker Thomsen
34. Fru læge Ilsøe
35. 36. Ukendte
37. Godsforvalter Andersen, Gjerrild Søgaard (?)
38. Ukendt

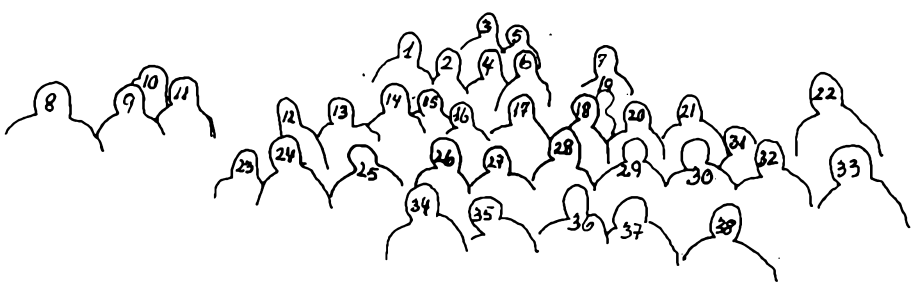

tjent bifald. Efter koncertens slutning kl. 11 improviseredes der et lille bal i salen for de unge.

14. november 1893:
H.&K. F. (Handels- og Kontoristforeningen i Grenaa)
Søndag den 19. november kl. 6 pr.: Aftenunderholdning for børn. Laterne magica. Oplæsning og dans til kl. 10. Fra 10-1 dans for voksne. Gratis adgang for medlemmer med husstand.

1. december 1893 (annonce):
H.&K. F., Grenaa. 1893 12.5. 6½ Stiftelsesdag. Fællesmåltid. Listen i lokalet. Sluttes mandag aften.

21. december 1893 (annonce):
H.&K. F., Grenaa. 2. juledag kl. 8 julebal i Hotel Skandinaviens theatersal. - Fredag den 29de december kl. 6½ børnebal med juletræ i foreningens eget lokale. Entre 50 øre. Liste ombæres.

Ved Grenaa Folketidendes 90 års jubilæum 1964 skrev redaktør Aksel Søchting, Haderslev, følgende i en artikel om hans barndom i Grenaa. Søchting var dreng i købmandsgården Storegade 13 og læste til læge. Opgav dette og blev journalistelev på Grenaa Folketidende. Var her i 1921-23. Afsnittet her om juleballet i »Risten« er kun en lille del af den festlige artikel i jubilæumsavisen 4. august 1964. Den findes at være yderst velegnet i en afhandling om »Risten« og gengives her ordret.

Juleballet i »Risten«
Vintermånederne kunne være lidt lange og uden mange fester. Der var selvfølgelig de sædvanlige vinterglæder, hvor skøjter og kælke var i brug. Kom der sne dengang, søgte man at »holde på den«. I vore dage ryddes gader og veje ved det mindste snefald. I min barndom skovledes sneen fra fortovene ud på gaden, hvor den fordeltes jævnt. Landboerne kørte, når der var mulighed for det, til byen i deres store og tunge slæder. Var der ikke sne på gaderne, blev byens gode kunder hjemme.

To fester var der i vintertiden: Skoleballet og juleballet i »Risten« - ikke mindst den sidste var en herlig fest. I vore dage kører man til den slags fester, i egen bil eller i taxa. I årene omkring århundredskiftet måtte man klare sig på anden måde. Var der høj sne, kørte nogle i kane. Vi drenge fik de lange støvler på og balskoene under armen. Min søster blev båret til »Risten« af vor elskede gårdskarl Rasmus. Den gamle »Risten« - forhen »Valhalla« - på Torvet var ikke just hyggelig eller luksuøs, men det var som at komme ind i eventyrets land, når vi i procession kom ind i salen, hvor et stort juletræ var tændt. Det måtte bestemt være verdens største juletræ! Så gik børnene, par efter par, omkring træet, anført af den høje og flotte købmand Hermansen og garver Vilh. C. Petersen, den mest udprægede kavaller i byen. Alle børnene fik gaver - et kræmmerhus med nødder, rosiner og pebernødder. Efter nogle danse fulgte den med spænding imødesete kotillon. Arrangementet skiftede fra år til år, men altid var der papordner, stjerner og kors, der strålede af »guld« og »sølv« til »herrerne« - kvinder dekoreredes ikke dengang. Pigerne fik af deres kavaller en lille buket papirblomster. Det var spændende. Når »slaget« var endt, var der piger, der havde blomsterbuketter som nogen prinsesse, og der var drenge, der var så ordensdekorerede som nogen nutidig russisk general eller marskal - men garver Petersen skulle nok sørge for, at alle fik mindst een buket eller eet storkors! Oven på al denne spænding med påfølgende sejrsglæde eller nederlagsstemning smagte en »rød sodavand« og en konditorkage herligt. - Salen rundt sad på stolene en »kødrand« af mødre - fædrene spillede kort eller diskuterede tidens problemer i restaurationslokalet. Det hændte, at man fik en henstilling om at danse med en af de småpiger, der ikke så ofte blev »budt op«, og så gjorde man undertiden den opdagelse, at en god gerning bærer lønnen i sig selv - og ellers kommer lønnen bagefter, for havde man danset et par pligtdanse, kunne det ske, at man - sammen med den unge dame - af en glad moder blev budt på sodavand og kage. Det smagte herligt hver gang - lad så være, at dansene med ens hjertes udkårne var mere sødmefyldte. Det var tidens danse, der blev danset, vals, polka, mazurka, spjætmazurka »med spjæt til begge sider«, svensk maskerade og til slut, når musikken spillede »Forgangen nat vor sultne kat«, en forrygende galopade, der næsten tog vejret fra en.

Guldsmed Møllers sølvsmykker

Af Tom Mortensen

Under bestræbelserne på at finde frem til gamle sølvarbejder af Grenaas guldsmede er jeg foreløbig stødt på 9 sølvsmykker, der udgør en lille gruppe for sig. Det er nogle karakteristiske dragtnåle med uægte sten, og de er alle fremstillet af Grenaa-guldsmeden Jens Blok Møller.

Eftersom der er tale om håndfremstillede ting, er ikke to af smykkerne ens. De består alle af en udhamret tynd sølvplade, der er let buet, klippet i form og poleret på forsiden. Midtpå er indfattet et stykke slebet, farvet glas. Hidtil er der kun fundet blå og røde glassten, eller glasflusser, som de almindeligvis kaldes. Rundt om stenen løber der altid et graveret slynget bånd, og der er også altid graveret et smalt bånd langs smykkets kant; derudover kan der være nogle bladgraveringer. Bagpå har der været loddet en nål, der sad lodret og var beregnet til at stikke gennem tøjet. Kun 3 af smykkerne har endnu bevaret denne oprindelige nål, hvorimod de andre har fået påsat en bøjlenål. Et af smykkerne er halvdelen af et bæltespænde, der altid har haft en fast bøjle bagpå.

Foreløbig kendes der 3 typer: hjerteform (2 stk.), skjoldform (5 stk.) og rektangel (1 stk. samt bæltespændet). Men der kan jo dukke flere op efterhånden. Alle smykkerne er stemplede bagpå med det gengivne mestermærke; oftest er de stemplet to gange. I to tilfælde er mærkerne blevet slettet, da bøjlenålen blev loddet på. De skjoldformede smykker har et lille vedhæng.

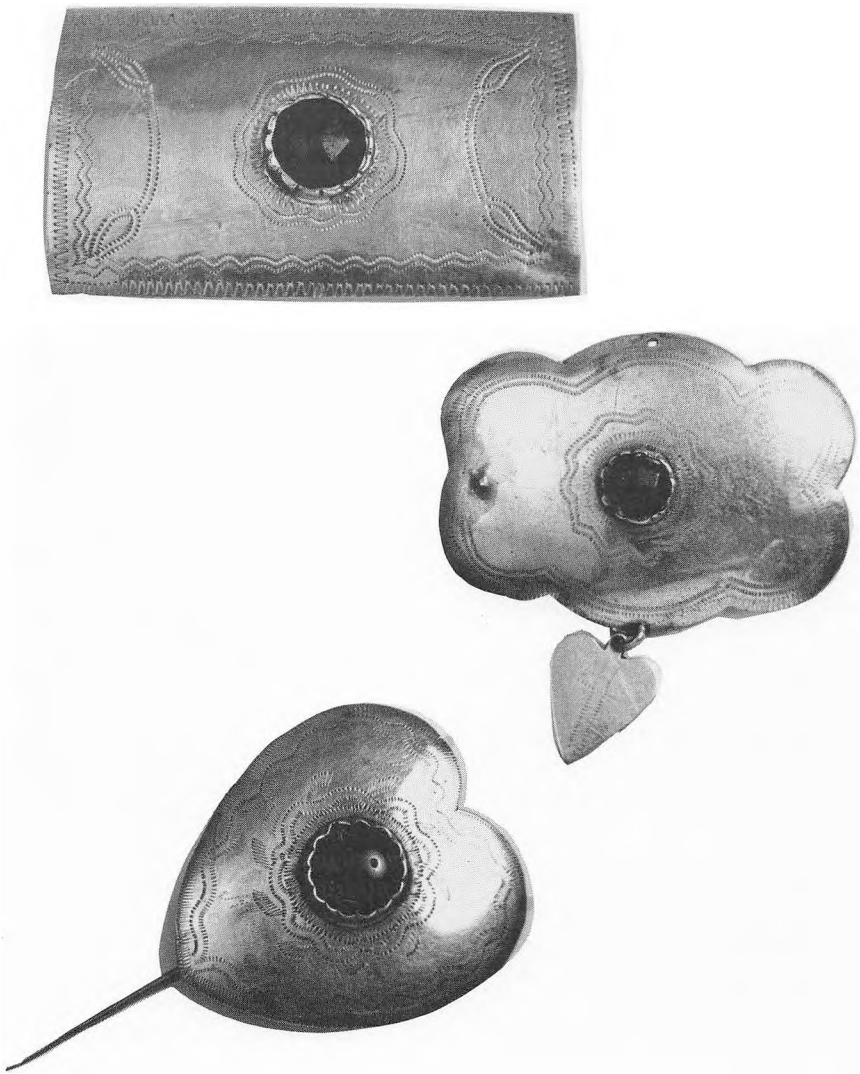

Tidligere har 2 af nålene været vist i Dagbladet Djursland sammen med et fotografi af en ukendt ung kvinde fra ca. 1900. Her ser man, at nålen tjener til at holde en høj krave sammen. Det har været nålenes oprindelige anvendelse. Talløse portrætfotos af kvinder fra ca. 1860 og århundredet ud viser, at den høje krave var dominerende mode, og kraven var næsten altid lukket med en smykkenål. Jeg har fundet endnu to fotografier, som viser Møller-smykkerne. For kort tid siden modtog Nørre Djurs Egnsarkiv et postkort-foto af en ung pige, hvis løse, hvide krave holdes på plads af et rektangulært Møllersmykke. Pigen er fra Karlby, og postkortet er dateret 1918. Det andet fotografi er et gruppebillede s. 39 i Ib Klausens bog om Bønnerup Havn. På billedet, der er fra ca. 1910 bærer en lille pige et skjoldformet Møllersmykke på brystet, altså kun som dekoration, idet nålen her ikke har nogen praktisk anvendelse. I de to sidste tilfælde må smykkerne være forsynet med bøjlenål - altså allerede omlavede. Hvor gamle kan disse smykker så være? Desværre er der ikke graveret årstal på nogen af dem, men Jens Blok Møller fik borgerskab i Grenaa 1850. To af nålene kan med nogen sandsynlighed være fremstillet ca. 1860, de øvrige måske lidt senere, men jo i al fald før 1895, da Møller døde. Jens Møller har naturligvis ikke været alene om at lave den slags smykkenåle. Randers-guldsmedene fra samme periode har fremstillet en lang række lignende smykker med røde, grønne og blå glasflusser, endda ofte på samme smykke. Men hvad dekorationen angår, står Møller-smykkerne stadig for sig selv. Smykkerne fra Randers er fundet i et par tilfælde her på egnen, men dels vandrer den slags småsølv vidt omkring ved arv, dels kan smykkerne være købt på marked, f.eks. som kærestegave. Farvede glasflusser på sølv var mode fra midten af forrige århundrede og hen mod slutningen, og de to materialer klæder hinanden, hvis der ikke bliver læsset for mange sten på. Det var ganske almindeligt, at hovedvandsæg af sølv her fra det midtjyske blev udstyret med et par glasflusser omkring 1850.

Af de ni hidtil kendte Møllersmykker kendes de syvs oprindelige miljø. De er blev brugt og båret af kvinder i Albøge, Attrup, Karlby, Karlby eller Rimsø, 2 i Gjerrild og eet i Voldby. Altså byer i en krans uden om Grenaa. Det vil blive interessant at se, om der kan findes Møller-smykker fra de øvrige sognebyer. Foreløbig tyder alt jo på, at smykkerne mest har været brugt på landet. Måske er der ligefrem tale om, at der har været et skel mellem oplandets kvinder, der brugte Møllers flade, tynde smykker, og byens kvinder, der - efter fotografierne at dømme - holdt sig til importerede eller mere professionelt støbte smykker af guld?

Møller-smykker har i deres oprindelige form været bundet af deres funktion, nemlig en praktisk og samtidig dekorativ måde at holde en krave sammen på. Det er derfor kulturhistorisk interessant at se, at i al fald nogle af smykkerne er blevet underlagt senere tøjmoder - blot har det så været nødvendigt at forandre den faste, lodrette nål til en bøjlenål.

Der kendes hidtil 5 forskellige mestermærker fra Jens Møllers værksted. Her vises det mærke, der er brugt bag på smykkerne, i ca. dobbelt størrelse.

En storartet stensætning ved Homaa

Af J. A. Nielsen

Grenaa Egnsarkiv har i 1981-82 fået hele to billeder af en stor og flot stensætning med bl.a. Homaa Kirke i baggrunden. Denne indlevering - billedet er fra 1848 - gav anledning til undersøgelser, og resultatet af disse meddeles her.

Der er rejst tvivl om stedet for stensætningen, idet det siges, at stensætningen ligger norden for Homaa Kirke. Højen ved landevejen ligger imidlertid syd for kirken, og her er vi ved spørgsmålet: har der ligget en stensætning både nord og syd for kirken? Et eller andet sted står der skrevet, at der engang lå en hel række oldtidsminder, gravhøje, omkring Homaa Kirke. Dette vides ikke, men Grenaa Egnsarkiv appellerer til alle, der kan fortælle om sligt, om at komme frem med deres viden. Teksten til billedet kan være forkert, og kunstnere har en vis frihed overfor deres motiver, så f.eks. kirken her og husene kan være placeret forkert. Indtil opklaring eventuelt finder sted, vil vi regne med, at den stensætning, vi ser på vort billede her, lå ved landevejen syd for kirken.

Allerførst må der erindres om, at den gamle landevej Grenaa—Aarhus havde retning over Hessel, Vejlby, Fladstrup, Lyngby, Albøge, Nødager, Maarup Vad, Rostved, Rønde osv. Den nye vej, den, der færdes på nu, blev (efter Carl Svenstrups byhistorie, bind A, side 115) åbnet for færdsel mellem Lund og Ålsø i 1859, men nåede først til Grenaa i 1868.

Under det spændende billede står: Stensætning nordenfor Homaa By. 1848. Bagpå er noteret: Maleri efter R. K. Kruse: Nordjyllands Mærkværdigheder II (Nationalmuseet). Et stempel viser, at billedet har tilhørt Topografisk Samling for Randers Amt. Denne institution har tilstillet alle egnsarkiver i amtet store samlinger af billeder, man råder over, ældre og nyere, og Grenaa Egnsarkiv har således 144 billeder fra Djursland og Anholt.

Billedet af stensætningen ved Homaa viser, at omkring 1870 var oldtidsminder ikke fredede. Man kunne åbenbart ødelægge dem efter behag. Et eller andet sted står der således i en gammel avis, at man ved Aalsrode har brugt

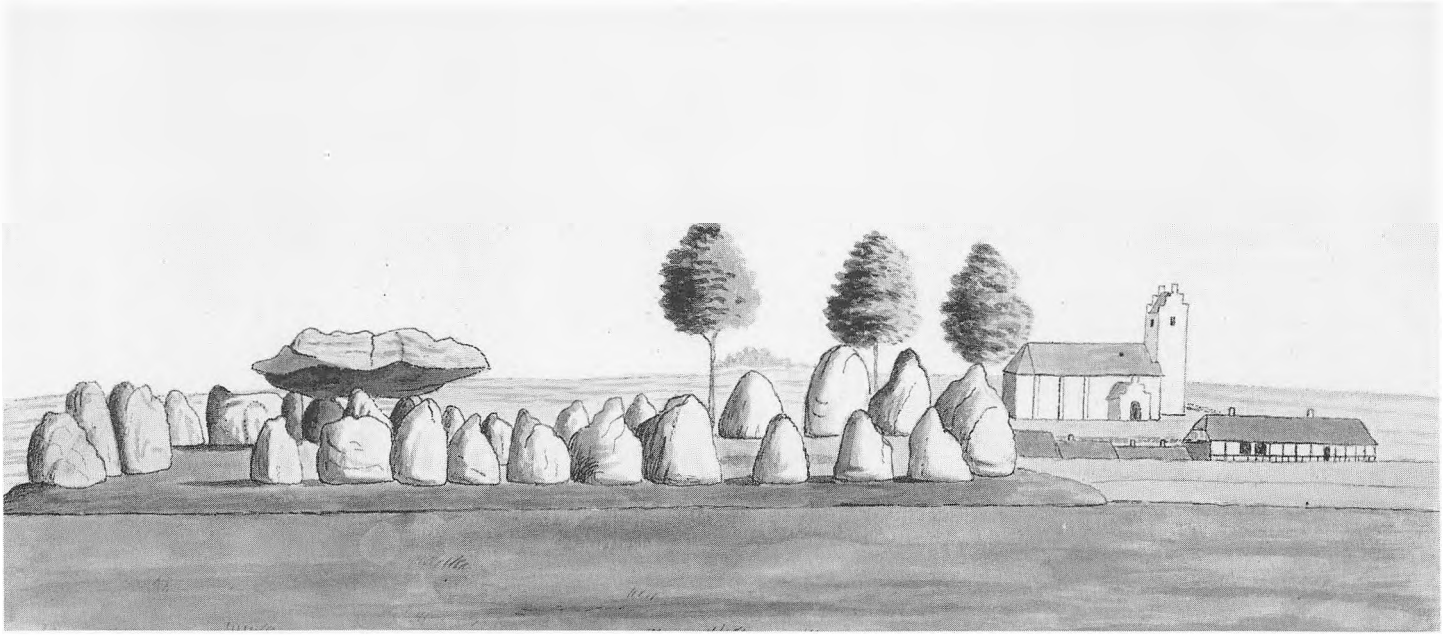

Stensætning nordenfor Homaa By, 1848.

stenene fra seks gravhøje til vejanlæg!

På stedet ved Homaa så man tidligere en række store sten ligge i spredt fægtning. Nu ses stenene ikke så tydeligt, idet bevoksning dækker dem. Det her viste billede menes at være fra 1909. Familien lærer Mostgaard aflægger besøg ved oldtidsmindet. Grenaa Egnsarkiv er meget interesseret i flere billeder fra stedet. Det interessante minde må absolut være taget mange gange. Må arkivet ikke få billederne, kan de affotograferes.

Aviserne skriver ikke noget om stensætningen og ødelæggelsen, men først i 1893 findes der i Jyllands-Posten en artikel om den. Den er uden forfatternavn, men er sandsynligvis skrevet af oldsagsforskeren, løjtnant Jens Jensen, Grenaa, der levede 1845-1909. Løjtnanten udgravede en mængde oldtidsminder på Grenaaegnen og beskrev dem meget udførligt. Der findes mange af disse beretninger i de gamle aviser og i udklip og afskrifter i Grenaa Egnsarkiv. Artiklen her er afskrevet fra Grenaa Avis. Løjtnant Jensen skrev helst i de større Aarhus-blade, idet han her kunne få betaling for sit arbejde. Det kneb nok med dette i de mindre Grenaa-aviser - og løjtnant Jensen fattedes altid penge. Han solgte simpelthen mange af de ting, han fandt, men heldigvis mest til museer og andre »gode« steder. Løjtnantens beretning om udgravningen ved Homaa fortæller meget om sagen:

En stenalder grav

Afskrift fra Grenaa Avis af artikel i Jyllands-Posten - 2. september 1893 - ved J. A. Nielsen 1981.

Tæt ved Homaa Kirke, ved Grenaa-Aarhus chausseen og lige opad sydsiden af denne, ligge meget iøjnefaldende, ovenpå en større jordhøj, nogle vældige kampesten tilsyneladende uden orden eller indbyrdes forbindelse. Disse sten ere imidlertid levninger af et prægtigt gravkammer fra stenalderen, en såkaldt »jættestue« eller »stor gangbygning«, der for godt en menneskealder siden, da den nævnte chaussee var under anlæg, blev ødelagt for at give materiale til denne. Af kamret er nu kun 5 stene tilbage på deres oprindelige plads, men disse oplyse tilstrækkeligt, at det har ligget i nordligsydlig retning, og at det har været af aflang oval grundform med en indvendig længde af henved 13 alen samt af 2½ alens højde. Indgangen, hvortil der har ført en stensat gang, har været midt på østsiden, og kamret har til loft haft flere mægtige granitblokke.

Dengang, man i sin tid hentede sten til vejmateriale fra kamret, blev dette slet ikke nærmere undersøgt; man tog kun rent praktiske hensyn, gravede en fordybning på den udvendige side af de opretstående vægsten, man agtede at benytte, og væltede derefter disse bagover i fordybningen, hvorpå de

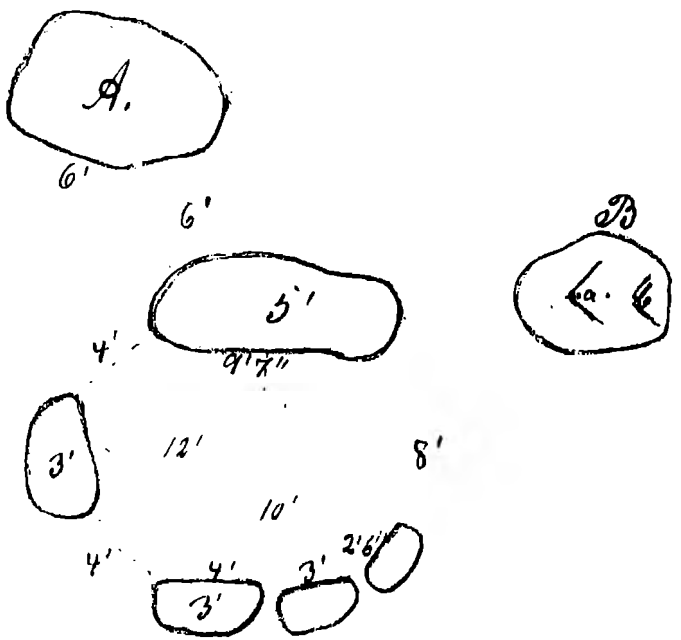

Djurslands museum har til denne artikel fremskaffet en kopi fra Nationalmuseets fortegnelse over oldtidsminder. Teksten lyder: »Rest af jættestue, Homaa B, Homaa S. Dette mindesmærke har været meget storartet og af betydelig virkning, da det uforstyrret kronede den smukt afrundede bakke. Da landevejen blev anlagt nogle få favne mod nord, og man fandt grus i bakken , så blev jættestuen forstyrret. Stenene A og B ligge nedvæltede i grusgraven og synes at være rester af de vældige overliggere. B har borehuller ved a og b, hvor sprængning er forsøgt. Af bærestenene stå kun 5, hvoraf den nordlige er meget anselig. Kammeret synes at have været en oval, 12'l og 10'b. Efter at vejfolkene havde ødelagt mindesmærket, har J. Jensen undersøgt stedet, men uden resultat. If. avisnotits af 7.9.1893.«

Familien lærer Mostgaard ved stendyssen nær landevejen ved Homaa år 1909. Det menes af være stenen til højre, der er genforeningsstenen i Homaa.

blevne videre behandlede til dette brug. Herved forblev det indre af gravkamret således uforstyrret. Imidlertid var der senere bleven åbnet en grusgrav ind i siden af højen, og under arbejdet her skred, for et par år tilbage, en af de tidligere vægsten for kamret ned i grusgraven. I den derved blottede kammerfyld fandt ejeren af højen, proprietær Gowertz-Jensen til Lyngdalgård, som tilfældigt var kommen til stede, en omtrent 6 tommer lang lansespids af flint. Ved en derefter foretagen udgravning over en bundflade af henved 3 kvadratalen i den nordlige ende af kamret fandtes fremdeles af ejeren personligt: 8 spyd- og landsespidser af flint, 4¾ til 9 tommer lange, 3 knive eller dolke af flint, 5½ til 7¼ tommer lange, en 1½ tomme lang, slank hjærteformet pilspids af flint, en rørformet ravperle samt to grovt forarbejdede, skålformede lerkar uden prydelser og skår af to kar med sådanne. De nævnte gjenstande forekom noget nær samlede i det nordøstlige hjørne af kamret, på bunden af dette, der var belagt med flade sten af indtil en kvadratfods størrelse.

Da den største del af brandtomten endnu måtte antages urørt og måtte formodes ligeledes at gjemme gravgods, er denne bleven undersøgt af løjtnant J. Jensen, Grenaa, og man har ved denne lejlighed fundet: et 6 tommers højt, skålformet lerkar, prydet med punkter på randen, et 5 tommer højt, rundbuet lerkar, som på halsen har omløbende stregprydelser, samt skår af to andre lerkar med prydelser; endvidere fandtes 7 ravperler og et brudstykke af en smalmejsel af

Genforeningsstenen i Homaa med inskription af lærer Mostgaard. Ved gavlen af huset snedkermester Niels Nielsen. Huset hedder Damhus.

ben. Spredte over bunden af kamret forekom endelig menneskelige skeletdele af mindst 3 individer.

Af den foretagne undersøgelse fremgik det midlertid, at den sydlige del af kamret havde været gjenstand for tidligere gravning, og heri ligger formentlig årsagen til, at udbyttet af gravgods i denne kammerdel var forholdsvis ringe. Ikke desto mindre er fundet i sin helhed, sammenlignet med, hvad man ellers kjender fra stenalderens grave, smukt og fyldigt, ihvorvel det må antages oprindeligt at have været endnu rigere.

Da der efter Sønderjyllands genforening med moderlandet rejstes »genforeningssten« i en række landsbyer, samledes beboerne i Homaa om at rejse en sten i deres by. Dér, hvor vejen i Homaas nordlige ende deler sig i to, fandtes i sin tid en dam, kaldet Kongedammen, og vandet på det lave sted var ofte til besvær. Der var altid pløret og ubehageligt omkring dammen, og i våde perioder kunne der stå op til en meter vand i kælderen i den nærmeste gård. Der blev rørlagt og dammen fyldt op, og på det udmærkede sted, der nu fremstod, skulle Homaas genforeningssten stå. Meget nærliggende besluttede man at bruge en af de store sten, der lå oppe ved landevejen.

Dagbladet Djursland bragte 11. september 1982 en festlig artikel af »ras« om Homaas genforeningssten. Historien skal ikke gentages her, kun skal det siges, at den store sten blev slæbt fra landevejen til stedet, hvor den nu står, ved håndkraft, leveret af unge og gamle.

Uanset, hvor stensætningen har ligget, står en af de store sten nu på et godt sted i Homaa gade og får sit blivende sted her. Det kan nævnes, at der i den række sten, der står omkring genforeningsstenen, findes to noget særprægede sten, gamle vejvisersten. Den sten til venstre bærer inskriptionen »Homaa Hede« og den til højre »Vejlby«. Homaa Hede er det nuværende Sønder Homaa. Stenene er netop, da dette skrives i oktober, restaureret af en stenhugger, da de havde taget skade.

Tænk, hvis Grenaaegnen havde haft den storartede stensætning liggende uberørt på sit sted enten syd eller nord for Homaa Kirke! Den havde været stensikker på postkort, i turistbrochurer og skriverier og et ideelt udflugtsmål.

BERIGTIGELSE

vedr. »Hammelev Præstegård under krigen«, 1980-udgave.

I min beretning om »Hammelev præstegård under krigen« i 1980-udgaven skrev jeg, at Søby og jeg den 19. september 1944 kørte politiets to biler til Søren Hæ i Hammelev. Jeg er bleven gjort opmærksom på, at den ene blev kørt til »Kristiansminde« af Agner Rasmussen, og kriminalpolitiets bil dagen efter kørt til Grenaa Havn hos Kjølhede.

Vilhelm Krarup

De forenede Haandværkers Liglaug i Greenaae 1787

Af Tom Mortensen

Byfogeden i Grenaa, J. Aagaard, forfattede 1806 en beskrivelse af Grenaa til Gr. Begtrups store værk »Agerdyrkningens Tilstand i Danmark«. Aagaards bidrag blev trykt i værkets 6. bind, udgivet i København 1810. Heri skriver han:

»Haandværks-Lauge haves ikke her i Byen«

og

»Byen haver et Liigbærer-Laug, De forenede Haandværkeres Liig-Laug kaldet; det blev oprettet i Aaret 1787 og bestaar af 12 Haandværksmænd, der bortbærer alle Liig her i Byen mod 2 Rdl., for ethvert Liig, der af dem bortbæres og som ikke i Lauget var indlemmet. Disse 2 Rdl. tilfalder Laugs-Kassen og anvendes til Understøttelse af de i Lauget værende Mænds Enker. Laugkassens Beholdning var ved 1805 Aars Udgang 150 Rdl.«

Afsnittet fra Aagaard er her citeret efter Carl Svenstrups Grenaa Bys Historie. Svenstrup skriver ikke selv noget om denne ligbærerforening, der blev opløst i 1844. Måske har han ikke kendt noget videre om dens eksistens. Men faktisk er foreningens eller lavets forhandlings- og regnskabsprotokol

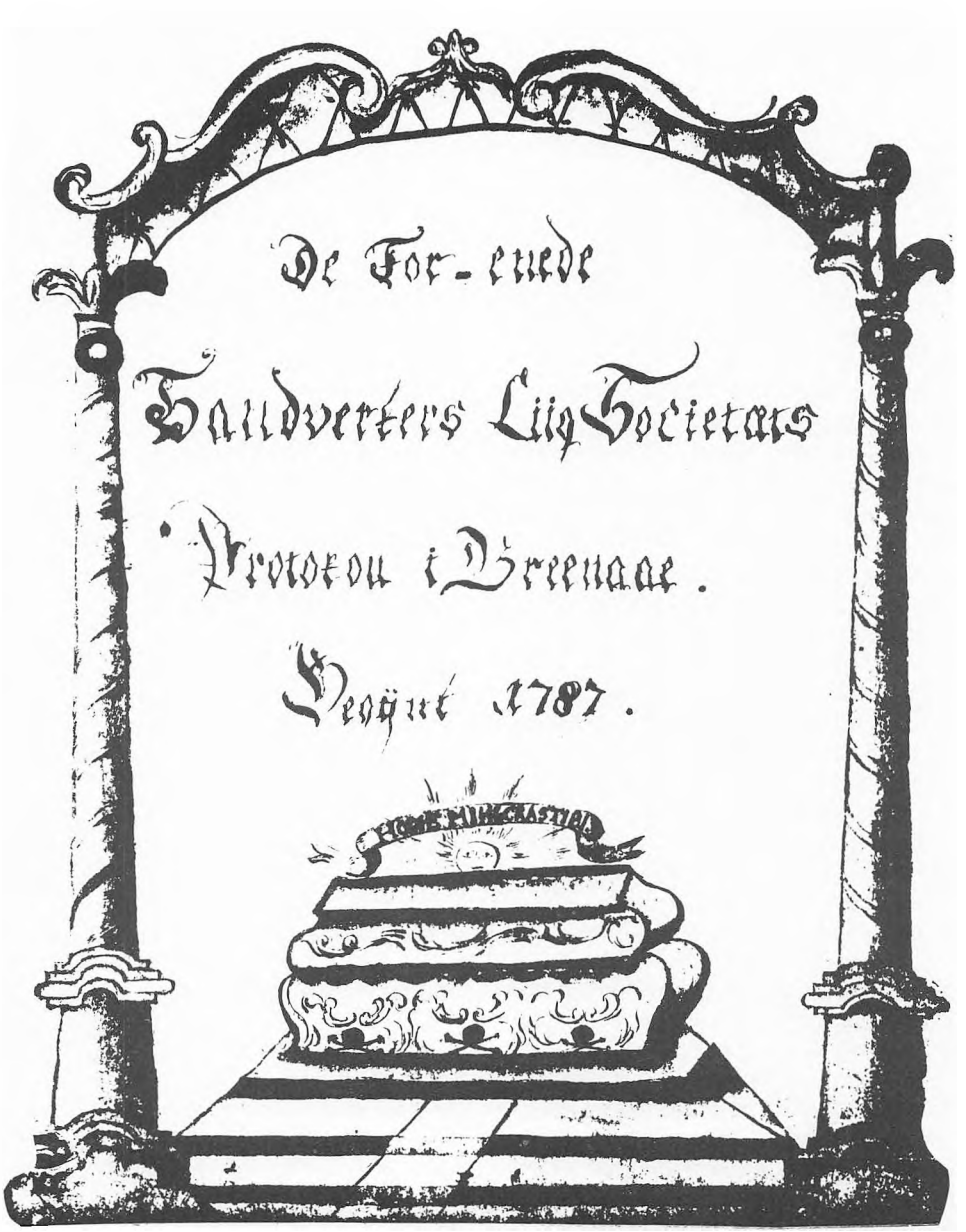

Protokollens titelblad med den flotte portal og den forsirede rokokko-kiste er tegnet med tusch og laveret. Båndet over kisten bærer den gamle, manende indskrift på latin:
»HODIE MIHI. CRAS TIBI«
»Idag mig, imorgen dig«.

bevaret. Den findes nu i Købstadsmuseet Den gamle By i Århus, og selv om protokollen mest handler om begravelser, kan man gennem den få et lille indblik i byens liv i det halvthundrede år, hvor lavet eksisterede.

Protokollens lidt kluntede titelblad gengiver foreningens navn: De Forenede Haandverkers LiigSocietæt i Greenaae. På protokollens første blade er indført lavets vedtægter i 8 poster, hvori de stiftende medlemmer gør rede for foreningens formål og interne funktioner. Disse vedtægter har tidligere været trykt i Jyske Samlinger i 1937-38, hvorfor jeg blot vil referere en del af hovedindholdet.

Først fastslås foreningens egentlige navn at være »De forenede Haandverkers Liglaug i Grenaae«. Her bruges for første gang benævnelsen »Laug«, og denne foreningens karakter af et håndværkslav understreges af, at lavet skal ledes af en oldermand, at det skal have en lade med to låse og to nøgler og endelig en fattigbøsse. I anden artikel fremhæves lavets formål, nemlig at sikre lavsmedlemmerne og deres hustruer at de kunne komme ordentligt i jorden. Midlerne skulle skaffes gennem kvartalsvise medlemsbidrag og gennem den betaling, som øvrige borgere måtte yde for at blive båret til graven af lavets medlemmer.

Formelt ligner Grenaas liglav altså de faglige lav, som i ældre tid fandtes overalt i de større købstæder, f.eks. skomagerlavet, slagterlavet osv. Men små byer som Grenaa har aldrig haft den slags faglige lav - der var simpelthen ikke f.eks. slagtere nok til, at de kunne danne et selvstændigt lav. I nogle småbyer løste man dette problem ved at lade en del »små« fag træde sammen i eet lav, eller lade de små træde ind i et større (guldsmede er hyppigt medlemmer af smedelavet). Men oftest gik de små fags interesser på tværs af de større, så det var altid en dårlig løsning.

De faglige lav havde forskellige formål: først en social sikring for dets medlemmer derved, at enker og udslidte/fattige medlemmer kunne få økonomisk støtte af lavets kasse, der fyldtes gennem faste medlemsbidrag. Dernæst en økonomisk sikring, idet lavet kunne nægte at optage flere medlemmer i faget, og dermed var man sikker på ikke at skulle dele arbejdet med andre.

Vores liglav var af et andet tilsnit. Nok var det indrettet som de faglige lav med lade, der gik på omgang, bøsse,oldermand og lidt ceremoniel i forbindelse med ladens åbning på de kvartalsvise møder hos oldermanden. Men eftersom det var sammensat helt på tværs af fag, faldt det faglige formål bort. Tilbage stod ifølge vedtægterne alene det formål at sikre, at medlemmerne med familie fik en standsmæssig begravelse. Det var vanskeligt at blive medlem af liglavet - og man kunne også blive smidt ud. Økonomien var også speciel. Godt nok skulle kassen delvis fyldes af medlemmernes egne lommer, men ret hurtigt strømmede pengene ind fra lavets virke med at bære andre til graven, og år 1800 behøvede medlemmerne ikke mere at betale bidrag.

Ud fra den økonomiske synsvinkel forstår man også bedre, hvorfor det var vanskeligt at blive optaget som medlem, eller »Interessent«, som det hedder i protokollen. Begrænsninger af faglig art var meningsløse i en by, hvor der oftest højst var arbejde til een mester indenfor hvert fag. Men jo færre man var, jo færre var man om at dele indtægten fra fremmede lig. Grenaa liglav var en forretning.

Efterhånden øgedes liglavets ejendom. Foruden ligbåren ejede man to ligklæder, som desuden blev lejet ud til mere prominente begravelser i omegnen, f.eks. til Rimsø og Vejlby. En ligvogn anskaffedes i 1822 - nemlig det år, hvor den nye kirkegård ved Nørre Port blev taget i brug. Også vognen kunne lejes ud - f.eks. til Meilgaard. Allerede i 1795 kunne kassen låne 50 Rdl. ud til Poul Allelev Grovsmed, der som sikkerhed pantsatte »hans Huus og Smede beliggende her paa Store Gade«. Også senere foretages der økonomiske transaktioner af denne type, som skaffede forøgede indtægter til kassen.

I løbet af 1830erne aftegner der sig en ny udvikling for lavet, idet man nu afholder baller! Protokollen siger ikke meget herom, røber kun udgifterne, der også svulmer op i forbindelse med kvartalsmøderne til fortæring for medlemmerne. Liglavet fik tilsyneladende mere og mere karakter af en selskabelig forening. Denne udvikling er muligvis grunden til, at liglavets tid var ved at være forbi. Omkring 1840 melder flere medlemmer sig ud, og endelig besluttede man at opløse lavet i 1844. Beslutningen står blot indført i protokollen uden underskrifter. Aktiverne blev realiseret - ligvognen blev solgt på auktion til smedemester Larsen, og de indkomne penge fordeltes ligeligt på medlemmerne.

Ligvognen er formodentlig den samme som i 1972 henstod i en vognport i Grenaa og er omtalt og afbildet i J. A. Nielsens »Grenaa Minder«.

Der er næppe tvivl om, at liglavet havde fået et vist renommé efterhånden. Det gjorde selv sit til det. Blandt andet blev et par medlemmer ekskluderet, fordi de havde overtrådt reglerne om sømmelighed. »Den, der for saadan uanstændig Opførsel som Banden, Skielden, Klameren og deslige er multeret (dvs. idømt bøde til fattigbøssen) toe Gange, skal tredie Gang udsettes af Selskabet og uden vidre Omstendigheder have tabt sine Inskude i Cassen og sine Fordeele af Lauget. Hand maae ike paanye antages som Medlem, uden først at have forsonet sig med Selskabet.«

1813 blev Hans Bille udstødt, og 1828 Søren Svare, der havde været medlem siden 1814. Endelig blev medlem siden 1831 snedker P. Kildahl udskreven af lavet »for urigtig Opførsel« i 1840.

En liste over stifterne af lavet viser bredden af den faglige sammensætning, der dog som nævnt har været uden reel betydning for lavets virksomhed:

1787:
Jørgen Madsen, glarmester og oldermand
Hans Planitz, guldsmed
Jacob Høvinghoff, skomager
Hans Seier, rebslåer
Christopher Lynge, glarmester
Jens Wollum, bager
Christian Ramshart, bogbinder
Hans Perck, kobbersmed
Jens Lind, feldbereder
Hans Ritto, bager
Peder Ross, hattemager
Rasmus Stinck, skomager

Nogle af stifterne døde naturligvis, andre meldte sig ud og nye kom til. Udover de allerede omtalte indmeldes skomager Niels Borup 1795, Søren Sørensen Bødker 1796, skrædder Ole Bech 1801, bødker J. H. Hansen i stedet for S. Bødker i 1802, snedker Hans Hoeg 1816, bødker J. C. Juul 1818, bager P. Tolboe og smed J. Larsen 1831. Da Søren Svare blev smidt ud af lavet i 1828, underskrev samtlige tilstedeværende denne beslutning: Johannes Jørgensen, drejermester og oldermand, Jørgen Madsen, glarmester, Jens F. Voldum (Wollum), bager, P. C. Stinck, skomager, Jens Sørensen Lind, feldbereder, C. Lynge, glarmester, Jacob Madsen, hattemager, H. Høeg, snedker, Severin Buch, væver. En hel del havde været med fra starten, og man bevarede tilsyneladende så vidt muligt de samme fag i lavet. Siden 1831 ses iøvrigt ingen nye medlemmer optaget.

Man kan spørge, hvorfor liglavet i Grenaa i det hele taget kunne opstå. Formodentlig har bystyret hilst initiativet velkomment, fordi ligbæringen i byen bragtes i faste rammer. At ligbæringen blev en forretning, måtte man tage med. Helge Søgaard antyder i Jyske Samlinger, at lavet dermed havde sikret sig et monopol på ligbæring i byen. Det kan ikke helt have været tilfældet, eftersom lavet ifølge protokollen ikke bar alle lig i byen bort. I 1787 skulle betales mindst 1 Rdl. og 2 Mk. for ligbæringen, og ikke alle familier havde råd til det. Men det fremgår også af protokollen, at lavet blev engageret, når byens ledende borgere skulle bæres til graven.

Liglav var almindelige i ældre tid. De opstod som regel som en aflægger af et fagligt lav, f.eks. Randers Bagerliglav, og i nogle byer vrimlede det ligefrem med dem.

Allerede 16 år efter Grenaa Liglavs opløsning opstod dets efterfølger, idet der dannedes en ligbærerforening under Grenaa Haandværkerforening. Haandværkerforeningen blev oprettet 1854, sammensat på tværs af fagene, og dens opgave var udtrykkeligt: »Varetagelse af Haandværkerstandens Interesser og ved fælles Bidrag at skabe et Fond til Hjælp til trængende Haandværksmestre og deres Enker.« Tiden var blevet anderledes, men det var for sent at danne et rigtigt fagligt lav, idet loven om fri næring allerede forberedtes i rigsdagen. - Men hermed har vi forladt historien om liglavet, Grenaas første begravelsesforretning.

Kilder:
Carl Svenstrup: Grenaa Bys Historie, bind A2, s. 751 og 757.

Helge Søgaard: Bidrag til de jyske Liglavs Historie i det 18. Aarhundrede.
Jyske Samlinger 5. Række, bind III, s. 361-397. (1937-38)

De For-enede Handverkers LiigSocietæts Protokoll i Greenaae. Begynt 1787. (Den gamle By, Aarhus)

J. A. Nielsen: Den gamle ligvogn i Grenaa - og lidt om begravelsesskikke.
J. A. Nielsen: Grenaa Minder, Grenaa 1975.

Børnehjælpsdage i Grenaa i gamle dage

Af J. A. Nielsen

Næsten al hjælp til børneforsorg foregik i gamle dage på privat basis. I Grenaa og omegn havde man en fælles børnehjælpskomite, der arrangerede festerne på dagen og udfoldede overmåde store anstrengelser for at få penge ind. De gamle aviser hjalp godt til og fortæller alt om det, der hittedes på, og det må nok siges, at der var mange i sving, ikke alene på selve dagen, men lang tid i forvejen. Som noget af det første falbød man f.eks. i 1907 børnehjælpsdagens festmærke: margueriten, der kostede 15 øre og var til salg hos alle købmænd og brugsforeninger m.v. I tilknytning til dette kan fortælles, at en gættekonkurrence om, hvor meget dagen ville indbringe, havde en smuk bogpræmie som gevinst. En god månedstid efter festen forelå resultatet: nettooverskudet blev 3920 kr. 39 øre, i 1982 en beskeden sum, men i 1907 mange penge. Bager Feldvoss i Trustrup vandt bogpræmien ved at gætte på et overskud på 3909 kr. 99 øre. Det højeste »gæt« lød på 8400 kr. og det laveste på 1417 kr.

Redaktør Skjødsholm var komiteens formand og skrev daglig i Grenaa Folketidende anbefalende ord. Dagen før festen sluttede han f.eks. en lang artikel med følgende: »Derfor kom alle, rig og fattig, ung og gammel, og hold fest i Grenaa på søndag, så deltager du i årets smukkeste fest. Snart er høsten i lade, den rigeste i mange år. Kom ind og brug lidt eller meget til fordel for dem, der ingen høst har. Så bliver der glæde ved for alle at holde fest i den pyntede lo«. Det sidste appellerer nok specielt til »dem fra landet«, men forud var præciseret, at festen var en folkelig fest for alle.

De store anstrengelser kronedes med held i 1907. Referatet dagen efter melder om en stor succes. »Lidt over middag begyndte landboerne at strømme til byen, til vogns eller pr. cykel, i overskuelige (der skulle nok have stået uoverskuelige: men også i gamle dage var der trykfejl) rækker, og da processionen kl. 4 gik ud fra Vestergade, stod folk tæt pakkede gaderne langs, så der kun med besvær kunne gøres plads til toget«

»Toget tog sig overordentlig stilfuldt ud og vakte udelt beundring og anerkendelse, ligesom det ved sit alvorlige motiv stemte sindene til vemod«.

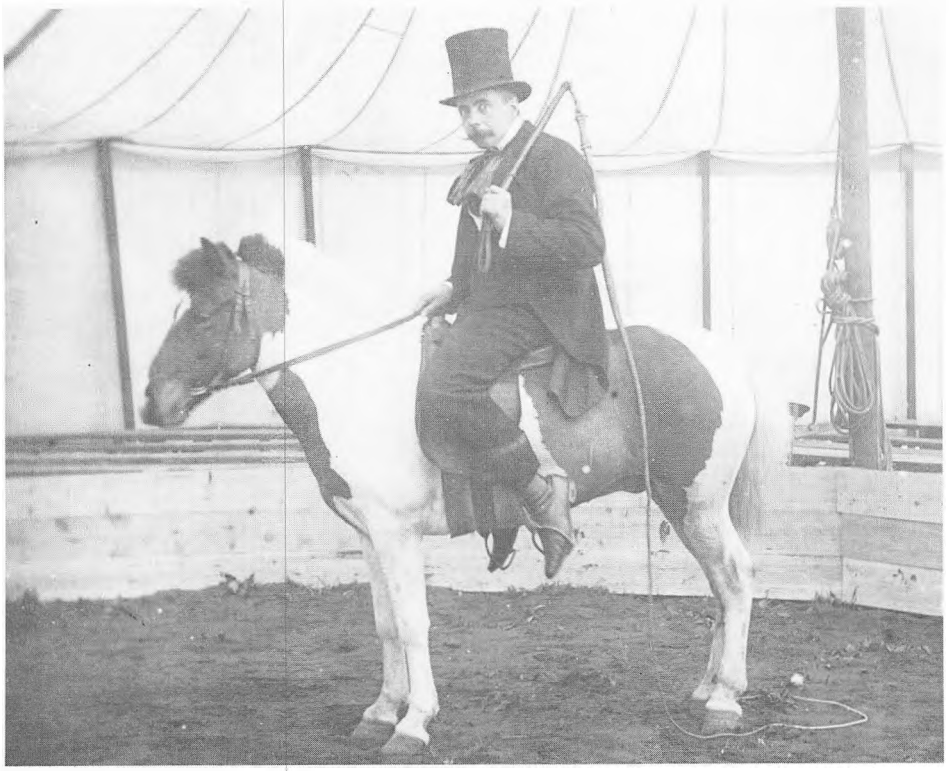

I 1903 afholdtes en børnehjælpsdag af helt store dimensioner. Et Cirkus Grinsjovky var det helt store nummer og kopieredes i 1930erne med stort held. Senere købmand Otto Secher var i lære i Assens. Hans moder sendte ham to postkort og fortalte om festen. Kortene solgtes for at give penge i kassen. De viser situationer fra cirkus.

Programmet var ganske overvældende, selv set med øjne af årgang 1982. Der startedes med reveille gennem gaderne kl. 7 om morgenen, og det skal bemærkes, at der til nogle af musikarrangementerne var et 18 mands orkester. - Kl. 4 om eftermiddagen gik det rigtig løs med tale af borgmester Rothe fra en talerstol på Torvet. Den borgmester var der ellers ikke meget skæg i, men her har han altså været med til fest. - Der var optog og procession gennem gaderne: Stænderoptog, Danmarksvogn (hvortil komiteen havde anmodet haveejerne om navnlig hvide og røde asters), motiv fra H. C. Andersens »Den lille pige med svovlstikkerne«, faneoptog og børneprocession.

1905 fotograferede boghandler Vilhelm Hansen optoget ved børnehjælpsfesten. Her passerer man Torvet.

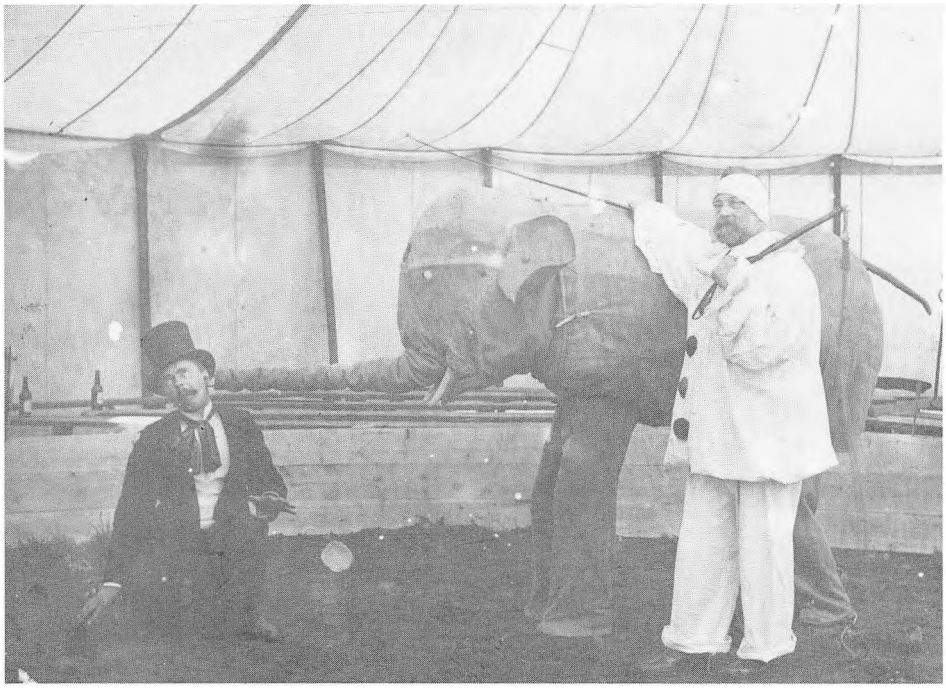

Der var dilettantkomedie i Handels- og Kontoristforeningens sal og koncert med lokale kræfter, variete i Hotel Skandinaviens sal (direktør: købmand A. Qvist), med titlen »Trommesalen« og med både amatører og fagfolk. Her holdt bl.a. »Nielsens kone fra Hyllested« foredrag. Endvidere var der et menageri »Hercules« med journalist N. Josiassen som direktør. Alle disse arrangementer havde ved siden af komiteens store reklame specielle annoncer med deres program. Den morsomste var den om menageriet, der nok har været noget speciel. Josiassen, der senere blev kommunalpolitiker og landstingsmand, var en spasmager af rang. Hør blot lidt af hans program: »Menageriet er velvilligt udlånt af hr. direktør Hagensmeck, Berlin. Menageriet omfatter bl.a. æsler, tigre, rovfugle, polardyr og vildsvin - Nb. Sensationsløve fra Jütland, der rides af løvetæmmer-

sken Miss Cora - Verdens mest veltalende flamingo »Poppe« - Amerikansk kanariefugl, fanget i Stensmarks urskov 1887 - Den spillende bjørn »Figuen« - Optræden af slangetæmmersken Fraulein Lagordi de Mairo med sine giftsprøjtende slanger og sin veldresserede leopard - Non plus ultra: Optræden af manden med de 10 hoveder og 40 sanser samt Grenaa ny vandinspektør, tidligere opsynsmand ved Fuglsø Mose«. - Det sidste hentyder nok til et stort elektricitetsprojekt i nævnte mose med redaktør Skjødsholm i spidsen. - Og det har nok været et gevaldigt menageri! Der var smækfuldt alle steder, står der i avisen. Entreen var 50 øre, visse steder dog 1 kr.

Der vistes levende billeder i Hotel Dagmars havesal hver halve time, og entreen var 35 øre for voksne og 15 øre for børn. Leder og indehaver af dette teater var tandlæge Hammer, der senere oprettede Grenaa Biograf-Teater, og i hvis familie det var, indtil det blev kommunalt. Tandlægen fik interesse for de levende billeder, da han så de første i Grenaa ved ungskuet 1906. Han optog en række film fra Grenaa straks efter, og de brændte længe efter ved en brand i operatørrummet i biografteateret i Østergade. Det havde været morsomt, hvis disse film havde befundet sig i Grenaa Egnsarkiv i dag. Tandlægen startede forevisning af levende billeder, film, i Hotel Dagmars havesal, og nedskriveren af dette har været der. Entre 10 øre søndag eftermiddag.

Det var et lille sidespring. Børnehjælpsdagen havde foruden alt dette kirkekoncert (orgel, violoncel, solo- og korsang), tombola (25 øre pr. nummer), bortlodning af to cykler á 135 kr. Pr. lodseddel 50 øre. Der var boder med lykkehjul, skiveskydning og fiskedam, blomster- og frugtbod, karrusel, cigar- og kagetelte, mælkeudsalg, konditori m.v.

Restaurationsudvalget havde ved de to foregående børnehjælpsfester egne

De to damer her optrådte i Cirkus Hercules ved børnehjælpsfesten i 1907. Billedet har længe været uidentificeret, men ved en udstilling på museet sagde montør Otto Therkildsen overvældet: »Det er sgu min søster!« Karen Therkildsen havde dengang (1972) været i Amerika i 40 år. Karen er damen til højre, og den anden til venstre hedder Agnes Thomassen. Hvad de to har optrådt med, vides desværre ikke.

1906 dansede »Alfeballetten« ved børnehjælpsfesten og 1907 var der en festlig vogn med temaet »Barnet er fremtiden«. På den nederste linie på banneret står der sikkert: »Av det i tide«.

beværtningssteder. Denne gang enedes man med byens 12 hoteller og restaurationer om at sørge for mad og drikke til de mange gæster. Spisestederne gik ind på at betale et bidrag til børnehjælpskomiteen.

Der udkom et Børnehjælpsblad med programmer, boghandler Hellemann Nielsen udsendte efter festen postkort med billeder af indslag og lod fortjenesten ved salget gå i børnehjælpskomiteens kasse.

Alle de mange assisterende blev inviteret »til en lille festlighed med dans« på Hotel Skandinavien et par dage efter festen. Der opførtes »Intrigerne« og »Gademusikanterne«, en operette. Til de fælles udgifter betalte hver deltager 10 øre.

I november averterede komiteen, der bestod af 10 mand fra by og egn, om, at man kunne indsende andragende om hjælp af de ca. 4000 kr., der var til rådighed.

Også i 1917 var der vognoptog til børnehjælpsfesten. Her passerer man den senere museumsgård og drejer ind i Kannikegade. Dengang var byens stolthed, de to store kastanietræer på højdepunktet.

Fra boghandler Vilhelm Hansens fotoalbum

Ved J. A. Nielsen

Grenaa Egnsarkiv præsenterer i årets billedkavalkade nogle af boghandler Vilhelm Hansens optagelser fra 1890erne og til 1904, da han døde, og nogle af familiens optagelser derefter, optagelser, der fortæller mangt og meget fra den svundne tid, hvor der ikke var ret mange fotografiapparater.

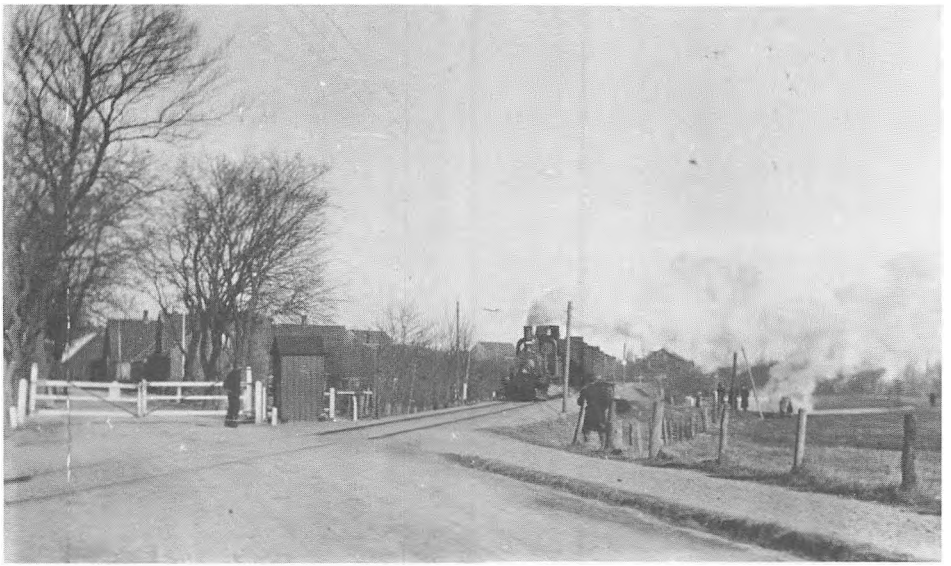

Jernbaneoverskæringen nær Sønderbro 1899. Man ser de gamle bomme, der betjentes med håndkraft, og ledvogterens lille skur. Til højre for dette »Hvirvlen«, over gangstien, hvor børn og barnlige sjæle tog sig mangen karruseltur. En fotograf er åbenbart parat ved stativet ved hegnspælene.

Lillegade 1896. Samtlige huse, undtagen nr. 2 fra venstre, er stadig til stede i 1982 - men der er sket ændringer, navnlig med bryggeribygningen til højre.

Grundlovsdag 1904 på Torvet. Grenaa Frivillige Drenge Forbund trækker op ved Frederik den Syvendes statue. GFDF er en tidligere drengeorganisation end FDF. De store huse er Hotel Skandinavien og Djurslands Afholdshotel. Helt til venstre Østergade 3.

Ålegård 1909. Sandsynligvis ved Fornæs, hvor der var flere af slagsen.

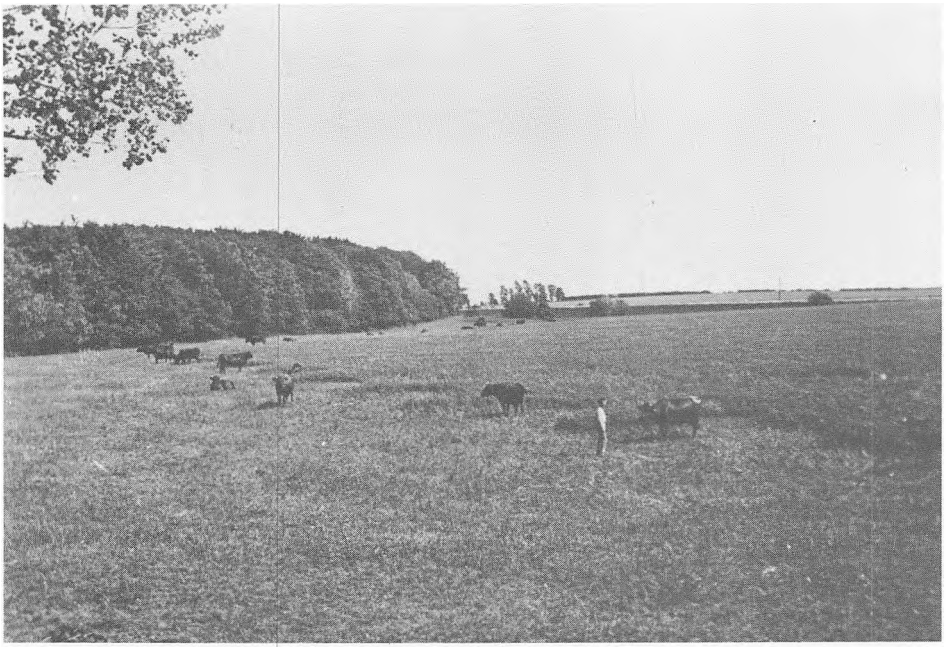

Parti fra »Lundskov« ved Trustrup 1911.

Familien Vilhelm Hansens båd på åen. I gamle dage lå der en hel lille flåde af mindre både i Grenaaen, en slags statussymbol.

Høbjergning i engene syd for åen. Parret til venstre menes at være hotelejer Knudsen og frue, Hotel Dagmar. De store huse må være købmandsgården i Storegade 13. Står stadigvæk på stedet.

Hulvejen ved Katholm 1895. Opstilling til fotografering med vognmandskøretøjet i baggrunden.

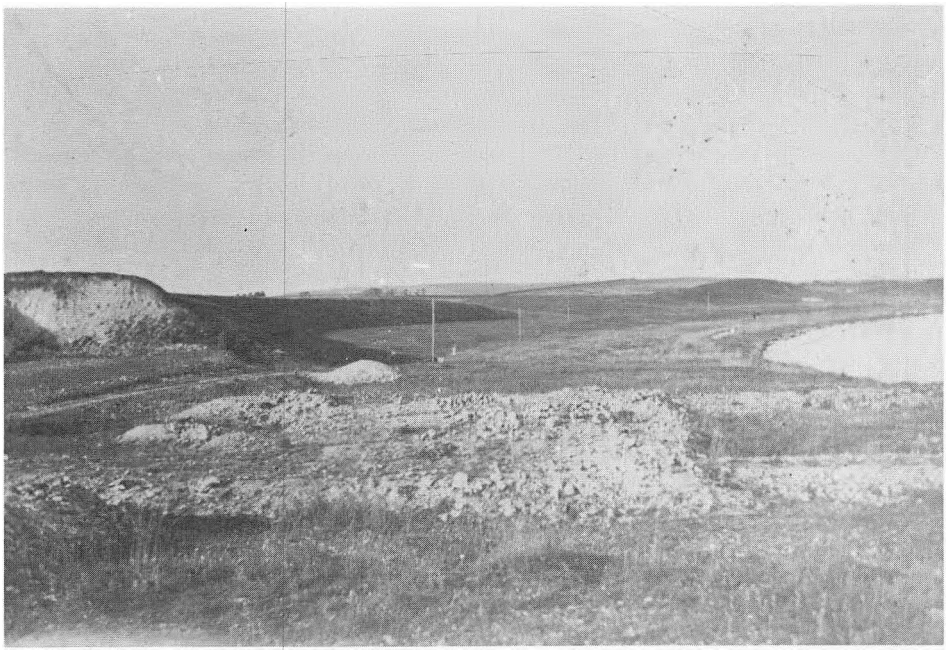

Grenaa Kalkbrud ved Bredstrup Strand. Pælerækken er til »redningstelefonen«. Der fandtes 3-400 sådanne fra Grenaa havn til Treå ved Bønnerup. De store dynger er kridtaffald fra kalkbrydningen i bakkerne.

Hus ved Sønder Mølle. Grenaa Egnsarkiv vil gerne vide hvilket.

Fornæs Fyr 1902.

Frk. Natalie Hansen, fru Emilie Hansen og tjenestepigen - som det hed dengang - i haven nær Sønderbro, 1903, hvor blomsterfloret altid var genstand for beundring.

De tre sidste billeder er optaget af boghandler Vilhelm Hansens søn, boghandler Knud Hansen. Optagelserne er fra begyndelsen af 1930erne.

Torvet i 1934. Glarmester Chr. Petersen bygger »bag kirken«, hvor der lå et par lave huse (se billedet: Grundlovsdag 1904)

Ringriderfest på den nuværende Vestre Skoles sportsplads i »Kæret«.

Grenaa Idrætsforenings klubhus ved den nuværende Vestre Skoles sportsplads. Det var i al beskedenhed, men gjorde nu god fyldest alligevel ... Det anvendtes til 1930erne, da Stadion kom til.

Skoleinspektør Rud. Simonsens billeder

Af J. A. Nielsen

Fra skoleinspektør Rud. Simonsens dødsbo har Grenaa Egnsarkiv modtaget en meget stor samling billeder, hovedsagelig fra fester, Rud. Simonsen har deltaget i de forskellige steder, hvor han virkede: Tøstrup, Vejlby f.eks. En lang række udmærkede personbilleder er desværre unavngivne, og egnsarkivet vil være taknemmelig, hvis kendtfolk de respektive steder vil sætte navne på, (lysthavende kan henvende sig til arkivet, tlf. 32 18 42). Billederne ligger i kuverter fra de forskellige fester. Rud. Simonsen fotograferede ikke blot hovedpersonerne og gæsterne, men også musikerne, skafferne og damerne, der lavede mad og serverede. En ting som de i en årrække meget anvendte selskabshuse har han også foreviget, og en hel række af de obligatoriske navneskjolde ved hovedpersonernes pladser kan studeres her og sammen med udsmykningen være vidnesbyrd om, hvorledes man greb sagen an ved fester, altsammen »på landet«. Billedkuverterne er forsynet med årstal, så historikere vil kunne fremdrage mange interessante detaljer herfra, f.eks. damernes og herrernes påklædning i skiftende tider.

Ved siden af de mange festbilleder findes i Rud. Simonsens samling et meget stort antal billeder fra gymnastikfester over hele landsdelen, store, flotte gymnast-optog, glimt fra opvisninger og sportspladser, desværre også her uden navne. Ofte er dog lederne nævnt ved navn tillige med de forskellige holds benævnelser. Der er billeder fra »små« steder og »store« som Kolind og Fuglsølejren. Tillige er der billeder fra ridestævner, ringridninger, tovtrækninger, udflugter med hestekøretøjer og meget mere interessant.

Rud. Simonsen har åbentbart altid haft sit fotografiapparat ved hånden. Han har fotograferet landskaber, f.eks. ved Lillemølle og Revn, og han har fotograferet lastbiluheld, huse rundt omkring, desværre også her uden oplysning om, hvad og hvor. Simonsen har haft øje for at fotografere specielle ting, han er truffet på, og en af disse ting er på kuverten benævnt »Den store plov på Næsgaard«.

En halv snes billeder af denne store plov gav anledning til undersøgelser, og disse afslørede, at proprietær Johs. Eriksen i 1951 lod 30-40 tønder land dybdepløje ved Hedeselskabets foranstaltning. Rud. Simonsen var altså henne og kikke på. Proprietær Sørensen på nabogården »Rørholm« havde tidligere ladet foretage en dybdepløjning på et areal, og der var forøvrigt på den tid arrangeret beskæftigelsesarbejder på »Rørholm« med en hel del folk beskæftiget. Formålet med dybdepløjningen var at få den gode Kolindsund-dynd op til overfladen. Den store plov fra Hedeselskabet pløjede furer på 80 cm. dybde og bredde. Arealet var noget uensartet med sandede pletter her og der, og man vendte simpelthen det hele: Pløjede dyndet op og sandet ned - populært sagt. Det var

På kuverten står: Uheld med Søren Sviths lastvogn.

ikke så lige en sag, siger Jens Sørensen, Lupinskrænten, der var landarbejder på »Næsgaard« i en meget lang årrække og netop er gået på pension. Dyndet var vanskeligt at have med at gøre. Ploven væltede det op i nogle meget store spolter, og gårdens maskiner kunne slet ikke behandle det. Pløjningen foregik lige efter høst, og man måtte simpelthen lade jorden ligge ubehandlet, til den havde fået frost. Ukrudtet trivedes gevaldigt, og det viste sig, at ploven hentede en mængde sten op, nogle så store, at det kneb for to mand at bakse dem op på vognen. Det var vistnok uforudset, dette med stenene, og det var et møjsommeligt og kedeligt arbejde med dem. Men det var i hvert fald noget, der gav arbejde! Ploven kunne forøvrigt ikke klare alt: Mænd med skovle måtte sørge for, at sandet kom ned i furerne.

Den store plov blev trukket af to traktorer med larvefødder, og Rud. Simonsens billeder kan give et indtryk af det store apparat. I mindeparken for hedens opdyrkere - i Kongenshus - kan man forøvrigt se en sådan kæmpeplov (måske denne her fra »Næsgaard«). Den står ved museet dernede.

Midt under arbejdet med pløjningen stødte man på noget spændende: en oldtidsbåd! Proprietær Eriksen underrettede Nationalmuseet, og dette overgav sagen til Djurslands Museum. På den tid havde museet ikke nogen museumsinspektør som nu. Museet lededes af formanden og interesserede bestyrelsesmedlemmer eller andre. Den daværende formand, malermester Jørgen Jensen, og lærer Gunnar Hansen,

To billeder fra »Næsgaard« med Hedeselskabets kæmpeplov.

De to traktorer, som trak Hedeselskabets kæmpeplov.

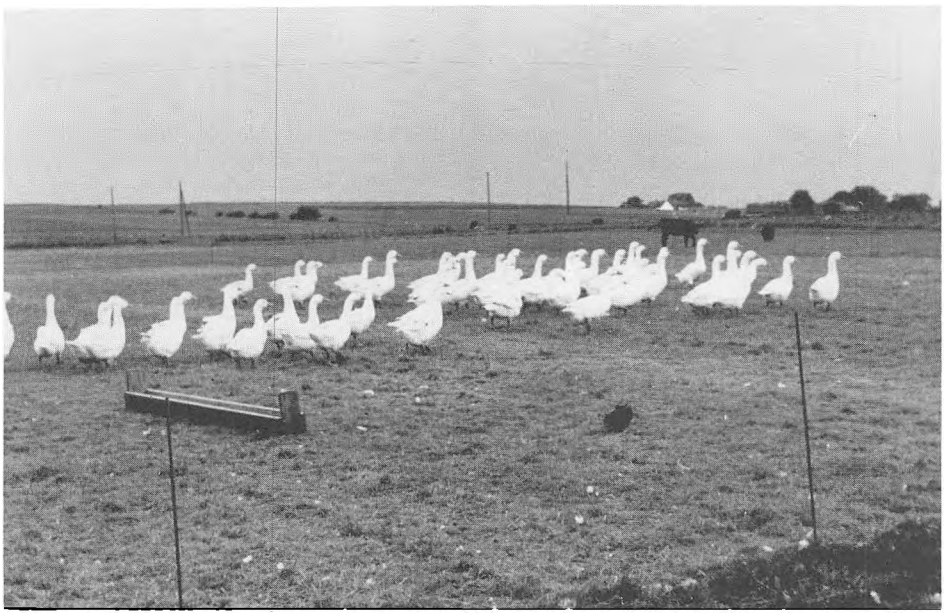

Gåseflok - men hvor?

en ung, meget museumsinteresseret mand, var ude at se på båden. Den var stærkt beskadiget af ploven, men kom på en vogn i nogenlunde samlet tilstand. Demokraten skriver: »Båden, der er af eg, er ret velbevaret. Den er 80 cm. bred, og 4,40 m lang. Fundet er gjort i en såkaldt brundyndsrevle oven på et gruslag. Båden stammer sandsynligvis fra den yngre stenalder, og den formenes at være 5000 år gammel.«

Senere meddeler bladet, at oldtidsbåden er kommet til Djurslands Museum, »hvor der er skaffet plads til den i en sidebygning, der tillige anvendes til opbevaring af gamle brandsprøjter«. Båden stod til eftersyn en søndag eftermiddag mellem kl. 14 og 15.

Landpost - men hvem og hvor?

Gjertrud Marie Hansdatter

Redigeret af P. S. Johnsen

Blicher har i sin udødelige men ikke historisk korrekte novelle, »Præsten fra Vejlby«, beskrevet sagen mod præsten Søren Quist, der efter en langvarig proces dømtes til døden for mordet på sin tjenestekarl. Der forelå aldrig nogen tilståelse og sagen vil for stedse være gådefyldt. Og netop dette forhold har været medvirkende til, at der med mellemrum fremkommer nye versioner af denne gamle mordgåde.

Søren Quist var født i Ålsø sogn og bosat i nabosognet Vejlby. Godt 200 år efter opstod en ny mordsag, man kan næsten sige, med modsat adresse. Det drejer sig her om Gjertrud Marie Hansdatter, der var født i Vejlby sogn, men boede i Ålsø sogn. Her blev sagen modsat Søren Quist, fuldt opklaret, og endte med en dødsdom i året 1856, den sidste, der blev bragt til udførelse her på egnen.

Navnlig har Carl Svenstrup studeret sagens akter, som er meget omfattende og henligger på Landsarkivet i Viborg. Carl Svenstrup oplyser, at sproget er vanskeligt tilgængeligt, hvilket man kan konstatere ved selvsyn, hvis teksten endnu kan læses, idet den allerede for 10 år siden var ved at gå i opløsning. To nu afdøde personer har skrevet om samme emne, den ene er Johs. Bilde, der boede i København, men var fra Gjerrild, den anden er L. Mostgaard, der var lærer i Homaa, og er i en artikel om Ålsø-Hoed kommunes skolevæsen gennem tiderne også inde på sagen ganske kort.

Vi lader først Carl Svenstrup fortælle:

Den sidste henrettelse i Grenaa var en halshugning, som fandt sted 19.6 1856. Det var en »Kærlighedstragedie«, som her fandt sin afslutning, og den henrettede var en yngre kvinde fra den nærliggende landsby Aalsø.

Sagens enkeltheder vil fremgå af nedenstående afskrift af Grenaa- og Nørreherreds Domsprotokol, hvori kun er foretaget en del små omskrivninger af de uhyre langstrakte sætningsperioder, der tilhører datidens skriftsprog, og som besværliggør læsningen for nutidsmennesker.

Om selve sagen kun et par linier til foreløbig orientering:

Skolelærer Morten Nielsen i Aalsø benyttede en husmand samme steds, Jens Andersen Møller, som tærsker. Til dennes hustru, Gjertrud Marie Hansdatter, var Nielsen trådt i intimt forhold, efter at han engang havde

Billedskærerarbejde, ophængt på Domhuset i Grenaa. Udført af Robert Nielsen, Ringkøbing.

truffet hende ene i hendes hjem. Da forholdet fortsattes, havde hun for Nielsen udtalt ønsket om at få manden ryddet af vejen. Han havde da skaffet hende arsenik, som hun gav manden i pandekager den 2. december 1854, da han om aftenen kom hjem fra Grenaa. Da han så blev syg, fik han lærer Nielsen til at gå til læge Richter i Grenaa. Men af gode grunde forklarede Nielsen ikke lægen noget om sygdommens farlighed eller egentlige symptomer, så Richter nøjedes med at foreskrive et spansk-flueplaster, der dengang ligesom åreladning og kopsætning anvendtes mod alle lettere sygdomstilfælde.

Den 10. december døde Jens Møller, og der opstod straks efter begravelsen mistanke om, at han ikke var død en naturlig død. Liget blev så gravet op igen d. 3 januar 1855, og både lærer Nielsen og Gjertrud lagde hånden på den dødes hjerte og erklærede sig uskyldige. Imidlertid viste den kemiske undersøgelse, at der var en arsenikforgiftning, og begge forbryderne gik så til bekendelse.

Gjertrud tilstod, at det udelukkende var lidenskab for Nielsen, der havde forblindet hende, da hendes mand både var god og stræbsom. Da giftmåltidet var tilberedt, var hun vel bleven bange, men hun tog sig sammen og erklærede siden, at om nogen under hans sygdom havde tilbudt hende et helbredelsesmiddel, havde hun ikke modtaget det. Nu efter gerningens opdagelse angrede hun sin synd og var rede til at lide straf efter lovens fulde strenghed. Pastor la Cour i Aalsø skildrer hende vel som løs og letfærdig, men dog godmodig, så ingen kunne have tænkt sig hende som forbryder. Hun havde været gift med Jens Møller i 11 år. Børn havde de ikke, derimod havde de taget en brodersøn af hende, Hans Adam Sørensen, til sig som plejebarn.

Efter disse indledende bemærkninger, der dels er uddraget af domspræmisserne, dels gengivet efter ældre folks beretning, går vi over til domsafsigelsen:

Denne fandt sted ved Grenaa By- og Nørre Herreds Ret i Grenaa d. 26. juli 1855. Den omfattede foruden de 2 hovedpersoner, Gjertrud Marie Hansdatter og skolelærer Morten Nielsen, tillige sidstnævntes hustru og dyrlæge N. Nielsen i Horsens.

Aktor i sagen var prokurator L. J. Lunøe og dommer herredsfoged G. Nyeborg, begge af Grenaa. Desuden medvirkede 4 domsmænd.

Domsprotokollen indeholder følgende: »Under nærværende iflg. Rander Amts Ordre af 5. maj d. A. anlagte sag tiltales:
1. Arrestantinden *Gjertrud Marie Hansdatter* for hor og for ved forgiftning at have ombragt sin ægtefælle.
2. Arrestanten *Morten Nielsen*, ligeledes for hor og for delagtighed i det omhandlede mord.
3. Dyrlæge *Niels Nielsen* af Horsens for den understøttelse, der fra hans side er ydet det udførte mord ved den af ham udviste tilsidesættelse af de om udlevering af gift og navnlig arseniks anvendelse til kreaturvask, gjældende bestemmelser.
4. bemeldte Morten Nielsens hustru *Else Margrethe Pedersdatter* for falsk forklaring for retten.

For arrestanten og arrestantindens vedkommende forholder sagen sig iflg. deres afgivne tilståelser og de øvrige fremkommne oplysninger sig på følgende måde:

Ikke længe efter, at arrestanten var kommen til at bo i Aalsø, hvilket fandt sted 1. maj 1853 i anledning af hans kaldelse til sognet som skolelærer og organist, i hvilken egenskab han forinden havde været ansat i Østbirk, opstod en utilladelig forbindelse mellem ham og arrestantinden, hvis ægtefælle, husmand Jens Andersen Møller, boede i Aalsø. Efter høsten i nævnte år kom Jens Andersen Møller til at tærske for arrestanten, ligesom arrestantinden, (Giertrud Hansdatter), omtrent fra samme tid af og til var behjælpelig hos arrestanten (Morten Nielsen), med indvendig husgerning.

Forbindelsen var af en højst utilladelig beskaffenhed, thi ej alene havde arrestanten og arrestantinden jævnlig legemlig omgang med hinanden, men dette utugtige forhold blev endogså forøvet i overværelse af den førstes hustru, hvilket må antages i det mindste to gange at have været tilfældet. Medens arrestantens hustru i sommeren 1854 foretog en rejse til Sjælland, på hvilken hun var fraværende fra omtrent midt i juli til noget hen i august, bestyredes hans hus af arrestantinden. Derved kom det første gang på tale at bringe Jens Andersen Møller af dage. Anledningen var, at arrestanten, der fandt sig tilfreds med hendes bestyrelse af huset, nogle dage før sin hustrus hjemkomst udtalte sig derom for arrestantinden med ønske om at kunne beholde hende.

Hertil ytrede arrestantinden, at dette ikke kunne ske uden at hendes mand ryddedes af vejen. Hun tilføjede derhos, at arrestanten nok kunne give hende noget, hvormed dette mål kunne

opnås. Hvad han svarede dertil, erindrer arrestantinden ikke, ifald hun ellers har hørt svaret, hvilket hun ej er vis på. Ifølge arrestantens erklæring gik det ud på, at han ikke var i besiddelse af et sådant middel og heller ikke kunne skaffe det.

Da arrestantens hustru var kommen tilbage, ophørte arrestantinden at komme i hans hus. Forholdet mellem dem havde vakt omtale, ligesom det var bleven genstand for uvilje hos arrestantens hustru.

Derimod havde de sammenkomster på afsides steder på marken, til hvilke de satte hinanden stævne, dels ved bud gennem et 9-årigt barn, som arrestantinden og hendes mand, hvis ægteskab var barnløst, havde taget til sig, og som gik i skole i Aalsø, dels ved et aftalt tegn. Det bestod i, at arrestantinden, når hun passerede arrestantens bopæl, bar en bestemt hovedbeklædning.

Ved en af disse sammenkomster blev der atter tale om et middel til opnåelse af hint forbryderiske øjemed, da arrestantinden gentog sit ønske om at erholde et sådant. Dette ønske var arrestanten nu villig til at opfylde, idet han lovede at forskaffe hende noget rottekrudt til forbrydelsens udførelse. Arrestanten forskrev derpå fra tiltalte dyrlæge Nielsen i Horsens 2 lod ren arsenik, som han opgav at ville bruge til vaskning af sine kreaturer. Han påstår også, at have forbundet dette fortsæt med forskrivningen ved siden af den plan, hvorom der var truffet aftale mellem ham og arrestantinden.

Den af dyrlæge Nielsen sendte arsenik må antages at være kommet arrestanten i hænde midt i november måned. Han udtog deraf omtrent en teskefuld, som han leverede arrestantinden ved en sammenkomst i Aalsrode skov d. 1. december. Dagen før havde han gennem førnævnte plejebarn ladet hende anmode om at indfinde sig med tilkendegivelse af, at han til dette møde skulle medbringe det, som hun selv vidste. Hermed havde arrestanten sigtet til giften, ligesom disse ord også af arrestantinden blev forstået i samme betydning.

Da arrestanten leverede hende giften, åbnede han papiret, hvori den befandt sig, for at hun, der ikke kendte arsenik, kunne se, at den lod sig strø på pandekager. Han tilrådede hende at indgive hendes mand giften på denne måde, men hun bemærkede, at det var bedre at komme den i pandekagerne. Dette forbryderiske møde sluttede med at de havde legemlig omgang med hinanden.

Medens Jens Andersen Møller den 2. december var i nogle ærinder i Grenaa, lavede arrestantinden pandekager, som hun havde lovet ham, der yndede denne spise, når han kom tilbage. I 2 af pandekagerne indbagte hun den af arrestanten modtagne arsenik, idet hun strøede den oven på dejgen, ligesom denne var bragt i panden. Da manden om aftenen var kommen hjem, gav hun ham disse forgiftede pandekager at spise. Han fortærede dem tillige med et par af de øvrige tillavede pandekager, som arrestantinden dog først satte for ham, efter at han havde nydt de forgiftede.

Samme aften, kort efter måltidet, fik Jens Andersen Møller ondt og kastede op. Sygdommen tiltog med opkastning samt smerter i mave og brystet, hvilket vedvarede indtil han den 10. december om eftermiddagen afgik ved døden, efter at han om morgenen havde haft lidt diarré.

Under sygdommen blev ingen læge tilkaldt. Men da arrestanten d. 8 december besøgte Jens Andersen Møller, der efter førstnævntes forklaring selv havde sendt bud efter ham, fortalte han Jens Møller, at han næste dag agtede sig til Grenaa. Jens Møller anmodede ham så om at henvende sig til en daværende læge om råd for ham. Den følgende aften medbragte han så fra Grenaa et spanskflueplaster, som lægen havde ordineret efter arrestantens beskrivelse af sygdommen. Arrestanten kunne ikke med bestemthed erindre, hvorvidt han på dette tidspunkt havde fået direkte besked af Gjertrud Hansdatter om, at hun havde indgivet manden giften. Men han indrømmede, at han dog på grund af den syges tilstand var klar over, at forbrydelsen allerede var udført. Han havde derfor ikke over for lægen skildret sygdommen på en måde, der kunne give denne grund til at tro, at den var af farlig art. Det medbragte plaster blev samme aften lagt i hjertekulen på Jens Andersen Møller, hvilket ligeledes besørgedes af arrestanten. Han vedgik, at han ikke antog plasteret som et middel, der kunne hjælpe imod sygdommen, ligesom det heller ikke var hans hensigt eller ønske at bringe nogen sådan hjælp.

(På grund af den i indledningen nævnte mistanke om, at den afdøde ikke var død en naturlig død, beordredes der politiundersøgelse i sagen).

Liget af Jens Andersen Møller blev derfor den 3. januar 1856 optaget af graven og underkastet en legal obduktion. Der blev senere foretaget en kemisk undersøgelse af indvoldene, og det afgivne lægevidenskabelige skøn

gik ud på, at den direkte dødsårsag var en mavebetændelse. Men da der ved bemeldte undersøgelse fandtes arsenik i indvoldene, kunne der ikke være tvivl om, at denne gift havde været en foranledigende årsag til betændelsen, og at altså Jens Andersen Møller var død som følge af en arsenikforgiftning. Denne anskuelse er tiltrådt af det kongelige Sundhedscollegium, idet samme derhos bemærker, at den i collegiet foretagne undersøgelse af nogle tilsendte dele af liget har bekræftet resultatet af den kemiske analyse, hvortil obducenternes erklæring slutter sig.

Arrestantinden må antages at have været den første, der fattede det forsæt at ombringe manden. Ifølge hendes egen udtrykkelige tilståelse vedblev hendes beslutning at være uforandret under hans sygdom. Hun indrømmede, at den afdøde, men hvem hun blev gift den 5. november 1842, aldrig gav hende føje til besværing, men var kærlig, mild, ædruelig og stræbsom, hvilket vidnesbyrd også er stadfæstet fra andre sider. Hun erklærede, at hendes forsæt om at ombringe manden, fremkaldtes alene ved den omhandlede utilladelige forbindelse. Arrestanten havde ikke egentlig givet hende udsigt til ægteskab, men dog omtalt som sin hensigt at ville skilles fra sin hustru. Hans egen forklaring giver grund til at antage, at han over for hende har udtalt sig som af hende anført. Hun er altså bleven fristet af tanken på en fremtid, hvor hun og arrestanten kunne leve med hinanden til deres sanselige lidenskabers tilfredsstillelse, når først hendes mand var ryddet af vejen.

Da arrestantinden, der er født d. 11. august 1819 og ikke før har været under offentlig forfølgning, efter forudgående overlæg og i den bestemte hensigt at skille sin ægtefælle ved livet har indgivet ham gift, hvorved hans død er forårsaget, vil hun for denne forbrydelse iflg. Forord. af 4. okt. 1833 § 10 samt Forord. 16. okt. 1697 være at anse med straf efter lovens 6-9-12 (»forbrudt sit liv og lægges på stejle og hjul«) jævnført med Forord. 24. september 1824 § 1. Med hensyn til det af hende begåede hor vil følgelig intet ansvar kunne blive at idømme.

Ved at forsyne arrestantinden med giften til hendes ægtefælles ombringelse har *arrestanten* alene ladet sig lede af en sanselig lidenskab for arrestantinden, som han manglede kraft til at modstå. Han har ifølge sin egen forklaring ikke derved haft noget egentligt mål for øje og har ikke været tilskyndet af fjendtlig sindelag mod den afdøde. Ved foranstående har arrestanten gjort sig skyldig i delagtighed i mord, hvorfor han vil være at anse efter Forord. 4. oktober 1833 § 27 sammenholdt med § 10.

Når hensyn tages til storheden i den misgerning, hvis udførelse arrestanten har befordret, endvidere til den beredvillighed, hvormed han imødekom og understøttede det forbryderiske forsæt, ved straks 2. gang, da arrestantinden udtalte dette, at gå ind derpå uden at gøre forestillinger der imod, samt endvidere til den virksomhed, som han efter at være kommen i besiddelse af giften har udvist ved dens forbryderiske anvendelse, og når endelig hensyn tages til det højere trin af oplysning, på hvilket arrestanten stod overfor arrestantinden, på hvis vilje han derfor var i stand til at udøve en så meget desto større indflydelse, så må retten være af den formening, at arrestanten hensættes til tugthusarbejde på livstid, hvorved den straf, han tillige har forskyldt for horsforbrydelse, vil være absorberet.

Med hensyn dernæst til sigtelsen mod *dyrlæge Nielsen* af Horsens, da er det af ham vedgået, at han i sidst afvigte november måned har tilsendt arrestanten 2 lod ren arsenik ifølge en skrivelse fra sidstnævnte, hvori han begærer samme til kreaturvask. Ved denne handling har bemeldte tiltalte, af hvem arrestanten desuden påstår tvende gange tidligere, medens han boede i Østbirk, at have erholdt arsenik til samme brug - hvad dog tiltalte ikke ser sig i stand til at erindre - gjort sig skyldig i overtrædelse af Forord. 1. april 1796 § 1. Og i betragtning af de følger, handlingen fik, idet mordet er udført ved hjælp af en del af denne arsenik, formener retten, tilmed da giften var så skødesløst indpakket, at samme dryssede ud af det brev, hvori den blev forsendt, at tiltale bør anses med den højeste grad af den i nævnte lovbud fortsatte mulkt, nemlig 100 Rdl., der, - da ingen arvinger eksisterer, som helhed tilfalder Skanderborg Amts Fattigkasse, under hvilket amt lovbudets overtrædelse må anses at være foregået.

Hvad endelig angår arrestantens hustru, Else Margrethe Pedersdatter, da er hun ligeledes overbevist om at have gjort sig skyldig i det af hende påsigtede ulovlige forhold. I forhøret d. 27. december f. å. aflagde hun nemlig en forklaring, der bl.a. indeholder, at det var hende bekendt, at hendes mand havde overladt Jens Andersen Møller noget af den modtagne arsenik, hvilket sidstnævnte havde anmodet ham om til fordrivelse af utøj, idet hun derhos

udsagde, at arsenikken, da hendes mand var kommen i besiddelse af den, af hende var tagen i forvaring. Og denne forklaring fastholdt tiltalte i forhøret d. 17. januar d. å. med bestemt erklæring om, at den var sandfærdig, indtil forhørsdommeren havde gjort hende bekendt med giftforbrydelsens oplysning. Hun tilstod så, at det af hende i så henseende anførte var usandhed, som hun imod bedre viden havde udsagt. Hun var forledet til denne handling af arrestanten, der under forsikring om, at han selv havde udleveret noget af arsenikken til Jens Andersen Møller i det omtalte øjemed, havde anmodet hende om at give en dertil svarende forklaring, såfremt hun blev kaldt i forhør.

På grund af dette forhold vil tiltalte, der er født 1812 og ingensinde har været sigtet for nogen ulovlighed, ikke kunne undgå ansvar efter Forord. 13. april 1840 § 5. Men da den sidstnævnte omstændighed, hvis rigtighed er vedgået af arrestanten, i forbindelse med, at det må antages, at tiltalte troede på sandheden af hans forklaring om udleveringen af en del af arsenikken til den afdøde, er noget, der i betydelig grad taler til undskyldning for hendes brøde, findes denne at kunne afsones med 2 gange 5 dages fængsel på vand og brød.

- - -

Thi kendes for Ret:

»Arrestantinden Gjertrud Marie Hansdatter bør have sit liv forbrudt og lægges på stejle og hjul.

Arrestanten Morten Nielsen bør hensættes i tugthusarbejde på livstid.

Tiltalte dyrlæge Niels Nielsen bør bøde 100 Rdl. Rigsmønt til Skanderborg Amts Fattigkasse.

Tiltalte Else Marie Pedersdatter, arrestant Morten Nielsens hustru, bør hensættes i fængsel på vand og brød i 2 gange 5 dage.

Så bør og arrestanten og arrestantinden, een for begge og begge for en, udrede alle af sagen flydende omkostninger, hvoriblandt salær til aktor, prøveprokurator Lunøe, 15 Rdl. og til hver af defensorerne, prokuratorerne Steenberg og Seidelin 8 Rdl., dog at 1/6 af disse salærer tilsvares af enhver af de tiltalte in solidum. Alt efterkommes under adfærd efter loven.«

Nyeborg, Christensen, S. Dolmer, Christen Jensen Christian Udsen

Hovedpersonen, Gjertrud Hansdatter, dømtes altså til døden og til i henhold til Chr. V danske lov at bringes på stejle og hjul. Hun indstilledes ikke til benådning. Dommen appelleredes. Højesteretsdommen af 29. marts 1856 blev i hovedsagen en bekræftelse af underretsdommen, dog var den barbariske tilføjelse fra Chr. V tid om stejle og hjul bortfaldet. Den 19. juni 1856 blev så den 37-årige Gjertrud halshugget lidt syd for den til Grenaa Søndermølle hørende lund, altså på Aalsø grund, ude på heden, hvor 31 år tidligere de 2 mordere Schræm og Schatteberg havde måttet lade livet. Uagtet henrettelsen fandt sted kl. 5 om morgenen havde dog en hel del af byens og omegnens folk indfundet sig for at overvære den. Jeg har ladet mig fortælle, at skarpretteren bag efter henrettelsen havde udtalt til de omstående, at det var synd for en så smuk hals at få den behandling. Det er betegnende for datidens aviser, at der ikke ofredes megen omtale på slige begivenheder. »Grenaa Avis« har 14 (fjorten) linier. De er nemt citeret: »I morges kl. 5 fuldbyrdedes, tæt sønden for byen, højesteretsdommen over Gjertrud Marie Hansdatter af Aalsø. Deliqventinden vedligeholdt til det sidste øjeblik en rolig fatning. Efter at dommen var bleven hende forkyndt, og hun havde modtaget sin sjælesørgers (pastor la Cour i Aalsø) sidste trøstensord, bandt hun selv tørklædet for øjnene og lagde sit hoved på blokken, hvorpå skarpretteren udførte sit hverv, uden at nogen bevægelse hos hende blev synlig. En stor del tilskuere havde indfundet sig for at overvære dette syn. - I går morges blev hendes medskyldige, skolelærer Nielsen, ført til tugthuset i Horsens for at afsone sin straf: tugthusarbejde på livstid.

I »Grenaa Folketidende« i 1940erne skriver Johs. Bilde, København, samt lærer Leopold Mostgaard, Homaa, følgende:

Johs. Bilde, København:

»I året 1853 blev en ny lærer kaldet til embedet som lærer ved skolen i Aalsø. Hans navn var Morten Nielsen, og bortset fra hans pædagogiske evner blev han hurtigt kendt som lidenskabelig kvindejæger, og det var just denne hans uheldige egenskab, der blev den direkte anledning til det uhyggelige drama, der kostede to mennesker livet, og førte den unge erotiske lærer i livsvarigt fængsel.

I Aalsø boede på den tid en husmand, Jens Møller, med sin 34-årige hustru, Gjertrud Marie, datter af husmand Hans Adam og dennes hustru, Karen Stilling.

21 år gammel var Gertrud Marie bleven gift med Niels Petersen Busk i Aalsø, men dette ægteskab blev kun af

kort varighed, idet Busk mistede livet ved et ulykkestilfælde i 1842.

Endnu samme år giftede den unge enke sig med ovennævnte Jens Møller, og de havde levet lykkeligt sammen i 11 år, da den endnu kønne og livlige husmandskone mødte sin skæbne i den nye skolelærer.

Denne havde ikke været længe i Aalsø, før han opdagede den smukke kone, som han blev lidenskabeligt forelsket i, og Gertrud Maries glødende blikke som svar på hans åbenlyse tilnærmelser overbeviste ham hurtigt om, at hans følelser blev gengældt, og at hun ville blive et let bytte for hans erotiske lyst.

Jens Møller, der var en rolig og sindig natur, var overmåde stolt af sin smukke kone, men den tanke var aldrig faldet ham ind, at Gertrud Marie kunne være ham utro, ja, han havde ofte med slet dulgt skadefryd moret sig over, når han så hende kokettere med mænd, hvis øjne med åbent begær betragtede hendes smukke former.

Blandt byens beboere begyndte der at hviskes og skumles om, at Gertrud Marie temmelig åbenlyst dyrkede fremmede guder, men disse skumlerier var endnu ikke kommen Jens Møller for øre.

Det føjede sig nu sådan, at Jens Møller af lærer Nielsen blev antaget til at tærske korn, og medens han således om dagen var vel gemt i skolelærerens lade, benyttede denne lejligheden til hyppige besøg hos Gertrud Marie i dennes hjem.

Disse skolelærerens daglige besøg i husmandshjemmet blev naturligvis hurtigt et almindeligt samtaleemne i Aalsø, og snart fik også Jens Møller færten af, hvad der var, der drøftedes blandt byens borgere.

Som den rolige natur, han var, og uden at lade sig mærke med, at han nærede mistro til sin letsindige kone, holdt han op med sit tærskearbejde hos lærer Nielsen og blev nu hjemme i sin egen bedrift, hvorved der blev sat en stopper for hyrdetimerne i husmandshjemmet.

De to elskende fandt imidlertid snart nye veje og midler til at fortsætte de intime forbindelser, selv om det måtte foregå andre steder.

Jens Møller og Gertrud Maries ægteskab var barnløst, men de havde adopteret hendes brodersøn, den nu 10-årige Hans Adam Sørensen, og da drengen jo gik i skole hos lærer Nielsen, blev han nu taget i brug og måtte besørge hemmelige breve mellem sin lærer og sin tante og plejemoder.

»Skovhovedet« på Aalsrode Mark blev nu valgt til stedet for deres stævnemøder, og på dette sted lagdes også planen til den forbrydelse, der endte som et grusomt drama og vakte forfærdelse på hele egnen.

Forholdet mellem de to drøftedes nu med forargelse i hele sognet, og det var åbenbart, at det snart måtte ende med en katastrofe for dem begge.

For lærer Nielsen ville hans stilling som lærer ikke blive tålt, når han fortsatte sit forargelige levned næsten for alles øjne, og for Gertrud Marie var det kun et tidsspørgsmål, når Jens Møller ville tage sig sammen og sætte hende på plads.

Ved en bestemt lejlighed havde han ladet hende føle, at han var den stærkeste, når det gjaldt, og et muligt håb hos hende om ved skilsmisse at få udsigt til senere at blive forenet med sin elsker, var på utvetydig måde blevet hende berøvet.

Naturligvis betroede hun sin nød til lærer Nielsen, og denne, der nu var fuldstændig forblindet af sin lidenskab og var klar til at bruge ethvert middel til at opnå at blive forenet med hende, fattede nu en djævelsk plan til at få Jens Møller af vejen, en plan, som den elskovssyge Gertrud Marie kun alt for let bifaldt og lovede at sætte i værk.

Planen, der kun alt for vel lykkedes, gik ud på følgende:

Lærer Nielsen skulle henvende sig til dyrlægen i Grenaa og få udleveret arsenik til kreaturvask.

Arsenikken skulle dog ikke bruges efter den opgivne bestemmelse, men derimod af Gertrud Marie indbages i pandekager for dermed at forgive Jens Møller.

Planen bragtes koldblodigt til udførelse. Ved et nyt stævnemøde i »Skovhovedet« overgav lærer Nielsen giften til Gertrud Marie, der - forblindet af sin elskov til læreren - udførte den skrækkelige plan efter bestemmelsen, så Jens Møller blev forgivet og afgik ved døden, faldet som offer for de to sammensvornes djævelske plan.

Enden blev dog ikke så lystig, som de to havde håbet og ventet.

Straks efter Jens Møllers død begyndte folkesnakken at dreje sig om dødsårsagen, og det var den almindelige mening, at han næppe var død på en naturlig måde.

Rygtet herom nåede også til øvrighedens øre, og resultatet blev en undersøgelse af Jens Møllers lig, hvorved forgiftningen hurtigt blev konstateret.

Hvem mistanken for at have udøvet

forbrydelsen burde rettes imod, var der ingen, der tvivlede om, og hermed var lærer Nielsen og Gertrud Maries kærlighedseventyr afsluttet for stedse.

Begge blev arresteret, og inden mange dage forelå begges tilståelse, og den grufulde tragedie forelå opklaret og oplyst i alle dens uhyggelige enkeltheder.

Lærer Morten Nielsen blev idømt livsvarigt tugthus, medens Gertrud Marie blev dømt fra livet.

Den 18. juni 1856 afgik Morten Nielsen fra arresten i Grenaa til Horsens for at tilbringe resten af sit forspildte liv bag tugthusets mure, og dagen efter hans afrejse fra Grenaa - den 19. juni - blev den kun 36-årige Gertrud Marie i overværelse af en stor menneskemængde henrettet på Ravnshøj i Aalsø Sogn, og hermed var en af Grenaa-egnens mest uhyggelige tragedier afsluttet.

Lærer Leopold Mostgaard, Homaa:

Først på året 1853 blev skolelærer og organist Morten Nielsen, Østbirk, kaldet til skolelærer og organist i Aalsø. Han klager i juli over, at den embedet tillagte jordlod ikke havde den tilbørlige størrelse. Det overdroges hr. Lichtenberg som formand at få jordlodden opmålt af landinspektør og det rette skel sat.

Ligeså klager han over og kasserer de af major v. Dinesen leverede tørv, hvorefter Dinesen klager til Skoledirektionen. Forstanderskabet vedtog at anlægge sag mod Dinesen og indkøbe forsvarligt brændsel til skolelæreren.

I et møde 1854 omtales brændselsspørgsmålet og de året før af provst Boesen forlangte gymnastikredskaber. I flere år var der ikke givet undervisning i gymnastik ved nogen af pastoratets skoler. Formanden oplæste cirkulære fra kulturministeriet, hvori pålægges forstanderskabet nøje at overholde lovgivningen om skolegangen. Han var ikke selv ven af skoletvang og havde nu fået provstens samtykke til at undlade mulktering og nøjes med jævnlig påmindelse af de mest forsømmelige.

Ministeriet nægtede forstanderskabet fri proces om brændselsspørgsmålet, hvorfor man ville søge oprejsning hos fæsterne i Højbjerg, der leverede tørvene. To af herredsfogden udnævnte mænd havde synet tørvene, 9 læs, leveret af 9 fæstere, og havde erklæret tørvene for utjenlige til skolens brug. Godsforvalter Secher bemærkede hertil at han ved et året før afholdt syn over mosen havde godtgjort, at denne indeholdt forsvarligt brændsel netop der, hvor de leverede tørv var skåret, så han mente at have opfyldt den påhvilede forpligtelse med hensyn til tørvenes udvisning til Aalsø skole, og den afholdte kassationsforretning ham uvedkommende. Forstanderskabet mente v. Dinesen forpligtet til at udvise andet brændsel. Lærer Nielsen nægtede at modtage tørvene.

- - -

I december 1854 udbredtes et mistænkeligt rygte om husmand J. Møllers død i Aalsø. Først underskabet overlod til formanden at foretage, hvad i den henseende var fornødent. Sagen meldtes til skoledirektionen, der i januar 1855 skriver:

Organist og skolelærer Nielsen i Aalsø suspenderes herved fra sit embede i kirke og skole, indtil dom er falden i den mod ham som mistænkt for forgiftning ved Nørre m.fl. herreders ret anlagte sag.

Lærer Nielsen blev i julen 1854 arresteret og derefter dømt til tugthus på livstid for mordattentat ved gift.

Det tillodes at søge embedet bestyret ved en subjekt ved at udlove fri bopæl og 15 Rdl. månedligt, dog at denne løn forhøjes, om ingen kunne erholdes.

Lærer Nielsens kone fik med sin familie lov at bebo lærerboligen i 12 uger, efter at manden havde frasagt sig embedet.

Fra Ålsø og Vejlby kirkebøger

Ansvarlig for afskrift: P. S. Johnsen

Ålsø kirkebog 1809, fødte:
1. april, Jens Møller Andersen, uægte, hjemmedøbt samme dag.
Moder: Else Marie Jensdatter, Ålsrode, faderen: angaves at hedde Antonie, spaniol, af det spanske regiment Algarbe i Grenaa.

Vejlby kirkebog 1819, fødte:
11. august, Gjertrud Marie Hansdatter, døbt 10. oktober.
Forældre: Hans Sørensen Adam og Karen Rasmusdatter Stilling, gårdfolk i Revn.

Ålsø kirkebog 1834, konfirmerede:
Gjertrud Marie Hansdatter, kundskaber almindelige.

Ålsø kirkebog 1840, viede:
13. maj, ungkarl Niels Pedersen Busk, 29 år, og Gjertrud Marie Hansdatter, 21 år.

Ålsø kirkebog 1840, fødte:
21. juni, Karen Marie Nielsdatter.
Forældre: indsidder Niels Pedersen Busk og Gjertrud Marie Hansdatter.

Ålsø kirkebog 1840, døde:
16. september, Karen Marie Nielsdatter, udøbt.
Forældre: indsidder Niels Pedersen Busk og Gjertrud Marie Hansdatter.

Ålsø kirkebog 1842, døde:
27. juli, gårdfæster Niels Pedersen Busk, 31 år.

Ålsø kirkebog 1842, viede:
5. november, ungkarl Jens Andersen Møller, husmand i Ålsø, 33 år og Gjertrud Marie Hansdatter, 23 år, hendes andet ægteskab.

Ålsø kirkebog 1845, fødte:
30. december, Hans Adam Sørensen.
Forældre: gårdfæster Søren Hansen Adam og Marianne Henriksdatter.
Faddere: bl.a. Gjertrud Marie Hansdatter (søster til Søren Hansen Adam)

Ålsø kirkebog 1853, tilgangsliste:
1. maj flyttet til Ålsø:
Skolelærer Morten Nielsen, 43 år, hans hustru Else Margrethe Pedersen, 41 år, Maren Mortensdatter 75 år, moder til Morten Nielsen, deres børn, Johanne Marie Nielsen 16 år, Niels Peter Nielsen 13 år, Martha Nielsen 10 år og Jensine Amalie 7 år.

Ålsø kirkebog 1854, døde:
10. december, husmand i Ålsø Jens Andersen Møller, 46 år. Ombragt ved gift af sin hustru.

Ålsø kirkebog 1856, døde:
19. juni, Gjertrud Marie Hansdatter, 36 år. Halshugget ved Grenaa på grund af ved gift at have ombragt sin mand. Begravet samme dag.

Lidt om hovedpersonerne

Ved P. S. Johnsen

Gjertrud Marie Hansdatter.
Hun var født i Revn, og forældrene angives som gårdfolk. De flyttede til Ålsø, hvor de betegnes som gårdfæstere. Gjertrud Marie blev konfirmeret i 1834, 14 år gammel. Konfirmationsalderen varierede fra 14 til 17 år, og konfirmanderne fik indført i kirkebogen en slags karakter. Gjertrud Maries karakter angives: kundskaber almindelige.

I 1840 blev hun gift med Niels Pedersen Busk, og de fik en datter den følgende måned. Barnet døde tre måneder senere. Kirkebogen anfører: barnet udøbt. Hvis dødsårsagen er usædvanlig, er de nærmere omstændigheder omtalt. Dette er ikke tilfældet her, men det har været usædvanligt dengang, at et barn på tre måneder er forblevet udøbt. Børnedødeligheden var meget stor, og dåben skete oftest få dage eller uger efter fødslen.

Niels Pedersen Busk døde året efter. Johs. Bilde skriver, det skete ved et ulykkestilfælde, i kirkebogen er intet noteret herom.

Gjertrud Marie omtales fra forskellige sider som køn, med et smukt langt hår og dertil livlig. Pastor la Cour i Ålsø skildrer hende som løs og letfærdig, men dog godmodig. Denne sidste karakteristik er afgivet i retssagen og må derfor tages med forbehold. Mon ikke ubetænksom, impulsiv og lidt ligegyldig idag ville betyde det samme, som præsten udtrykte det i datidens sprog? Men at hun var et let bytte for skolelærer Morten Nielsen er hævet over enhver tvivl; og han var derfor den egentlige årsag til hendes ulykke.

Jens Møller Andersen
Det fremgår af kirkebogen i Ålsø, at han var født i Ålsrode 1. april 1809. Moderen hed Else Marie Jensdatter (fornavnet må tages med forbehold, da skriften er utydelig). Hun havde det foregående år tjent i Grenaa og altså ladet sig charmere af en af de spanske soldater af regimentet Algarbe, der under Napoleonskrigene en tid var stationeret i Grenaa. I Ålsø kirkebog står anført:

»Faderen angaves at hedde Antonie, spaniol, af det spanske regiment Algarbe«

Han ses ikke at være konfirmeret i hverken Ålsø eller Hoed, først i 1842 under »viede«, træffes hans navn igen.

I de foregående artikler angives, at Gjertrud Marie og Jens Møller boede i Ålsø, men landpost Frantz Mygind, Grenaa, fortæller, at bopælen var Ålsrode mark, (1982 Ålsrodevej 101).

Johs. Bilde skriver i sin artikel, at mødestedet mellem Gjertrud Marie og Morten Nielsen kaldtes »Skovhovedet« på Ålsrode mark, så dette passer meget godt med, at bopælen har været her og ikke i Ålsø. En mulighed er også, at de har boet i Ålsø og senere flyttet til Ålsrode, idet man må erindre, at Jens Møller var herfra. Han har måske overtaget familieejendommen?

Gjertrud Marie og Jens Møller ses at være blevet gift 3½ måned efter hendes første mands død. Noget hurtigt, men ikke usædvanligt på den tid.

Med en spansk far kan Jens Møller have haft et ganske godt udseende, som Gjertrud Marie selv. I byhistorien

giver Carl Svenstrup følgende beskrivelse af de fremmede soldater: Spaniolerne var velvoksne, slanke folk med ildfulde, mørke ansigter.

Hans Adam Sørensen

Han var født 30. december 1845 og opkaldt efter sin farfar, der var død to måneder før. Hans forældre var Søren Hansen Adam og Marianne Henriksdatter, gårdfæstere i Ålsø. Hans Adams far var bror til Gjertrud Marie, og hun nævnes blandt fadderne ved dåben, og han kom siden til at bo hos sin faster. Han må være begyndt skolegangen 1853 i Ålsø, altså netop som Morten Nielsen tiltrådte embedet og derfor have været hos forældrene på dette tidspunkt.

Forholdet mellem Gjertrud Marie og læreren begyndte ret hurtigt efter dennes ankomst til Ålsø.

Hvorfor kom drengen til at bo hos fasteren på Ålsrode mark, men fortsatte i skolen i Ålsø, skønt han passerede Ålsrode skole dagligt? Forklaringen kunne være, at lærer Nielsen fik den gode ide at lade Hans Adam blive optaget i huset hos sin faster, for at benytte ham som budbringer. Næppe andre end læreren selv har kunnet gennemføre, at drengen stadig gik i Ålsø skole, skønt han boede i Ålsrode, og ordningen må derfor have krævet en tilladelse af en eller anden art. Men det fungerede i hvert fald i næsten halvandet år.

Skolelærer Morten Nielsen

Morten Nielsen blev altså dømt livsvarigt tugthus. Fængselsoverbetjent og leder af museet i Statsfængslet i Horsens, Aage Egholm, har gennemgået protokollerne med præstens til- og afgangsliste, som i mange år var en del af kirkebogen. I tilgangslisten står der: *»Morten Nielsen, 46 år, skolelærer, Aalsø ved Grenaa, 19.6«*. I afgangslisten står der: *»25 41 Morten Nielsen 30.9. Stavning Sogn Ringkøbing Amt løsladt.«*

Morten Nielsen blev altså løsladt efter 18 års forløb, da han var 64 år gammel. Morten Nielsen er nr. 25, som blev løsladt dette år. Nr. 41 er hans fangenummer (Aage Egholm)

Landsarkivet i Viborg:

Stambogen for Horsens Statsfængsel giver kun få oplysninger om Morten Nielsen. Det kan dog ses, at han de første år har korresponderet ret hyppigt med sin familie. Han afgik fra fængslet 30. september 1874 i henhold til kgl. resolution af 19. s.m., og hans fødested er Stauning sogn, Ringkøbing amt. Men iflg. kirkebogens tilgangsliste rejste han ikke til hjemsognet i 1874, og han ses heller ikke afgået ved døden her i de følgende årtier. (Paul G. Ørberg, arkivar).

Morten Nielsen må altså have taget bopæl i en anden del af landet, måske hos familie, måske udvandret? Ikke alene Morten Nielsens spor fortaber sig.

L. Mostgaard omtaler i sin artikel, at

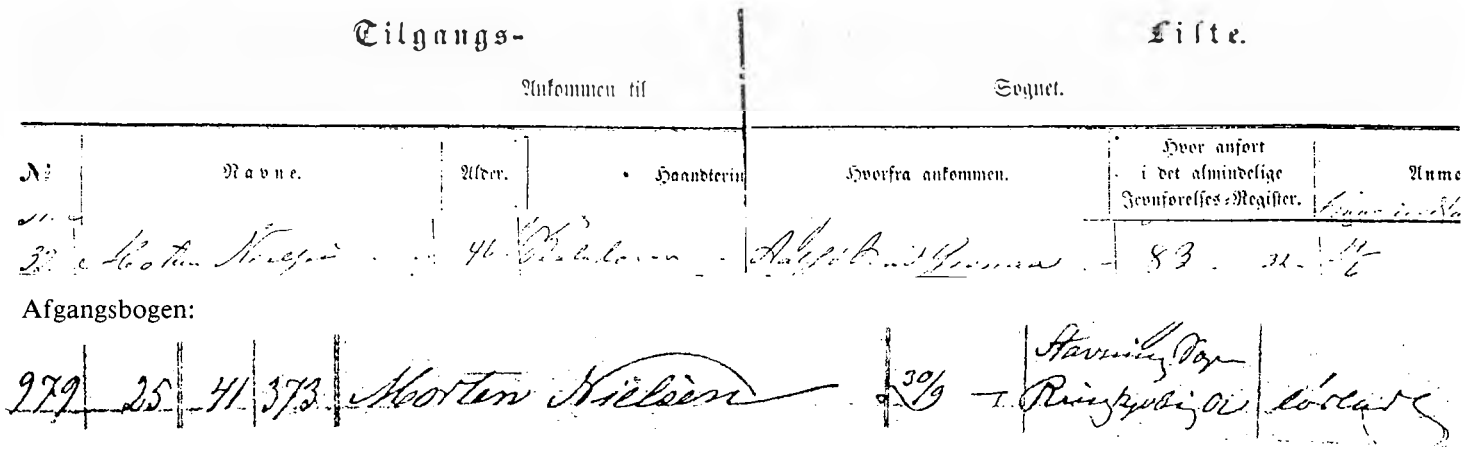
Tilgangs- Liste.

Ankommen til Sognet.

№	Navne.	Alder.	Haandtering	Hvorfra ankommen.	Hvor anført i det almindelige Jevnførelses-Register.	Anme
30	Morten Nielsen	46	Skolelærer	Aalsø ved Grenaa	83. 31.	4/6

Afgangsbogen:

279	25	41	373	Morten Nielsen	30/9	i	Stavning Sogn Ringkøbing Amt	Løsladt

Kopier af Morten Nielsens til- og afgangsliste fra Horsens Statsfængsel.
I tilgangslisten står der: *»Morten Nielsen, 46 år, skolelærer, Aalsø ved Grenaa, 19.6«*.
I afgangslisten står der: *»25 41 Morten Nielsen 30.9. Stavning Sogn, Ringkøbing Amt, løsladt.«*
Morten Nielsen er nr. 25, som blev løsladt dette år. Nr. 41 er hans fangenummer.
(Aftryk af fotokopi).

lærerfamilien fik lov at blive boende i skolen 12 uger efter, at manden havde frasagt sig embedet. Dette er formentlig sket i 1855. Hvis de havde forladt Ålsø, skulle det fremgå af afgangslisten i kirkebogen, men der er intet anført herom, ej heller at Morten Nielsen er afgået til Horsens. Da ingen af børnene ses at være konfirmeret de følgende år, må familien være rejst fra egnen. Det ser ud, som pastor la Cour har villet glemme historien så hurtigt som muligt, og måske derfor helt har undladt at registrere fraflytningen i afgangslisten (P. S. Johnsen).

Rettens medlemmer

Dommer i sagen var G. Nyeborg (1806-1892) by- og herredsfoged i Grenaa 1853-1876.

Anklager var prøveprokurator L. J. Lunøe, der blev en af medstifterne af »Sparekassen«, i dag Bikuben.

Der var to forsvarere, prokuratorerne Steenberg og Seidelin; de er ikke omtalt i byhistorien og må være indkaldt udenbys fra.

Om de fire domsmænd kan intet oplyses udover, at navnene Dolmer og Udsen er gamle slægtsnavne fra Grenaa og opland.

Præsten i Ålsø

P. C. la Cour var præst her i 1853-1861 og kom fra Nimtofte. Han præstetid betegnes kirkeligt som »en rig periode«. Han blev en såkaldt vækkelsesprædikant og betegnes af Vilhelm Beck som den præst, de opvakte på egnen samlede sig om, og folk fra både Grenaa, Vejlby og Homaa søgte til både Ålsø kirke og præstegården.

P. C. la Cour stammede fra Skærsø Hovedgård, som hans bror ejede.

Henrettelsen 19. juni 1856.

Ved P. S. Johnsen

Hvorfor Gjertrud Marie ikke blev indstillet til benådning og fængsel i stedet vides ikke. Henrettelsen d. 19. juni 1856 skete altså på Aalsø grund, som Carl Svenstrup skriver. Johs. Bilde skriver, det var på Ravnshøj i Aalsø, men dette er forkert. Svenstrup skriver, at stedet skulle være en lund syd for Grenaa Søndermølle. En forlængst afdød mand, der som ung havde overværet henrettelsen, har fortalt frisørmester Margund Sørensen, Grenaa, at det var overfor møllen, altså mod øst, der dengang var hede. Landinspektør Hyllested, oplyser, at der i hvert fald i 1877 ikke var nogen lund syd for Søn-

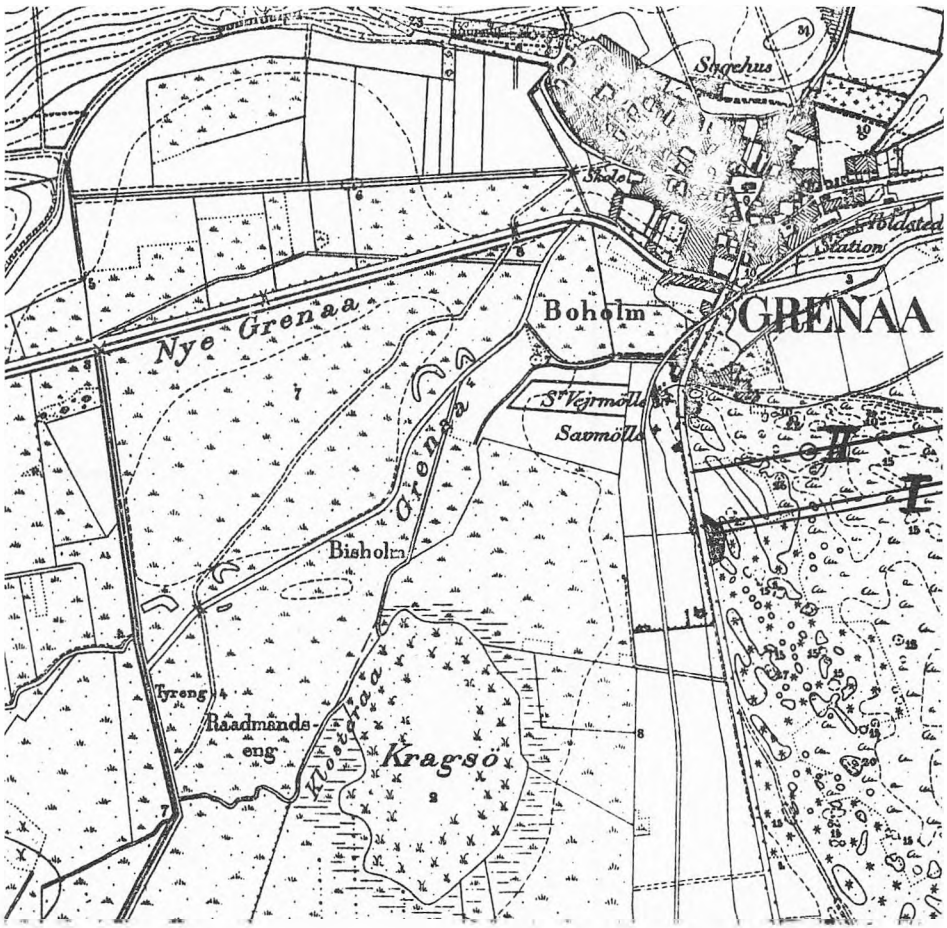

Ovenstående kort er fra 1877. 1:20.000 I: Ringvejen 1982. II: Fuglevænget 1982.

dermøllegården. Andre hævder, det var i området, hvor Fuglevængets butikstorv er placeret, og dette stemmer meget godt med ovenstående udtalelse om, at det var overfor Søndermølle, når man tager arealets tilstand i betragtning, som det har været på den tid.

Skarpretteren hed Andreas Nielsen. I. M. Priskorn fra Statsbiblioteket i Århus kan oplyse, at han var fra Horsens og levede fra 1817-1877. Hans profession var i det daglige skomagermester. Hans område skal have været Jylland og Fyn. Skarpretteren aflønnedes med en fast årlig sum, der androg 600 rigsdaler. Dertil kom befordringsgodtgørelse, og det ses af Andreas Nielsens egen kvittering, at han modtog 10 rigsdaler herfor. Skarpretterens opgave var selve henrettelsen, mens en medhjælper tog sig af det grovere arbejde, der i tilfældet her har bestået i, at fremvise det afhuggede hoved for mængden som bevis på, at retten var sket fyldest. Hvad der iøvrigt skulle foretages fremgår af de afbildede originalbilag. Skarpretteren kunne ikke fremskaffe en sådan medhjælper lokalt, så arbejdet blev overdraget til en såkaldt omstrejfende svend, der godt ville tjene en ekstra skilling. Denne sidste oplysning er givet af den samme, der ikke alene også fortalte om stedet for henrettelsen, men også dens nærmere detaljer, der ikke egner sig for gengivelse i denne beretning.

Dokumenter vedr. henrettelsen.

De efterfølgende sider er de i sagen udfærdigede originale skrivelser i anledning af obduktionen af Jens Møller Andersen og henrettelsen af Gjertrud Marie Hansdatter.

J. A. Nielsen formoder, de i sin tid er reddet ved en oprydning på Dommerkontoret i Grenaa, foretaget af afdøde gartner Otto Andersen, der var meget historisk interesseret. De skulle vist egentlig have været sendt til Landsarkivet i Viborg, men Otto Andersen fandt papirerne så interessante, at han stak dem til side, således at de på denne måde senere kom Egnsarkivet i hænde. (P. S. Johnsen)

Ansvarlig for afskrifter:
J. A. Nielsen

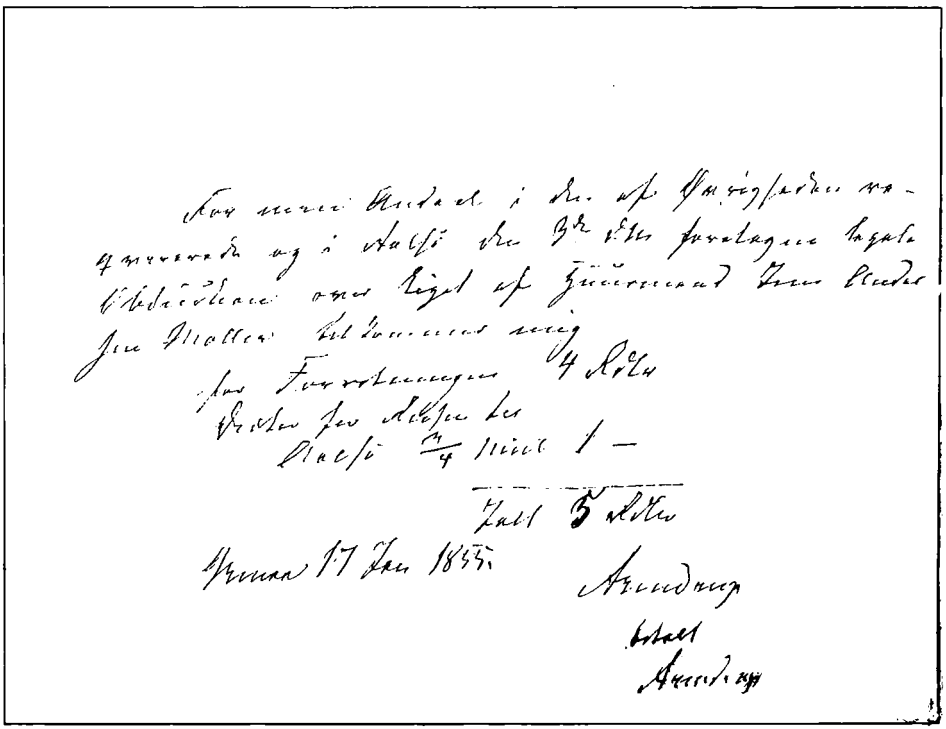

For min Andeel i den af Øvrigheden reqvirerede og i Aalsø den 3die dns. foretagne legale Obduction over Liget af Huusmand Jens Andersen Møller tilkommer mig for Forretningen 4 Rdl., Diæter for Reisen til Aalsø 3/4 Miil 1 Rdl., Ialt 5 Rdl.

Grenaa 17. Jan. 1855 Arendrup

Betalt Arendrup

(C. R. Arendrup var distriktslæge i Grenaa 1837-1856)

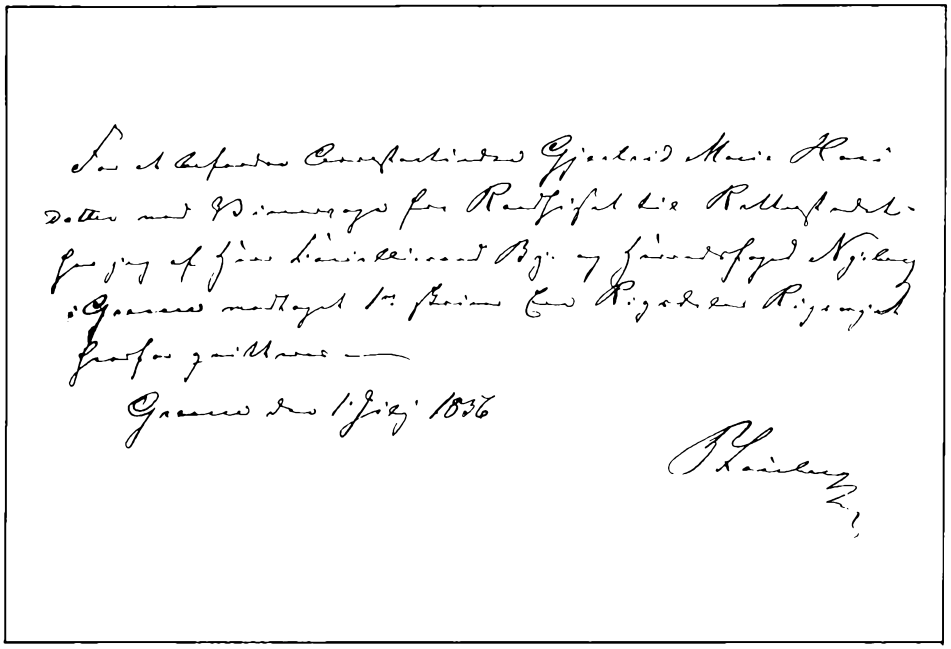

For at befordre Arrestantinden Gjertrud Marie Hansdatter med Wienervogn fra Raadhuset til Retterstedet har jeg af Herr Cancelliraad, By- og Herredsfoged Nyeborg i Grenaa modtaget 1 skriver Een Rigsdaler Rigsmønt, hvorfor Qvitteres.

Grenaa den 1. juli 1856 P. Laurberg

(P. Laurberg var prokurator i Grenaa).

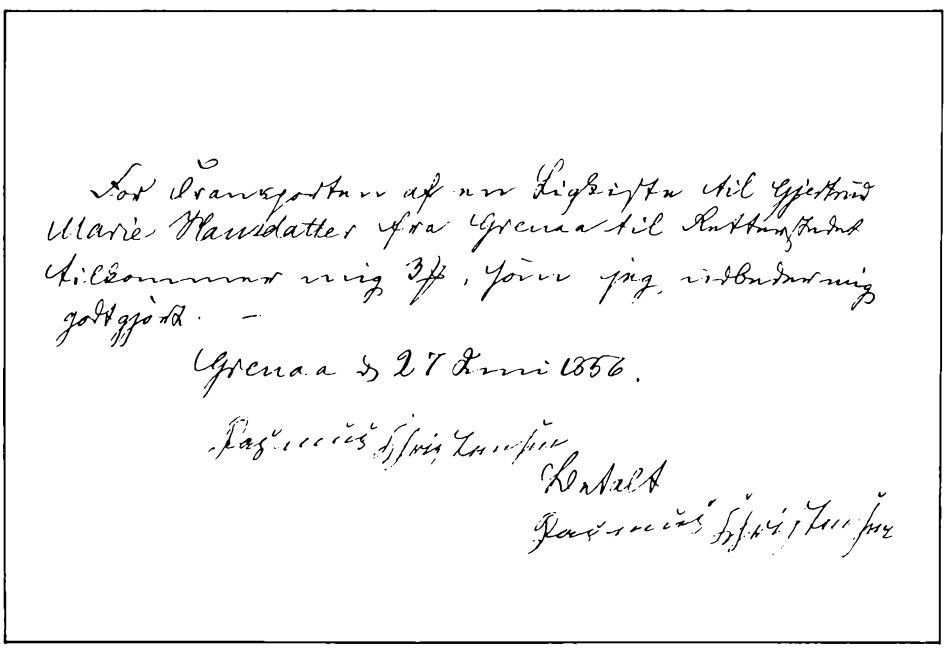

For Transporten af en Ligkiste til Gjertrud Marie Hansdatter fra Grenaa til Retterstedet tilkommer mig 3 Sk. (?), som jeg udbeder mig godtgjort.

Grenaa d. 27. juni 1856 Rasmus Christensen

Betalt Rasmus Christensen

Som Godtgjørelse for havte Befordringsudgifter paa min Reise fra Horsens til Grenaae og tilbage igjen i Anledning af Executionen af den Gjertrud Marie Hansdatter overgaaede Dødsdom, udbeder jeg ærbødigst 10 Rdl.

Horsens d. 23. juni 1856 A. Nielsen, Skarpretter

Ovenstående Regnings Beløb er mig betalt med 10 Rdl. R. M., hvorfor herved meddeles Quittering.

Horsens 2. juli 1856 A. Nielsen, Skarpretter

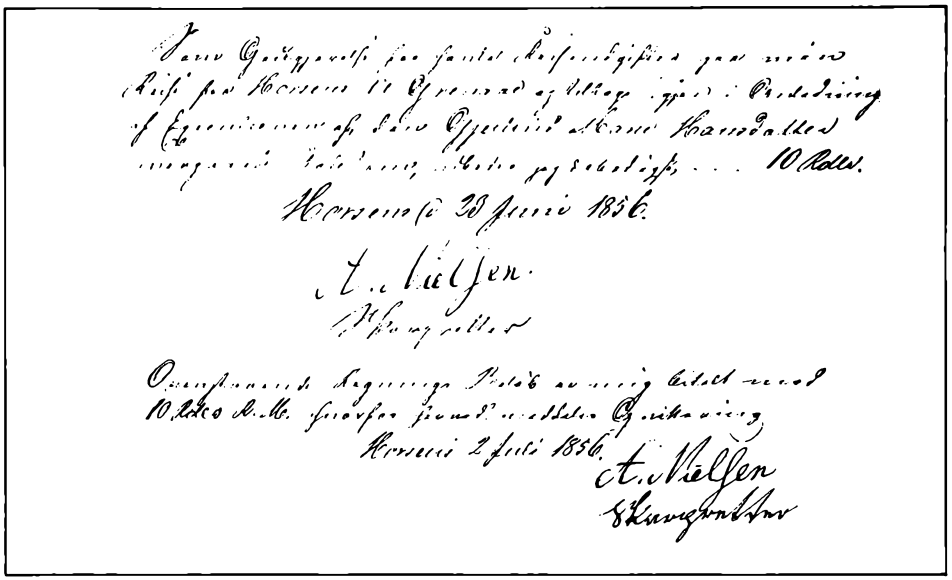

Efter Gjertrud Marie Hansdatters Dags Dato stedfundne Henrettelse have vi undertegnede Huusmænd af Aalsø, ifølge Tilsigelse, besørget det Fornødne ved Ligets Begravelse, hvorfor tilkommer os hver 1 Rdb. hver, altsaa tilsammen 4 Rdb., og for Modtagelsen af dette Beløb, som fra Herredscontoiret er bleven os udbetalt, meddeles herved Quittering.

Aalsø den 20. juni 1856.

Jens Andersen Jochom Jochomsen
Hans Christian Simonsen Niels Gregersen
m.f.p.

(m.f.p. betyder »Med ført pen«, hvilket vil sige, at vedkommende underskriver ikke selv har kunnet føre pennen, men har haft assistance)

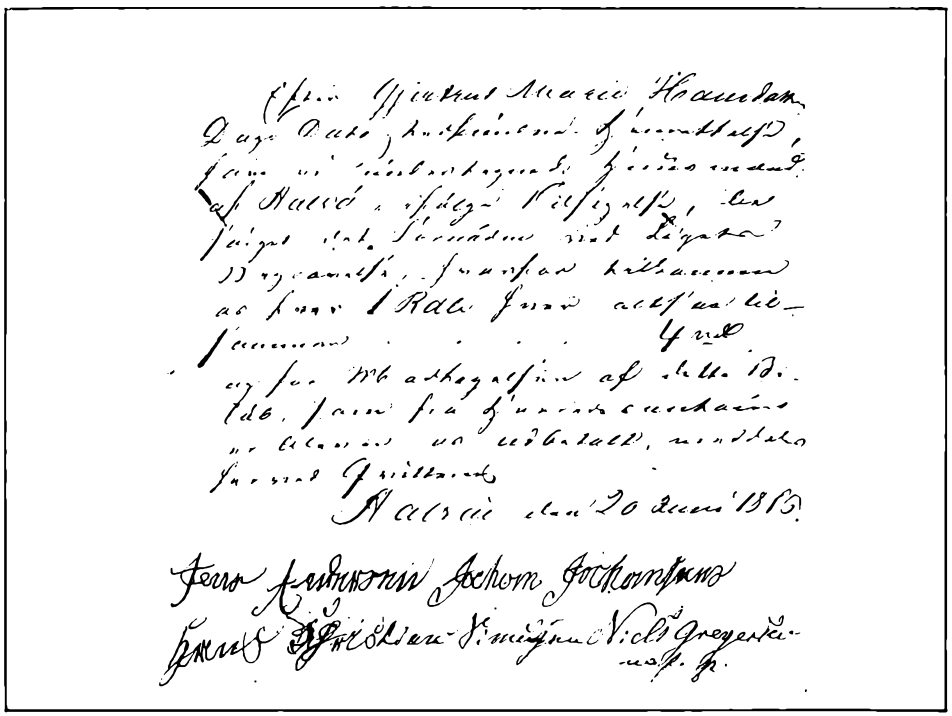

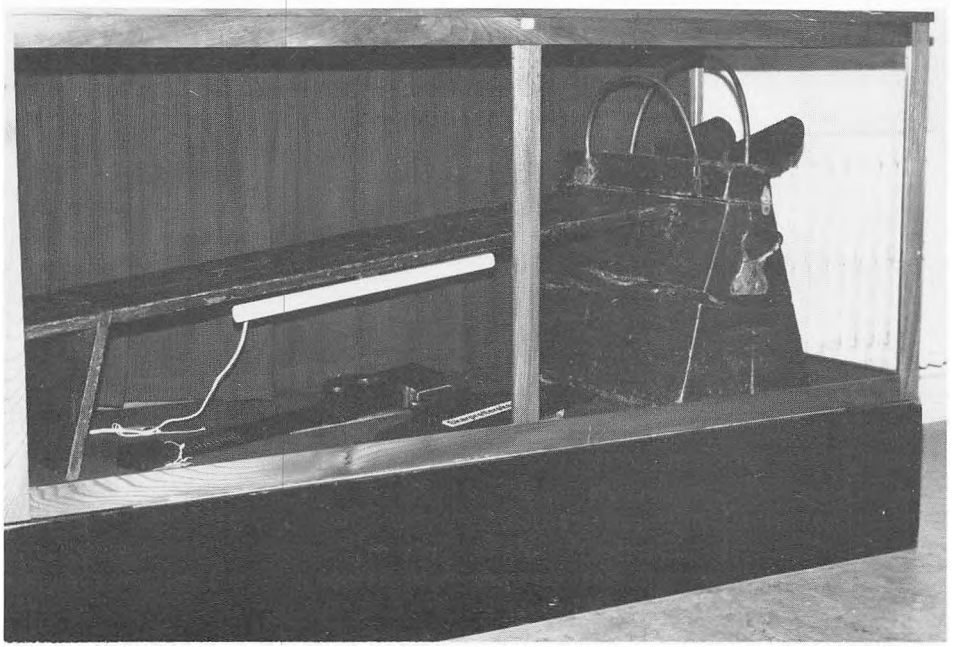

Billedmateriale:
Horsens Statsfængsels Museum
Tekst:
Fængselsoverbetjent Aage Egholm.

Skafottet fungerede på den måde, at delikventen kom med bagbundne hænder og anbragtes på planken liggende på maven med skulderen op mod blokken, halsen over blokken og hagen i udfræsningen, kinderne i de to »kævholdere«. Underneden en halmflettet kurv til »affaldet«.

Øksen vejer 6,5 kg og bladets ægkant er 50 cm.

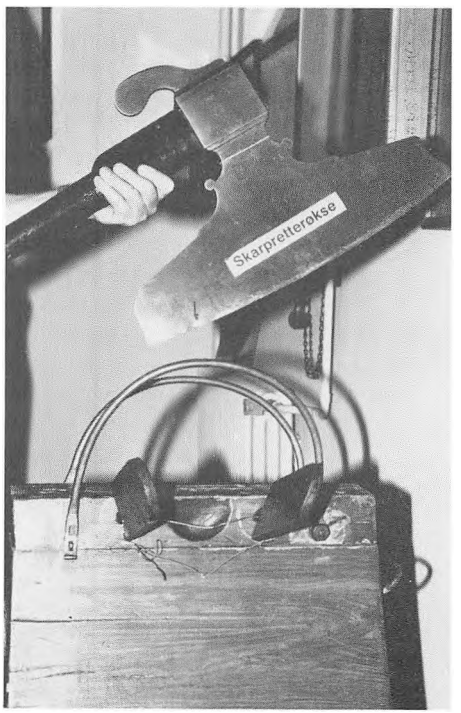

Trustrup Realskole

I det efterfølgende skal fortælles om den nu nedlagte Trustrup Realskoles historie. Den er opdelt i to afsnit, det første om skolens begyndelse og erindringer fra omkring 1920. Andet afsnit giver en oversigt over ejerforhold, ledere og lærere gennem årene, bygningshistorie, livet på skolen under besættelsen og om årsagerne til Trustrup Realskoles ophør.

Nanna Mostgaard Eldrup:

I slutningen af forrige århundrede opstod tanken om at oprette en realskole i Trustrup, til gavn for byen og egnen. Det var købmand N. Petersen, Trustrup, og proprietær Jørgen Blach, Lykkesholm, der især arbejdede for sagen. I 1898 oprettedes et interessentselskab, der antog cand.mag. J. C. Hansen som leder af den ny skole. Der meldte sig 17 elever det første år, og i 1901 dimitteredes det første hold med Almindelig Forberedelseseksamen.

Den 24. april 1903 kom en ny realskoleordning, der bevirkede, at man på skolen gik over til at føre eleverne op til Mellem- og Realskoleeksamen. J. C. Hansen fortsatte ledelsen til 1909, da skolen blev solgt til en af lærerne, forstkandidat Boesen. Elevantallet var nu steget til 60, men i de kommende år gik det noget tilbage. Boesen døde i 1912, og hans enke førte skolen videre et par år, men da man efterhånden var nede på 37 elever, måtte fru Boesen sælge skolen, der atter overgik til et interessentselskab, hvis formand blev proprietær Blach, Lykkesholm. Denne blev i 1917 afløst af proprietær Aksel Gowertz-Jensen, Lyngdal.

Efter en rekonstruktion i 1914 antoges cand.theol. Georg L. Gøtzsche som leder; han fulgte forældrenes ønske om atter at vende tilbage til Alm. Forberedelseseksamen, en form, der siden fortsattes.

Det var et rigtigt valg af leder, man dengang traf. Under hr. Gøtzsches kyndige ledelse trivedes skolen og blev en højt anerkendt institution. Hr. Gøtzsche var en usædvanlig pædagog, hans noble og fine karakter og sin store interesse for børn skabte tillid til ham, så diciplinære problemer var ukendte. Det var også karakteristisk for ham, at han forstod at knytte nær kontakt mellem hjem og skole, så der blev skabt de bedste forudsætninger for et godt udbytte af skoletiden for eleverne.

I 1927 overtog hr. og fru Gøtzsche skolen som ejendom. Elevtallet var da 104. I 1935 måtte hr. Gøtzsche på grund af svigtende helbred fratræde som leder, men denne stilling blev overtaget af fru Gøtzsche, som var absolut kvalificeret, skønt hun selv var meget betænkelig ved at påtage sig det ansvarsfulde hverv. Det viste sig dog snart, at hun havde et sjældent godt greb om tingene. Hendes varme følelser for eleverne, hendes dygtighed som lærer og hendes gode forhold til forældrene gjorde hende afholdt og respekteret i alle kredse. Det blev svære arbejdsår for hende, også p.g.a., at hun dybt savnede sin mand efter hans død i 1941, en følelse, hun ofte gav udtryk for. Men det blev også år, der gav

Georg L. Gøtzsche (Udl. af Sis Hokland)

Marike Gøtzsche (Udl. af Sis Hokland)

mange glæder i arbejdet blandt lærere og elever.

I 1935 kom datteren Sigrid hjem som lærer ved skolen og året efter Chr. Hokland, som blev hendes ægtefælle. De var begge til stor støtte for fru Gøtzsche og vandt ved deres flid og dygtighed så stor anerkendelse, at det var en selvfølge, at de i 1952 overtog skolen med Chr. Hokland som leder, da fru Gøtzsche lagde tøjlerne fra sig. Hun flyttede ind i sit nybyggede hus ved siden af skolen, hvis hele virke hun interesseret fulgte til sin død i 1965.

I 1952 købte Chr. Hokland skolen, som i 1958 blev omdannet til en selvejende institution. Det sidste hold elever blev dimitteret i 1978, efter at Hokland allerede i 1977 havde overgivet ledelsen det sidste år til lærer Helge Krohn.

På denne hæderkronede gamle skole tilbragte min tvillingbror Børge og jeg fire indholdsrige og glade børne- og ungdomsår, fra vi var 12 år, og senere fulgte to søstre og en bror efter.

Det var en stor omvæltning at komme fra min fars toklassede landsbyskole i Homaa til de langt større forhold. Efter at have boet, hvor vi gik i skole,fik vi nu en relativ lang skolevej. Jeg husker min store glæde, da min far fortalte mig, at jeg nu måtte få en cykel. Min bror havde længe haft en. Så længe vejret tillod det, cyklede vi; derpå kom et tilbud fra Gowertz-Jensen, Lyngdal, at vi kunne køre med hans døtre, Gerda og Eva, i deres jumbe med en islænder for.

Skolens lærerstab bestod, da vi begyndte, af hr. og fru Gøtzsche, hr. Kildegaard, frk. Møller, frk. Penther og hr. Krogh. Hr. Gøtzsche havde engelsk og historie, fru Gøtzsche dansk og regning, frk. Møller tysk, geografi og fransk, frk. Penther håndgerning og gymnastik med pigerne og hr. Krogh gymnastik med drengene. Vor klasse var i begyndelsen ret stor, men bestod i afgangsklassen kun af 13 elever. Vi havde et sjældent godt sammenhold, skønt vi kom fra vidt forskellige hjem, og desuden et udmærket forhold til vore lærere. Jeg tror, jeg har ret, når jeg mener, at mine første pædagogiske erfaringer indsugede jeg på min gamle skole, hvor der altid var en venlig, næsten kammeratlig tone i forholdet til lærerne, skønt der naturligvis var en afstand, som vel næppe kendes i dag.

Jeg har nævnt hr. Gøtzsche som den store pædagog. Vi så op til ham og havde tillid til ham, hvilket dog ikke hindrede en af kammeraterne i at høste stort bifald, når han i al godmodighed karikerede hr. Gøtzsches oplæsning af engelske digte med hans lidt tørre, akademiske stemme. Ofte sad hr. Gøtzsche på et af skolebordene, alt mens han meget fængslende fortalte historie for os. Jeg var slem til at bide negle og husker, som var det i går, hvordan han, alt mens han fortsatte sin fortælling, tog en lille saks op af lommen, rakte ud efter min hånd og klippede neglen! En anden gang havde jeg siddet og »hæklet« snoren på mit tornyster, hvorpå hr. Gøtzsche roligt tog den og langsomt trevlede den op igen. Den slags sagde mere end mange formaninger.

Fru Gøtzsche var den varme, moderlige, samtidig med, at hun var den flittige, grundige lærer. Engang skrev hun med store bogstaver tværs over den sorte tavle: Om og hvorvidt er spørgebindeord! Jeg ser det stadig så tydeligt, som stod jeg endnu foran tavlen. Skete det, at eleverne kom dyngvåde i skole efter at have cyklet i regnvejr, hændte det ofte, at hun tog dem ovenpå og lånte dem af sine egne børns tøj, medens det våde blev tørret. Enkelte elever som havde en lang skolevej, tog hun ofte i pension i den hårdeste vintertid.

Frk. Møller var ikke nogen almindelig type, men hun var elskelig over for sine elever, hvis de passede, hvad de skulle.

Jeg husker, at min bror, som var meget glad for og dygtig til at tegne, engang sad og tog en skitse af en af pigerne i klassen, i stedet for at følge med i undervisningen. Frk. Møller opdagede det, men da hun kom hen for at give ham en røffel, stak han smilende tegningen op til hende: »Den er til Dem, frk. Møller!«. Det kunne hun slet ikke stå for, så han slap for videre tiltale.

Frk. Penther havde i 1920 været på Det kgl. Teater for at se skuespillet Moderen af Helge Rode. Hun fortalte os bagefter begejstret om forestillingen, der havde genforeningen som baggrund. Hun havde også noder med hjem til sangene. Vi indøvede og lærte de to dejlige sange med musik af Carl Nielsen: »Min pige er så lys som rav« og »Som en rejselysten flåde«, så mon ikke vi har været blandt de første skolebørn, der lærte og sang dem?

Ja, sådan kunne jeg nævne mange træk fra tiden dengang. Først som ældre forstår man måske tilfulde at skønne på og være taknemmelig for, hvad denne skole med dens lærere og kammerater kom til at betyde for ens udvikling.

P. S. Johnsen:

Ejerforhold

1898-1909 Interessentselskab
1909-1912 Forstkandidat Boesen
1912-1914 Fru Boesen
1914-1927 Interessentselskab
1927-1941 Marike og cand.theol Georg L. Gøtzsche
1941-1952 Fru Marike Gøtzsche
1952-1958 Sis og Chr. Hokland
1958-1978 Selvejende institution, der fungerede som overbygning for de omliggende kommuner: Tirstrup-Fuglslev, Hyllested-Rosmus, Lyngby-Albøge og Ålsø-Vejlby. Efter kommunesammenlægningen i 1970: Ebeltoft og Grenaa storkommuner.

Skolens ledere 1898-1978.

1898-1909 J. C. Hansen, cand. mag.
1909-1912 Boesen, forstkandidat, (død)
1912-1914 Fru Boesen
enke efter Boesen
1914-1935 Georg L. Gøtzsche,
cand. theol.
1935-1952 Marike Gøtzsche
1952-1977 Chr. Hokland
1977-1978 Helge Krohn

Skolens lærere.

Der vides kun lidt om lærerstaben før 1914, kun at skolebestyrer J. C. Hansen selv underviste, samt at den senere ejer, forstkandidat Boesen, også var lærer på skolen. Fra 1914 er forsøgt udarbejdet en fortegnelse, der er blevet til i samarbejde med tidligere lærere og elever. Årstal og fagområder må tages med forbehold, ligesom der også mangler enkelte personnavne.

Tallet lå helt op til 1946 på 6 lærere, for derpå gradvis at forøges til at ligge på omkring 10 indtil 1976, hvor skolens afvikling begyndte.

Georg L. Gøtzsche	engelsk, fransk, historie	1914-1935
Marike Gøtzsche	dansk, regning	1914-1952
R. B. Teglbjærg x)	tysk, geografi, naturhistorie	1914-1915
P. J. Pedersen	matematik, regning, fysik	1914-1915
Pastor Lützen	religion samt konfirmandundervis.	1914-1923
Inger Volkersen	gymnastik, håndarbejde samt fag i de lavere klasser, desuden privatlærerinde i Kolind.	1914-1918
O. Salomon x)	tysk, geografi, naturhistorie	1914-1915
G. Ehrenreich Christensen	matematik, regning, fysik	1915-1916
M. Mortensen	tysk, geografi, naturhistorie, gymnastik	1915-1917
x)	må være fratrådt midt i skoleåret, og fagene overtaget af M. Mortensen	
Maria Møller	tysk, fransk, geografi	1917-1952
Kildegaard	matematik, fysik, skrivning	1916-1931
Krogh	naturhistorie, gymnastik	1917-1920
Frk. Penther	underviste de mindre klasser, gymnastik, håndarbejde	1918-1923
Frk. Clausen	som frk. Penther	1923-1926
Madsen	naturhistorie, gymnastik, tegning	1920-1921
Berthelsen	naturhistorie, gymnastik, sang	1921-1922
Berthelsen	naturhistorie, gymnastik, sang, tegning	1922-1923
Knudsen	naturhistorie, sang, tegning, gymnastik, skrivning	1923-1925
Johs. Bisgaard	historie, naturhistorie, tegning, sang, gymnastik, senere dansk	1925-1967
Elna Bisgaard	religion, håndgerning, gymnastik, dansk samt almindelige fag i de lavere klasser	1926-1964
Gunnar Nielsen	matematik, fysik, gymnastik	1931-1936
Sis Hokland	engelsk, tysk	1935-1971
Chr. Hokland	matematik, fysik, gymnastik	1936-1978
Svend Bille	sang, dansk, engelsk	1946-1948
Erling Wind Thomsen	dansk, geografi, biologi	1948-1972 (død)
Carl Nykjær	regning, geografi	1952-1957
Ellen Thomsen	engelsk, tysk, fransk	1952-1958
Grethe Vinther	dansk, engelsk	1954-1965
Svend Ilving	tysk, religion, latin (sognepræst i Lyngby)	1946-1964
Jørgen Jacobsen	engelsk, dansk	1954-1957
Mogens Graae Rasmussen	matematik, engelsk	1958-1960
Ellen Graae Rasmussen	engelsk, tysk, fransk	1958-1960

Mejdal	religion (sognepræst i Tirstrup)	1959-1964
Kanstrup	dansk, matematik, fysik	1960-1961
Franck Grøfte	dansk, matematik, fysik	1961-1971
Kirsten Jacobsen	matematik, regning, biologi	1963-1965
Kirsten Jeppesen	sang, musik	1963-1966
Hardy Andersen	dansk, historie, matematik, idræt	1963-1978
Anna Lise Jespersen	engelsk, tysk, fransk	1965-1978
Annemarie Krohn	engelsk, tysk, latin, dansk	1967-1978
Helge Krohn	dansk, fransk, historie	1967-1978
Kirsten Bendixen	dansk, fransk, tysk, geografi	1970-1973
M. Zouaoui	matematik, fysik, biologi	1971-1972
J. Zouaoui	tysk, engelsk, dansk	1971-1972
Steen Larsen	geografi, matematik, fysik	1972-1974
Leo de Laurent	biologi, geografi	1972-1973
Jens Lohmann	matematik, fysik	1972-1977
Inger Marie Lohmann	dansk, tysk, idræt	1972-1977
Hans Rechendorff	tysk, historie, geografi	1973-1976
Kirsten Ulbrandt Hansen	matematik, engelsk	1973-1976
Lilian Fleischer	dansk, engelsk	1973-1976
Jan Fleischer	matematik, fysik, tysk, fransk	1974-1976
Annemette Neimann	biologi, geografi	1974-1977
Inger Mertz	dansk, idræt	1975-1976

Hvor kom eleverne fra?

Fra oprettelsen og mange år frem vel især fra områderne omkring Trustrup. Da Georg L. Gøtzsche blev ansat som skolebestyrer i 1914 var der kun 37 elever, og skulle skolen reddes, var det nødvendigt med et betydeligt større antal.

For hurtigt yderligere at styrke elevtilgangen, cyklede det nye skolebestyrerpar vidt omkring i bestræbelserne på både at få nogle af de elever tilbage, der var udmeldt på grund af utilfredshed med de tidligere forhold samt i forsøg på at skaffe nye. At det var en succes ses af, at elevtallet det følgende år næsten var fordoblet.

Med tiden kom der også børn fra Grenaa Gammelsogn, der først blev indlemmet i Grenaa kommune i 1941, og efterhånden en del fra Nørre Herred. Tilgangen fra dette område ophørte i slutningen af 1950erne, da skolestrukturen her ændredes radikalt.

Elevtal

1898	17 elever
1909	60 elever
1914	37 elever
1915	65 elever

Lærerstaben 1944
Bageste række f.v.: Johs. Bisgaard, tiltrådt 1925, fratrådt 1967.
Maria Møller (1882-1971) tiltrådt 1917, fratrådt 1952.
Chr. Hokland (1910-1980) tiltrådt 1936, fratrådt 1978.
Elna Bisgaard, tiltrådt 1926, fratrådt 1964
Marike Gøtzsche, (1884-1965), tiltrådt 1914, fratrådt 1952
Sis Hokland, tiltrådt 1935, fratrådt 1971
Hr. Bisgaard og fru Hokland bærer emblem, et såkaldt kongemærke, fremstillet i anledning af Chr. d. X. 70-års fødselsdag i 1940.
(Udl. af Carl Katholm, Homå)

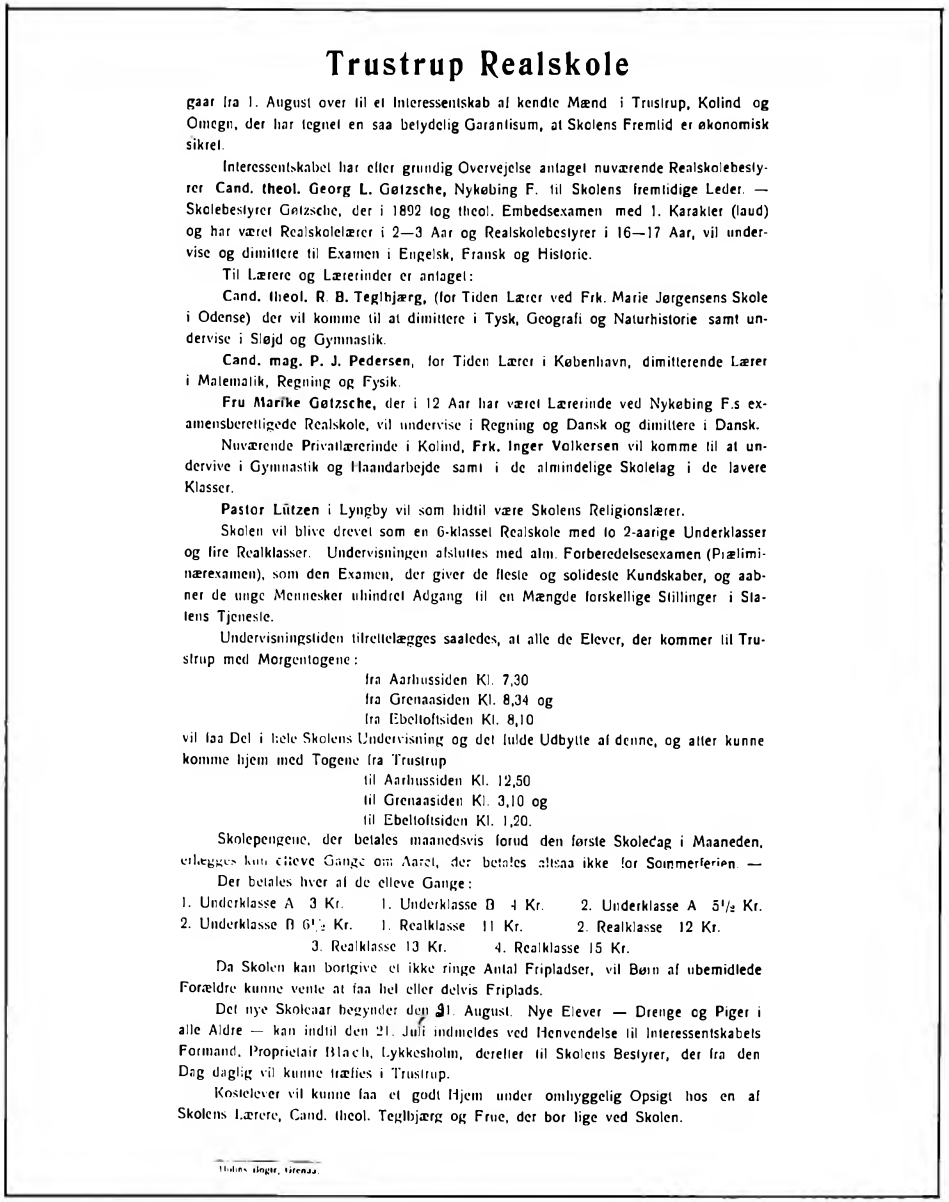

Trustrup Realskole

gaar fra 1. August over til et Interessentskab af kendte Mænd i Trustrup, Kolind og Omegn, der har tegnet en saa betydelig Garantisum, at Skolens Fremtid er økonomisk sikret.

Interessentskabet har efter grundig Overvejelse antaget nuværende Realskolebestyrer **Cand. theol. Georg L. Gøtzsche,** Nykøbing F. til Skolens fremtidige Leder. — Skolebestyrer Gøtzsche, der i 1892 tog theol. Embedsexamen med 1. Karakter (laud) og har været Realskolelærer i 2—3 Aar og Realskolebestyrer i 16—17 Aar, vil undervise og dimittere til Examen i Engelsk, Fransk og Historie.

Til Lærere og Lærerinder er antaget:

Cand. theol. R. B. Teglbjærg, (for Tiden Lærer ved Frk. Marie Jørgensens Skole i Odense) der vil komme til at dimittere i Tysk, Geografi og Naturhistorie samt undervise i Sløjd og Gymnastik.

Cand. mag. P. J. Pedersen, for Tiden Lærer i København, dimitterende Lærer i Matematik, Regning og Fysik.

Fru Marike Gøtzsche, der i 12 Aar har været Lærerinde ved Nykøbing F.s examensberettigede Realskole, vil undervise i Regning og Dansk og dimittere i Dansk.

Nuværende Privatlærerinde i Kolind, **Frk. Inger Volkersen** vil komme til at undervise i Gymnastik og Haandarbejde samt i de almindelige Skolelag i de lavere Klasser.

Pastor Lützen i Lyngby vil som hidtil være Skolens Religionslærer.

Skolen vil blive drevet som en 6-klasset Realskole med to 2-aarige Underklasser og fire Realklasser. Undervisningen afsluttes med alm. Forberedelsesexamen (Præliminærexamen), som den Examen, der giver de fleste og solideste Kundskaber, og aabner de unge Mennesker uhindret Adgang til en Mængde forskellige Stillinger i Statens Tjeneste.

Undervisningstiden tilrettelægges saaledes, at alle de Elever, der kommer til Trustrup med Morgentogene:

fra Aarhussiden Kl. 7,30
fra Grenaasiden Kl. 8,34 og
fra Ebeltoftsiden Kl. 8,10

vil faa Del i hele Skolens Undervisning og det fulde Udbytte af denne, og atter kunne komme hjem med Togene fra Trustrup

til Aarhussiden Kl. 12,50
til Grenaasiden Kl. 3,10 og
til Ebeltoftsiden Kl. 1,20.

Skolepengene, der betales maanedsvis forud den første Skoledag i Maaneden, erlægges kun elleve Gange om Aaret, der betales altsaa ikke for Sommerferien. —

Der betales hver af de elleve Gange:

1. Underklasse A 3 Kr. 1. Underklasse B 4 Kr. 2. Underklasse A 5½ Kr.
2. Underklasse B 6½ Kr. 1. Realklasse 11 Kr. 2. Realklasse 12 Kr.
3. Realklasse 13 Kr. 4. Realklasse 15 Kr.

Da Skolen kun bortgive et ikke ringe Antal Fripladser, vil Børn af ubemidlede Forældre kunne vente at faa hel eller delvis Friplads.

Det nye Skoleaar begynder den 31. August. Nye Elever — Drenge og Piger i alle Aldre — kan indtil den 21. Juli indmeldes ved Henvendelse til Interessentskabets Formand, Proprietair Blach, Lykkesholm, derefter til Skolens Bestyrer, der fra den Dag daglig vil kunne træffes i Trustrup.

Kostelever vil kunne faa et godt Hjem under omhyggelig Opsigt hos en af Skolens Lærere, Cand. theol. Teglbjærg og Frue, der bor lige ved Skolen.

Thaes' Bogtr., Grenaa.

I anledning af det nye skolebestyrerpars ansættelse udsendtes en tryksag, der gengives her. Der er tale om en affotografering af originalen, uden tvivl skrevet af Georg L. Gøtzsche, mens han endnu boede i Nykøbing Falster. Der har ikke været tid til korrekturlæsning, idet der er et par trykfejl, den ene i afsnittet om frk. Inger Volkersen, og den anden med dato for skoleårets begyndelse, hvor datoen er rettet med blæk.

1927 104 elever
1940 125 elever
1945 160 elever
1948 190 elever
1960 250 elever
1967 200 elever

For 1940 og 1945 er tallene anslåede. 1960 nåedes højeste elevtal på ca. 250. De efterfølgende år op til 1976 lå tallet på ca. 200, fordelt på 9 realklasser, 3 for hver årgang. Underskolen for de mindre klasser overgik til centralskolerne gradvis fra 1958, og dette er forklaringen på nedgangen på 50 elever.

Skolens bygninger

Hovedbygningen og en del af sidefløjen er opført 1898. Hovedbygningen til skolebestyrerens bolig på 1. sal, stueetagen med fire klasselokaler. I sidefløjen var der gymnastiksal, gang og omklædningsrum. I den østre ende var oprindelig toiletter, vaskehus og brænderum. Formentlig i begyndelsen af 1900erne er bygningen forlænget med et stort rum der bl.a. var fysiklokale, men også brugtes til sang, tegning og skrivning. Vinkelret herpå en lang bygning, hvor der oprindelig var hestestald, hønsehus og brænderum. Mod syd lå haven, så der efterhånden opstod en lukket gårdsplads. hvor der mod gymnastiksalen stod en lang bænk. I 1941 opførtes i haven en ny toiletbygning til afløsning af det gammeldags WC, samt i forlængelse heraf et cykelrum. Samtidig ombyggedes rummene i gymnastiksalens østende til omklædningsrum med bad, der dog på grund af brændselsrestriktionerne først kom i brug efter krigen.

I 1962 foretoges tilbygningen mod nord, i direkte forbindelse med den

gamle sidefløj. Her indrettedes fire klasselokaler, det største beregnet til fysik med tilhørende apparatur, samtidig blev skolens zoologiske samling flyttet hertil. Det gamle fysiklokale blev inddraget til bl.a. geografiundervisning. Den sidste udvidelse skete i 1971 med en fritliggende pavillonbygning, bestående af to lokaler, placeret ud mod Skolegade.

Sportsplads var man gået over til at have fælles med idrætsforeningen.

Lidt om skolens hverdag i 1940erne

Skoleåret begyndte lidt før midten af august. Ved slutningen af det gamle skoleår skulle der gives besked om man ønskede brugte eller nye bøger til næste klasse, eller en kombination. Chr. Hokland stod for denne afdeling, der må have været noget af et puslespil. Bøgerne betaltes af eleverne selv, ligesom alt skrivemateriale var for egen regning. Desuden betaltes der skolepenge og varmepenge. Der var tre grupper: friplads, halv friplads, mens de mere bemidlede betalte fuld pris. For tilrejsende kunne opnås rejsetilskud.

Den første skoledag var afgørende for placeringen i det nye klasselokale. De bageste pladser var naturligvis de mest eftertragtede, idet man her havde betydelig større muligheder for bl.a. at indhente manglende forberedelser hjemmefra. Fra samme gode position var det også muligt at samtale med sidemanden samt affyring af papirkugler fra gummibånd m.m. De sidste borde indebar således mange fordele.

Fra Trustrup Realskoles indvielse 1898. (Udl. af H. Gøtzsche, Århus)

De første skoledage var i det hele taget spændende, med nye fag og nye bøger. Den første sangtime var knap så morsom. Det blev pålagt hver især at synge et vers, det kunne f.eks. være »I alle de Riger og Lande«. Under præstationen så de fleste stift lige ud og sluttede højrøde i hovederne. Det står vist som noget af en gåde, hvorfor man skulle synge denne solosang, men Johs. Bisgaard fortæller, at der *skulle* gives en bedømmelse af elevernes sangfærdigheder.

Navnlig i begyndelsen af det nye skoleår var der særlig stor tilstrømning til udsalget af skrivemateriale. Dette befandt sig i klasselokalet ved hovedtrappen og opbevaredes i et skab med glasruder. Her kunne købes hæfter, blyanter, penneskafter, viskelæder, penne (to slags, kongepenne og elastikpenne). Blæk kunne fås i alm. blå samt modefarven lyseblå. Den vist temmelig nye opfindelse, radervand i sæt med to glas, forhandledes også. Denne sidste opfindelse var ganske uundværlig, da der ikke så sjældent skete et uheld med pen og blæk, og hvis heldet var med, kunne de værste spor fjernes. Et hæfte kostede ca. 15 øre, penne omkring 5 øre. Udsalget bestyredes af fru Hokland. Der var også lejlighed til at forsyne sig med datidens litteratur, idet der var et lille bibliotek i samme lokale.

Dagen indledtes med morgensang i skolens største lokale, fysiksalen. Her samledes elever og lærere, og fru Gøtzsche bekendtgjorde fra katederet efter Fadervor, hvilken sang der skulle synges. Johs. Bisgaard anslog derpå den rigtige tone med sin stemmegaffel, og

efter sangens afslutning kunne dagens gerning begynde.

Var der bekendtgørelser, der skulle påhøres af alle, skete det sædvanligvis efter morgensangen. Det kunne f.eks. være en indgået klage fra Ebeltoftbanen om beskadigelse af en godsvogn som var koblet til motorvognen og benyttedes til elevtransport. Det lyder som en lidt trist transportmåde, men var egentlig meget morsommere at køre med end den almindelige personvogn. Ikke sjældent var der vist klager over elevernes opførsel i persontogene, og så var der for alvor lagt i kakkelovnen. Lektielæsning efter skoletid er omtalt andetsteds, men det skal lige nævnes, at den vagthavende lærer førte eleverne til stationen og påså, at alt gik ordentligt til. Slagsmål i ventesal og på perron var strengt forbudt. Togtiderne var ofte meget upræcise, så ventetiden kunne godt blive lang.

Mens vi er ved det trafikale må nævnes, at skolen havde en udflugt med tog til Ebeltoft, vist i 1942. Vel ankommen til Molslandets hovedstad, marcheredes i samlet trop til Ebeltoft Skovpavillon med skolens fane i spidsen. Her spistes de medbragte madpakker, der skylledes ned med rød saftevand. Herefter legede man forskellige lege.

Skolefester var ukendte, og med vore dages skolefester i tankerne, kan man jo sige, at vi da i hvert fald på dette felt har sparet vore lærere for meget.

Karakterbøger uddeltes fire gange årligt: ved efterårsferiens begyndelse, jul, påske og eksamen. Mellem disse perioder havde 3. og 4. real terminsprøver.

Nu skulle man tro, at de sorte bøgers indhold var en overraskelse, når klaselærerne omdelte disse. Men der skete det samme, som hvis det lykkedes et par dage før juleaften at få åbnet og lukket gavepakkerne, uden nogen opdagede det. På samme måde med karakterbøgerne. Efterhånden, som de var ført til protokols i fru Gøtzsches privatbeboelse på 1. sal, hobede de sig op klassevis ned ad trappen. Det rygtedes hurtigt, når ens klasse var »kommet ned«, og en livlig, men lydløs trafik begyndte op og ned for at kigge karakterer. De mindre modige trak på de mere modige.

Lokalerne var opvarmet med kakkelovn, og med krigstidens brændsel var det et stort arbejde at holde liv i de mange ovne, rent bortset fra de vanskeligheder, der efterhånden opstod med overhovedet at fremskaffe brændsel. Gymnastiksalen var af samme årsag uopvarmet. Da det var i perioden med de store isvintre, var der rig lejlighed til at arbejde sig til varmen under indøvelse af bøj- og strækøvelser. Også husets materiel til redskabsgymnastik befandt sig her, f.eks. måtter til udøvelse af akrobatiske færdigheder som kraftspring, vejrmøller, flik-flak, og hvad det nu ellers hed. De

Trustrup Realskole
Billedet er antagelig fra begyndelsen af 1940erne, og det anvendtes bl.a. som en hilsen fra skolen ved elevernes konfirmation. Det var opklæbet på karton, så det virkede som et telegram. Billedet her er udlånt af fru Nanna Mostgaard Eldrup, og der står øverst, at det er en gave fra fru Gøtzsche til hver af jubilarerne ved deres 25-års jubilæum 9. juli 1954 (P. S. Johnsen)

mere jordnære gymnaster måtte nøjes med at slå kolbøtter, hvilket jo slet ikke var meningen med så dyrt et redskab. Buk og plint savnedes heller ikke. Disse dyr befandtes i god stand og var helt uden skyld i, at en del placerede sig på midten af disse uhyrer, nogle kom lidt mere ærefuldt fra forhavendet ved næsten at komme helt over og derfor kunne nøjes med en øm bagdel.

I for- og eftersommeren spilledes der fodbold, mens pigerne dyrkede anden form for boldspil. Dette forgik på legepladsen over mod stationen. Arealet led dog af den skavank at være lavere i den vestlige del end den østlige. Det bevirkede, at der efter regnvejr kunne være noget pløret i denne del af pladsen. Det gik værst ud over målmanden, der i kampens hede blev noget tilsølet. Men selv om det ikke var Københavns Idrætspark, tjente pladsen alligevel formålet. Et sådant fodboldhold kunne godt være lidt overforsynet med spillere, da henholdsvis 1. og 2. real havde gymnastik sammen, og på samme måde 3. og 4. real. Efter 2. real faldt en del elever fra, og de to ældste klasser blev derved noget mindre i elevtal. Men i 1. og 2. real var et hold på 15-16 stykker almindeligt, så forsvaret kunne godt komme op på 6-7 spillere, idet begrebet reserver ikke brugtes. Men det lettede jo målmandens arbejde betydeligt.

Sidste skoledag til juleferien var naturligvis noget særligt, hvor alt arbejde var lagt på hylden. Hver klasse hyggede sig med sin klasselærer, der måtte holde for med oplæsning af historier. Man medbragte i dagens anledning et eller flere julelys, der frembragte stærk os og anden form for urenheder, som f.eks., at stearinen løb ned af bordene.

Efter juleferien begyndte nedtællingen til den tilstundende eksamen, der selvfølgelig var værst i 3. real, og da især i afgangsklassen, hvor de sidste måneder kun brugtes til repetition. Dommens dag begyndte for 4. real med den skriftlige eksamen, der afholdtes i gymnastiksalen. Den begyndtes den første mandag i maj og varede ugen ud. Derpå startede den mundtlige eksamen. Eksaminanderne var tilsagt i hold på fire. Når det var ens tur, trådte man frem, naturligvis velfriseret og i sit bedste tøj, hvorpå man med et buk for censor præsenterede sig og blev »inviteret« til at tage plads i stolen ved bordet. I dagens anledning var det naturligvis grønt og velforsynet med et større antal kort med eksamensspørgsmål, der kunne vælges mellem, dog med den blanke side opad. Som dagen skred frem, blev udvalget af kort noget indskrænket, så udvælgelsen for de sidste eksaminander voldte mindre hovedbrud end for de første. Det var på den ene side rart at få mellemværendet opgjort så tidligt på dagen som muligt, på den anden side havde de sidste den fordel, at de vidste, hvad der var trukket, og det var jo altid rart at vide, om nogle af de grimme spørgsmål var gået. Skoleåret sluttede en af de sidste dage af juni. Afslutningen tog sin begyndelse med, at elever fra de ældste klasser under Johs. Bisgaards ledelse fremførte nogle af vor hjemlands vemodige sange. Dette foregik i gården og overværedes af forældre, afgangsklassen og de mindre elever. Man samledes derpå i gymnastiksalen til selve afslutningen. Der indledtes med afsyngelsen af

Melodi: Lover den Herre -

Herre, vi takker for året, der nu er til ende,
også i det vi din miskundhed lærte at kende.
Herre, oh, vær
i denne stund os og nær!
Mod os dit øre du vende!

Hør du vor bøn for de unge, der bort nu skal drage:
Hjælp dem mod fristelser mange i ungdommens dage!
Lad dine små
engle en kreds om dem slå
og dem i varetægt tage!

Da skal det onde ej væksten af livskernen hæmme,
som du i dåben har lagt i hver barnesjæls gemme,
frem af den gror
blomsten med himmelske flor,
flor fra gudshaven derhjemme.

Fru Gøtzsche tog derpå ordet og lykønskede årets dimittender. Herefter uddeltes eksamensbeviserne. Dette skete ved navneopråb i alfabetisk orden. Dimittenderne var placeret umiddelbart foran fru Gøtzsche, og beviset afhentedes personligt samtidig med, at det opnåede pointtal blev bekendtgjort. Var dette af en bestemt størrelse, opnåedes prædikatet udmærkelse, som blev belønnet med klapsalver fra forsamlingen. I dag kan det forekomme lidt besynderligt, men det var altså dengang traditionen, og fru Gøtzsche afskaffede den inden sin afgang. Efter overrækkelsen af eksamensbeviserne sang man

Melodi: Høje Nord -

Bort farvel nu til jer,
der skal afsked med os tage
for i livet ud at drage,
hvor der brug for ungdom er.
Drag kun bort til andre egne,
hvis I føler trang dertil.
Alle vegne
spørges der om dem, der vil.

Når vi jer hidtil så,
lyste frejdigt eders blikke,
lad nu livets storme ikke
få jer til dem ned at slå!
Giv ej op, om end I finder,
livet byder megen strid!
Sejren vinder
ene man i kampens tid.

Elsk jert hjem! Far og mor
må for andre ej I glemme.
Altid mødte I derhjemme
jo en kærlighed så stor.
Om I langt fra hjemmet vanker,
far og mor jer glemmer ej,
deres tanker
finder altid til jer vej.

Ær jert land! Vær det tro!
Vær det tro i al jer færden!
Husk, det er det sted i verden,
eders fædre satte bo!
Det har krav på eders kræfter,
I skal være det til gavn,
stræbe efter
højt at hæve Danmarks navn!

Vort farvel fra den tid,
som jer aldrig går af minde,
men som altid dybest inde
følger jer i al jer id.
Skal I fjernt fra skolen være,
vi dog glemmer eder ej!
Gør os ære
på jer fremtids fjerne vej!

Der blev herefter givet en orientering om skoleårets gang, og der sluttedes af med ønsket om en god sommerferie, samt hvornår det nye skoleår begyndte. Til sidst sang man

Melodi: Strøk din fod -

Hvilket liv
fuldt af herlig tidsfordriv
ligger ej og på os venter,
fuld erstatning nu vi henter
for, hvad vi har måttet savne i den sidste strenge tid!

Skov og strand,
ja, vort hele skønne land
kalder på os alle sammen
til et liv i fryd og gammen,
medens fuglesangen toner fra et tusindstemmigt kor.

Mens vi står
her for sidste gang i år,
vil af hjertet vi udtrykke
ønsker om al mulig lykke
for de gamle kammerater med en tak for svunden tid.

Glem os ej!
Når vi krydser eders vej,
lad da muntre skoleminder
være bånd, der sammen binder,
så vi føle for hinanden kan som børn fra samme hjem.

Nu af sted!
Hvem vil ikke være med,
når fra skolens støv vi iler
ud, hvor alting til os smiler,
medens som'rens lune vinde vifter lokken fra vor kind!

Sangene var skrevet af fru Gøtzsche i 1930erne og var i brug i omkring 25 år.

Fra 1945, da antallet af deltagere efterhånden var for stort til at rummes i gymnastiksalen, flyttedes afslutningshøjtideligheden til Trustrup hotel. Til sidst gik man over til kun at holde afslutning for årets dimittender og deres pårørende, og gymnastiksalen blev igen rammen om afslutningen.

Skolen under besættelsen

Hen på året 1944 begyndte krigen at mærkes også på skolen, idet et cirkulære fra Civilforsvaret bl.a. beordrede udført beskyttelsesgrave, hvis der ikke fandtes beskyttelsesrum. Da dette ikke var tilfældet, gik man altså i gang med at opfylde kravene, og skolens større drenge gik i gang med arbejdet, der foregik i haven. Gangene havde vel en dybde af ca. 2 meter og 1 meters bredde. Bunden blev foret med halm, der vist kom fra Næsgaard. Der må have været et loft over af en eller anden art. Det var en noget usædvanlig opgave at være med til, og der var en del af os, der mente, det kunne blive ganske spændende, hvis invasionen virkelig skulle ske i Trustrup, men det blev jo som bekendt i Nordfrankrig. En tysk officer, der senere så gangene, betegnede dem som dødsfælder, og det ville have været den visse død, hvis de var kommet i brug.

1. december 1944 måtte skolen afgive gymnastiksalen og det lille lokale ved siden af samt drengetoiletterne for indkvartering af tyske soldater. Ved gennemgang af indkvarteringskommisionens forhandlingsprotokol for Grenaa står anført den 30. november, at Grenaa by med en dags varsel skulle aftage 1000-1200 mand, der kom fra Norge. Det var nok mere, end der kunne skaffes plads til med så kort varsel, og det bestemtes, at halvdelen af kontingentet skulle indkvarteres i Trustrup og Gjerrild. Skønt fjender, fattede fru Gøtzsche medlidenhed med disse ganske unge soldater, hvor mange næppe var mere end 16-17 år, og stillede lidt af skolens i forvejen små tildelinger af brændsel til rådighed for at skaffe dem en smule varme i den kolde gymnastiksal. Ved forhandlinger lykkedes det senere at få indkvarteringen forlagt til andre lokaliteter i Trustrup, idet skolen stod og skulle bruge gymnastiksalen til den forestående eksamen, og ingen kunne endnu vide, hvor længe krigen ville trække ud.

Trustrup Realskole var meget afhængig af offentlige transportmidler, idet en stor del af eleverne kom med

tog fra Grenaa- og Ebeltoftbanen. Skolegangen begyndte normalt kl. 8.00 og sluttede kl. 14.00, vel at mærke også lørdag. Men i takt med at togdriften indskrænkedes til at have færre og færre afgange, voldte det større og større vanskeligheder, at eleverne kunne møde til de fastsatte tidspunkter eller komme hjem igen. Problemet med ef-

Billedet er fra skolegården, antagelig fra slutningen af 1940erne. Til højre ses fru Gøtzsche, på trappen Chr. Hokland.

Gården og bænken, der ses mod gymnastiksalens mur, var vist det foretrukne opholdssted for pigerne, mens drengene holdt til på selve legepladsen. Her spilledes bl.a. i frikvarterne fodbold, hvis vejret var godt. Om vinteren, når der var sne, udkæmpedes drabelige sneboldkampe, med 4. reals drenge mod resten af skolen.

Til højre lå haven, hvor der ind mod gårdspladsen opførtes toiletbygning og cykelrum.

termiddagsafgangene var vist egentlig ikke nyt, og man havde derfor i mange år et system, der gik ud på, at børnene udnyttede tiden til lektielæsning indtil togafgang. Men mod slutningen af krigen ankom de første hold ved syvtiden om morgenen og kunne først returnere hen under aften, og der måtte derfor indføres lektielæsning også om morgenen. Både morgen- og eftermiddagslæsningen overvågedes af en af lærerne, der samtidig var til rådighed med hjælp, hvor dette behøvedes. Det var derfor ganske mange ekstra timer, lærerne måtte påtage sig.

De sidste måneder før befrielsen indskrænkedes togdriften yderligere, så der kun kørte tog hver anden dag. Problemet blev klaret på den måde, at elever, der kun kunne komme på ugens tre dage, undervistes sammen med de øvrige, men derudover fik ekstraundervisning efter normal skoletid. Dog mødte afgangsklassen hver dag, de, der boede længst borte enten cyklede de 20-40 kilometer, midt om vinteren, eller kom efterhånden til at bo hos kammerater eller familie i skolen nærhed.

Denne sidste fase af besættelsen var uhyre kompliceret for både elever og lærerpersonale, og man kan i dag undres over, at skolen i det hele taget kunne fungere. Men det lykkedes, på trods af rationering af så at sige alt, brændselsmangel, manglende transportmuligheder, ikke alene offentlige, mange cyklede til skolen, og hverken cykler eller dæk kunne efterhånden opdrives. Man gik til sidst over til at forsyne hjulene med træfælge, fast gummi og reb, men man var i hvert fald sikker på ikke at punktere, og det gav masser af motion ved dagligt at lade sig transportere på sådant et apparat.

Lørdag den 5. maj om formiddagen samledes elever og lærere i gymnastiksalen til en kort højtidelighed, og der var fridag resten af dagen. Afgangsklassernes skriftlige eksamen indledtes den følgende mandag, og tiden indtil eksamensafslutningen var på en måde lige så forvirret som krigens sidste måneder.

Skolens ophør

Afviklingen indledtes i 1976 og sidste hold med realeksamen forlod skolen i 1978. Skolen havde da eksisteret i 80 år, og omkring 2000 elever forlod gennem denne lange årrække Trustrup Realskole med eksamen.

Samlinger og inventar overtoges af forskellige skoler i de to kommuner. Grenaa kommune overtog bygningskomplekset, og frasolgte hovedbygningen og den gamle sidefløj. Tilbygningen fra 1962 indrettedes til bibliotek og pavillonen til børnehave. Den for undervisningen nødvendige lærerstab, der var blevet tilbage under afviklingsperioden, var på forhånd garanteret ansættelse i de øvrige skoler.

Trustrup Realskole og de nye skolelove

I 1958 afskaffedes både mellemskoleeksamen og alm. forberedeslseseksamen (Præliminæreksamen) og kun realeksamen bevaredes med 1., 2. og 3. real.

Som tidligere omtalt omdannedes samme år Trustrup Realskole til en selvejende institution, og kom nu til at virke som overbygning for de på egnen nybyggede større skoleenheder, centralskolerne.

Dette fungerede i en lang årrække, indtil en ny lov i 1975 også afskaffede realeksamen. Dette indebar, at eleverne nu skulle »undervises under samme tag«, som der står i loven, skoletiden ud, og der indførtes nye fag. Dersom Trustrup Realskole skulle fortsætte, måtte det igen være på privat basis. Med de øgede krav til flere nye fag ville dette have stillet krav til udvidelse af lokaliteterne, og det var ikke muligt på den eksisterende grund, og det ville have været nødvendigt at opføre en helt ny skole. Denne meget betydelige investering var der ingen, der mente at turde påtage sig, og man besluttede sig til at nedlægge den selvejende institution Trustrup Realskole.

Dagbladet Djursland gav i sin omtale af skolens lukning en ganske træffende karakteristik, som her gengives i sin fulde ordlyd:

»Et tab for egnen. Sådan lyder nekrologen over Trustrup Realskole, som efter afslutningsfesten tirsdag lukker dørene. Det sker efter 80 års virksomhed og så at sige på 80 års fødselsdagen. Den vel-agtede skole er blevet offer for den nye skolelov, som ikke anerkender begrebet »realskole«, men dekreterer, at »alle skal være lige ...«.

Det er meget forståeligt, at Trustrup by og egn ser skolens lukning som et smerteligt tab og et tilbageslag. Fra at have både underskole og realskole huser byen ikke længere nogen skole overhovedet, og der har stået megen respekt omkring Trustrup private Realskoles virke. Den har arbejdet solidt, efter tidens krav og altid været rede til at ofre nye tanker opmærksomhed. Den har sat en ære i altid at have før-

steklasses lærerkræfter, og det er en kendt sag, at mange af dens elever er gået til store stillinger med kors og bånd og stjerner.«

Trustrup Realskole blev offer for de skoletanker, der var moderne i 1970erne. I 1930erne ville man også reformere skolen og oprette større skoleenheder og udvide med nye fag. Disse tanker blev dog forsinket af verdenskrigen 1939-1945 og blev først til virkelighed med den nye skolelov i 1958.

Per Barfoed, der levede fra 1890-1939, var journalist, men dertil en stor humorist, og han udgav under pseudonymet P. Sørensen-Fugholm en række humoristiske vers, skrevet i tiden 1923-1939. Et af disse digte omhandler de skoletanker, der rørte sig på hans tid. Skønt skrevet i 1930erne kan de stadig siges at være aktuelle.

P. Sørensen-Fugholm alias Per Barfoed:

Skolens fane, der var skænket hr. og fru Gøtzsche i anledning af deres 25 års jubilæum i 1939, er netop af fru Sis Hokland overdraget Djurslands Museum.

De moderne Skoletanker

Qo Vadum! er en Paastand, man med Rette
udslynge kan i vor forrykte Tid.
Man spørge maa sig selv: Hvad er dog dette
for Prindsipiper, at man fører hid???
Med fagre Ord for Børnene man lokker,
med Frihedsfracer vi om Munden smørs
af disse here Mode-Pædagoger,
men imod sligt der protesteres børs.

O, man maa grude, hvis man er Forælder;
de udopdragne Børn, man gaar og har,
dem ønsker man jo dog alligeveller
skal blive li' saa lært som deres Far.
Hvad selv man lærte, vil man ogsaa gerne,
ens Børn skal lære, hvis de Hode har,
og derfor bør man ikke dette fjerne,
naar intet man i Stedet sætte lar.

Da jeg var Dreng, da lærte jeg en Masse;
vi kunde Salmebogen udenad;
skal derfor nu vi kaldes gammeldagse?
Det Ubekvemsord vil jeg bære glad.
De to Tabeller gemmelgik vi begge,
vi ganged og laa sammel, det gik nemt;
vi lærte Relion og Kongerække
og meget andet, som jeg nu har glemt.

Nu de behøves ingen Ting og lære,
hvis ej de gider, det enhver staar frit,
en snodtèt Dreng behandles som en Herre!
vi af et Skroplan hurtigt ned er glidt.
I Timen maa de lege heller slaasse,
og de maa gaa i Gaarden, naar de vil;
Systemet kalder de for Monterosse,
fordig der skal saa stor Reklame til.

I gamle Dage Græsk og Gallapeter
man lærte, som Hans Baggesen jo skrev;
nu sunken er vor Skoles Karakteder
saavel af Læren og af hans Elev.
Man lærer Sløjt, Kemi og Samfundslære
og Kykkenkunst, og - ja jeg ved ej hvad,
men aner ej, at Christian den Fjere
fik skodt han Øje ud ved Stiklestad.

Uvidenheden springer alle Grænser;
man aner knap hvem Øgenslæger er,
man ved ej, Paulus havde Filipenser,
og ej, at Gimle lagde paa Fredsber.
At Demostenes leved kuns af Stene
er ukjendt, ja man aner næppe, at
Napolium var gift med Sankt Helene.
I Sandhed!! Det er meget ilde fat!!

Og hvem er Skyldens? Den moderne Skoles,
de Ord har længe mig paa Sinde lagt.
Paa dens Medtoder bør der ikke stoles,
jeg kalder dem for Humbum, rent usagt.
Den gamle Tid var hyggelig og hjemlig,
da Kundskab som en Mariadnes Traad
gik gjemmel Skolen. Var den bedre? Nemlig!!
Vogn, danske Børns Forældre, vogn til Daad.

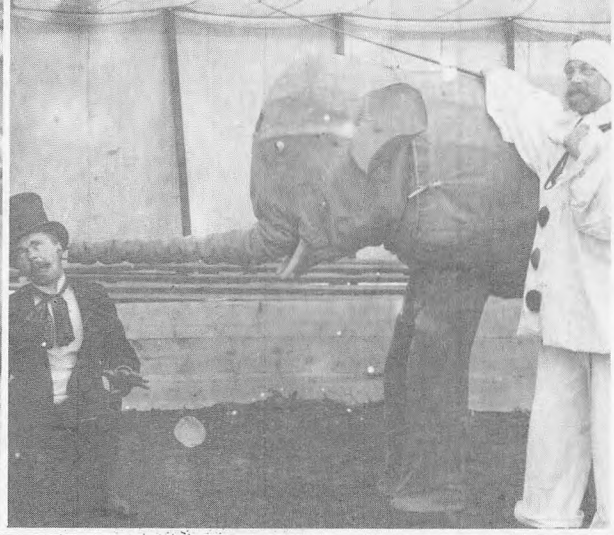

Skarpretterøkse

